

Njonom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

Haeben Saroklme angalom aol heneng men aolisao o

¹ Pibnao ora Ngaorom su hesa saohar kab nao warisao tomb Haeben Saroklme Angal obu hasesa. Ngub hasaol obu Ngaor hesa bao hasbi o obu di Ngaor ora hasesa.*

² Mbes ora ngub hasao o obu Ngaor kab bao hasbisa.

³ Ngub bao habur kisbin Ngaor obum Haeben Saroklme Angal ndam was hambun sao warin kisaol, tangar mondom hambun sao kang ora di nao warisao ora.*

⁴ Ngub inj, obu bombor o haeben saroklmen te ora habur, haeben mao saraoklao aol ngom tenaol hambun bao mao baklbur hayao.*

⁵ Ngub hayao o bao ngom em hundur wiyao o bor em hundur nao win ko bao mao baklbur hayaol, em hundur ngom bao ngo haklao ub ora nao men mbaklao ora.*

⁶ Aol is mend obun imbi Njon hasaol, Ngaorom aol ngo obu bember pe haen kobur eben kisaol.*

⁷ Ngub bisaol aol Njon obum ngub obobur, obum Bao Mao Baraoklao Aol ngon te tenaolom pangen kao kaloklao tomb, tenaol hambunom

* **1:1:** Njo 17:5; 1 Njo 1:1-2; Kao 19:13 * **1:3:** 1 Kor 8:6; Kol 1:16-17; NjuS 1:2 * **1:4:** Njo 5:26 * **1:5:** Njo 3:19 * **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17; Luk 1:76; Luk 3:2

Haeben Saroklme Angal ngol hul ha haen ko kao kalokl ibisao.

⁸ Aol Njon ngo ngub ibisao o obu Bao Mao Baraoklao Aol inj ibisao. Ngub inj, obum bao ngo wen oboklao ko tenaol hambunom pangen kao kalokl ibisao.*

⁹ Ngub ibisaol bombor ngo tomb was, Bao Mao Baraoklao Aol hobao sao ora ngo obum tenaol hambun bao mao baklbur ibisesa.*

¹⁰ Bao Mao Baraoklao ngo obum su ngo bor di habur, obum su ngo di warisao o obum su ngo warise ko tenaol hambunom nao hindismi.*

¹¹ Obu su ngon aorao ora habur obun su and te nda oral ubukl ko ibisao o, tenaol obun sem ngo baebenom nje oborob obaeng ib nao kismi.

¹² Ngub bismi o tenaol mendbor obu bor oborob obaeng ib kismi baebenom obul hul ha hasmil, obun burim mbini ngo baeben Ngaoron isi wane haen kisesa.*

¹³ Mbini tenaol ngo Ngaoron isi wane mao hasao baeben, tenaolom mbinin kone bor mbinin mbib turi homo nongnas maru woroklme ub inj mbini Ngaoron isi wane mao hasao ka. Ngub inj, Ngaor obun mbib ora obun isi wane mao hasao ora.*

¹⁴ Heneng ora Haeben Saroklme Angal ngom aol men aolaoklbir nao hesa haru haklbur ibisao. Obu obun Abon Isi kuwis akl bombor ora hasaol, obun Abom obu bao bi ora mao hasao o ibisaol, naom di obu bao bi ora ngo hasao ub hindismao. Obu nao haru haklbur ibisaol, obu kone dund se

* **1:8:** Njo 1:20 * **1:9:** Njo 8:12; 1 Njo 2:8 * **1:10:** Njo 1:3; Njo 17:25 * **1:12:** Kal 3:26 * **1:13:** Njo 3:3-6; Nje 1:18; 1 Pit 1:23

ukl bombor ora u habur, tenaol hond homo bisur aondao ora bu hasao ub di naom hindismao ora.*

¹⁵ Njon Mbabtas Biyao Aolom di aol ngon te kao dund bu habur, angal aondao bu ora ngub ko hasao. Aol ngo obu nim ini bor mbes kao njundis ub aol mend nao ma ora bor oboklao o, ni di nao mari tomb obu mbes pind bili ora hasaol, hobao sao aondao ora obu yao ko kao njundis kisao.*

¹⁶ Haeben Saroklme Angal ngo aol men aolaokl ibisao nda obun kone bor nao hambun hond aondao ora homo haraoklao ub, obum nao hond homo bisur bi hakol biyao ora.*

¹⁷ Mbes Ngaorom Moses bor man kao kalisao o was pangisumndis o, ngubi tomb Njises Karas obu tenaol mende bor hond homo kone woroklme ub di, kone dund se ukl bombor woroklme ub di, obu ngo baebenon te ora yaol hambun sao ngubi baeben obu bor was hakl ibisao.*

¹⁸ Aol is bombor ora mondom di Ngaor obu kang ora di nao hindismi ora. Ngub inj, Ngaoron Isi is bombor ora ngo obum obun Ab hesa mbibi bombor o oral haroklbe o obobur, obum nao bor Ngaoron te hobao sao ora ngo kao dund be ong, oborob ora pangemin ka.*

Njon Mbabtas Biyao Aolom angal bib kao dund bu hasao o

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

* **1:14:** Luk 9:32; Njo 2:11; Kal 4:4; Pil 2:7; NjuS 2:14 * **1:15:** Mat 3:11; Njo 1:27; Njo 1:30 * **1:16:** Kol 2:10 * **1:17:** Oro 6:14; Oro 10:4 * **1:18:** Mat 11:27; Njo 6:46; 1 Tim 6:16; 1 Njo 4:12

19 Ngo tomb Nju semom mbinin baolum aol mendbor di, Libae sem mendbor di, ngo baeben bor Njon Mbabtas Biyao Aol obu bor nje Ngaorom Eben Ke Aol Karas be? aeb ora hael ko ne mukul klub kismisa. Ngub kismil mbinim Njurusalem haki obobur, Njon Mbabtas Biyao Aol nda hasaol obo ne mubur kaku, Nje aeb ora hael? kismisa.

20 Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom kowes nao bi, ni aol ngo ora hae ko bao kao pabur kaku, Ni Eben Ke Aol inj hae kisesa.*

21 Ngub kisaol mbinim obu bor wakl kaku, Ngub sin nje aeb ora hael? Nje Ilanja be? kimsa. Ngub kismil Njonom kaku, Inj ora kisesa. Ngo tomb mbinim wakl ne mubur kaku, Ngub sin nje naom man mini aol mend wen oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o sene ye? kimsa. Ngub kismil Njonom mbinin angal ngon ko san lubur kaku, Aoh, ni aol ngo inj kisesa.*

22 Ngo tomb obum ngub inj was kisaol, mbinim obu bor wakl kaku, Nje aeb ora hael balem? Naom aol ngo nje aeb ora haeb ko hondokl pu kaemi baeben bor, obu aol ngo ora sene sa ko kao kalam paomun ub, njem ni aol ngo ora hae ko njen mbib lesi ub mend kao ora kimsa.

23 Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom kaku, Mbes Ngaoron man mini aol Asayam ngub buk-lao ko mbuk waeb bu wisao ub su tenaol nao biri bor aol mondom angal aondao bu ora mend kobur kaku, Njem Aorao Aondao poklao hareron man man bu kare mao dund sarukl burukl pu lao ke wisao, ni aol ngo ora hae kisesa.

* 1:20: Njo 3:28 * 1:21: Mat 11:14; Njo 6:14; Njo 7:40

24 Ngo tomb aol ngo baeben mbini Peresi semom ne mukul puklub kismil,

25 mbinim Njon Mbabtas Biyao Aol bor ne mubur kakl, Wao. Nje Eben Ke Aol di inj, nje ilanja di inj, nje man mini aol mend wen oboklao ko hondo haroklmao nde di inj seneng, njem baehaemen oran asub ko tenaol hambun mbabtas bu harilib? kismisa.*

26 Ngo tomb mbinim ngub kismil, Njon Mbabtas Biyao Aolom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim tenaol hambun ibom ora mbabtas bu hae o, ini hayem ol aol bombor mend haenbur o, inim obu nao hende ora haroklme kisesa.

27 Ngub kobur kakl, aol aondao hobao sao ora ngo obu ninao ma bor oboklao o, ni kho ora hae ol nim aol ngo oboklao o obun aongao su di nao kolaklaeb se ora yao kisesa.*

28 Angal ngo kisao o su Betani ib Njoran mende nan bor Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol mbabtas bu hasao bor hambun sao ko hasesa.*

Njises obu Ngaoron some sib hondbao non bi yao kisao o

29 Ngo tomb ekeran nan Njon Mbabtas Biyao Aolom hindisaol, Njises obu harer bor wen obu hasaol oboklbur ibisaol, Njon Mbabtas Biyao Aolom kakl, Haondaoklaob. Isu ngo ebe o obu Ngaoron Some Sib Hondbao ebel, obum sun tenaol hambunom khorob bismi sao kunakaklao ora kisesa.*

* **1:25:** Mat 21:25; Njo 1:33 * **1:27:** Njo 1:15; Bis 13:25 * **1:28:** Mat 3:6; Njo 10:40 * **1:29:** Njo 1:40; 1 Pit 1:18-19

³⁰ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ndam wakl kakl, Aol aondao hobao sao ora obu nim mbes nao ma bor oboklao kaklo nda ngo ebe o ka. Ni nao mari tomb di obu mbes pind bili ora hasaol, ni kang ora hae o obu hobao sao aondao ora hae kisesa.*

³¹ Ngub kobur kakl, Nim di aol ngo obu mbes ngo hasao ub nao hendebur o, nim tenaol hambun ibom ngo mbabtas bu haruklu ub, su Isreyel tenaol hambunom aol ngo wen oboklao ko henden ko bu haruklu nda kisesa.

³² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ndam aol ngon te kao dund bubur kakl, Nim Wesao Ebe Tangar sao ebeyabukl non bi oram yu heben hakl obobur, aol ngo obu men mbanaol hondowao kisesa.*

³³ Ngub kobur kakl, Wesao Ebe Tangarom ngo men mbaesao tomb di aol ngo obu aeb eb ko nim nao hende hawao o, Ngaor obun mbib ora ni bember habur, tenaol hambun ibom mbabtas buklu pu kobur obum ni bor kakl, Njem hondoklesi tomb aol is mend bor Wesao Ebe Tangarom yu heben hakl obobur men mbaklaol handae sin, aol ngo obum tenaol hambun wakl Wesao Ebe Tangarom mbabtas buklu ko ni kao njisaol pangowao kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kakl, Nim ngo hondowao sao nim ini bor mbes kao njanda ub, aol ngo obu Wesao Ebe Tangarom men mbaesao kanda obu Ngaoron Isi bor kanda ko Njon Mbabtas Biyao

* **1:30:** Njo 1:15 * **1:32:** Mat 3:16 * **1:33:** Luk 3:2-3; Mat 14:33; Mat 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11; Njo 12:13

aolom ngub kisesa.*

Njisesom obun man pange aol wen mao ham ham bisao o

³⁵ Ngo tomb ekera nan Njon Mbabtas Biyao Aol di obun man pange aol is kab mend di waki mbini haru hasmi tomb

³⁶ Njonom hindisaol Njises obu harerol pisaol hindisesa. Ngub hondobur Njonom obun man pange aol nda kab bor kakl, Haondaoklaob. Isu ngo pe o Ngaoron Some Sib Hondbao pe kisesa.*

³⁷ Ngo tomb Njonon man pange aol nda kabom obum ngo kisao o pangaoklbir Njiseson mama taol mi pisbisa.

³⁸ Ngo tomb Njisesom obun ma bor baol munu aol nda kabom obu taol mi ibisbil hondobur, obum mbibi bor kakl, Ibim asao es bib? kisesa. Ngub kisaol mbibim obu bor kakl, Rabae o, nje and awon harilib? kisbisa. Ngub kisbil Rabae ko imbi ngo kisbi on te, aol aondao o kisbisa.

³⁹ Ngo tomb Njisesom mbibi bor kakl, Ibim ni paolaklo panda o hondokl ubuklub kisaol, mbibim and obu haraoklao o hondokl pisbisa. Ngo tomb mbon sam sam bubur 4 kolok pangisaol, mbibi kab Njises daol bao hasmisa.

⁴⁰ Ngo tomb aol is kab ngo Njon Mbabtas Biyao Aolom kisao nda pangaoklbir Njises taol mi pisbi ndan is mende Simon Pitan haeme Andur sisesa.*

⁴¹ Ngo tomb aol Andur ke ngom obun haeme Simon Pita mbes es bu mi po kao kalobur kakl, Naom Karas hend wamao kisesa. Ngub kisao o

* **1:34:** Mat 3:17; Mat 17:5; Mat 27:54 * **1:36:** Njo 1:29 * **1:40:** Mat 4:18-20

obum Karas ko imbi ngo kisao on te, Ngaorom Eben Ke Aol kisesa.*

⁴² Ngo tomb Andurom obun haeme Simon Pita nda Njises hasaol kemi ibisaol, Njisesom Simon Pita bor kakl, Njonon isi Simon o, mabor njen imbi Sipas lemi kisao o, Ngirik angal kobur Pita sisesa. Ngub kisao o imbi ngon te, Pita obu han ib nao peb se non bi soklao ko imbi karu wisesa.*

Njisesom Pilib Nataniyel kab ubuklub kisao o

⁴³ Ngo tomb Njises obu ekerana su Kalili bor poklbur kisaon, obum Pilib hasaol hondobur Pilib bor kakl, Njem ni taol mi ib kisesa.*

⁴⁴ Ngo tomb aol Pilib obun su di Andur hesa Pita kabon su bor was sisaol, mbinin su bombor o Bersara sisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Pilibom Nataniyel es bu hondokl pobur Nataniyel bor kakl, Mbes Moseson manom ke wisao ub di, Ngaoron man mini aol baeben di mbinim aol mend oboklao ko mbuk waeb bu wismisa nda, naom aol ngo obu hondomao ora kisesa. Ngub kobur kakl, Obun imbi Njises, obu Nasarer Njosebon isi hae kisesa.

⁴⁶ Ngo tomb Nataniyelom Pilib bor kakl, Wao. Njem hobao sao ora mend Nasarer bor pindib paraoklaol hendele be? kisesa. Ngub kisaol Pilibom obu bor kakl, Be? njem obu hendenin ub mban ib kisesa.*

⁴⁷ Ngo tomb Njises obu hasaol Nataniyel ibisaol hondobur obu bor ngub kisao, Aol ngo obu Is-

* **1:41:** Njo 4:25 * **1:42:** Mat 16:18; Mak 3:16 * **1:43:** Mat 8:22; Mak 2:14 * **1:46:** Njo 7:41; Njo 7:52

reyel aol ora yaol, obun kone bor kakla lome sao kang mend nao wiyao ora kisesa.

⁴⁸ Ngub kisaol Nataniyelom burir biyubur obu bor kakl, Njem asub bubur ni njem ngo kal ubi haruklul hendeleb? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Pilibom ib ko nao hondokl ebe tomb ora, nje is dullub isaon te bor harinda tomb ora hondowao kisesa.

⁴⁹ Ngo tomb Nataniyelom wakl Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, heneng ora nje Ngaoron Isi ora hael ol, nje Isreyel tenaol hambunon aol wesmbao aondao ora hael kisesa.

⁵⁰ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim nje is dullub isaon te bor haril hondowao ko kao njandal, njem ni hae ub heneng ora mao bembera handal be? kisesa. Ngub kobur kakl, Njem mabor aondao hobao sao ora mend hondoklesi om, njem ngubi tomb ngo handal ub men mbae ora hondoklesi kisesa.

⁵¹ Njisesom obu bor ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor yu heben kebe kobaklaol hondoklemi tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom Aolon Isi Ora obu haklaol yin inin bi hakol hondoklemi ora kisesa.

2

Aol mondom su Kena bor ten taol bisa o

¹ Ngo tomb bao hor kab mend bao burubur hor tebo nan on, Kalilin su and te Kena bor aol mondom ten mend taol bisaol, Njiseson am Mariya obu di and ngo ten taol bismi on birisesa.*

* **2:1:** Njo 1:43

² Ngub birisaol mbinim Njises di obun man pange aol baeben di ten ngo taol bismi o hondokl ubuklub kismil, mbini hambun hondo ne nokl ibismisa.

³ Ngub ibismi o ib waen pond bisaol Njiseson amom obu bor kakl, Mbinin ib waen nao biri ora pond bene kisesa.

⁴ Ngub kisaol Njisesom obun am Mariya bor kakl, Ten o, ngo sao njen menjao mend inj nao mbib ora buklwao o, nim ngo buklwao ub teb nao se kang mend wen kisesa.*

⁵ Ngub kisao tomb Njiseson amom and ngon kongon bimi aol baeben bor kakl, Njisesom ini bor angal kang mend ngub bibaebe ko kao nja sin, obum ngo lao ub hul nao hae oborob ora bibaebe kisesa.*

⁶ Ngo tomb ib be hibaeb non bi tokl dow aondao nokl nokl was mend, ib be ngo hanom warismil tokl bombor o bor ib andub ora ndaram aondao bor sao birin humubur, mbini Nju semon manom ke wisao ub wes wes lu hasmi sao be ngo baeben ngol wisesa.* obae kisesa.

⁷ Ngub wisaol Njisesom mbini bor kakl, Ib be ngo wi baeben bor ib humukl puklub kisaol, mbinim ib be ngo baeben bor tumbi haen ora humismisa.

⁸ Ngub bismi tomb Njisesom mbini bor kakl, Ib ngon kang mend howar bu mubur lemin, inim ib ngo ne maeb haraoklao aolom nen kalokl puklub kisaol, obum ngo kisao ub mbinim mini po kalokl pismisa.

* 2:4: Mat 12:48; Njo 19:26 * 2:5: Njo 7:30; Njo 8:20 * 2:6: Mak 7:3-4

⁹ Ngub bismil ne maeb haraoklao aol ndam Njisesom ib heneng ngo wakl ib waen men aolin kisao nda no hindisesa. Ngub bisao o ne maeb haraoklao aol ngo obum mbinim ib waen ngo abor mini ubuklim ko nao hindisao o, mbini aol ngo ib heneng humu taokl ibismi baebenom Njisesom ora ib heneng nda ib waen men aolin kanda ko hindismisa. Ngo tomb ne maeb haraoklao aol ndam aol ten taol bisao nda bor ib kobur

¹⁰ obu bor kakl, Aol hambunom ib waen ebe on mbes tenaol hambunom nen taol bu kalobur, tenaol hambunom ib waen ngo andub ora no bereme tomb, mabor wakl ib waen mende kang mend kho sao on taol bu kaloklme o njem ngub inj, mbinim kang mend kho non bi sa o mbes naemnda tomb, njem mabor ib waen ebe ora on humu taokl

¹¹ Ngub bisaol Kalilin su and lobokl lobokl Kena ngo bor tenaol hambunom henden, Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao pibnao ora bombor ngo obu buri tangar ubi ora haraoklao ub muwalisao tomb Njises obun man pange baebenom obul hul ha hasmisa.*

¹² Ngo tomb Njisesom ngub bu haklbir kisaon obun am Mariya di, obun haeme wil baeben di, obun man pange aol baeben di, mbini hambun su and lobokl lobokl Kabenam bor pobur, ngo bor bao hor kab teb baoklmend bao buru hasmisa.*

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol mendbor taol derasao o
Mat 21:12-13; Mak 11:15-19; Luk 19:45-46

* **2:11:** Luk 9:32; Njo 1:14; Njo 4:54; Njo 11:40 * **2:12:** Mat 4:13

¹³ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib paklbur bisaol Njises obu Njurusalem yin pisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub pobur hindisaol Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol andub ora habur, mendborom some kawao bisnis bu, mendborom di some sib bisnis bu mone mu, mendborom sao ebeyabuklon bisnis bu ngub bismil, tenaol mendborom di mone su tangar tangar pange kab kab kowal bibi bu kaob kaob bu, ngub bi wismil hindisesa.

¹⁵ Ngub bismil hondobur obum ya toklo kang mend mubur kisaon, tenaol aondao ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor bisnis bi wismi nda baeben di, some sib hesa kawao aondao ngo sokl muklbur kaom tu hasmi nda baeben di, hambun lu taol deraesesa. Ngub bubuk kisaon obum tenaol mendbor mbinin mone su tangar tangar pange kab kab kowal bi bi, bi wismi mone nda haki di, to tebol ngo mone ubur kowal kowal bi wismi nda haki bor bor, bo kobaolu bowes bisesa.

¹⁶ Ngub bubuk kisaon Njisesom mbini tenaol ngo sao ebeyabukl mari obo bisnis bu mba hasmi nda baeben bor kakl, Inim nao Abon anda ngo bor sitowa anda nao men mao korae, inin ngo sao baeben mari puklub ora kisesa.*

¹⁷ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom mbinin kone bor Ngaoron mbuk waeb bor mend wisao ub nen sabismil ngub ke wisesa.

Nao Ngaor o

Nim njen and ngo hem aondao ora kaklol

Nao hibi bor kho sen haklwao ora

* **2:13:** Njo 6:4; Njo 11:55 * **2:16:** Luk 2:49

ke wisao ub nen sabismisa.

¹⁸ Ngo tomb Nju sem ngo hasmi baebenom Njisesom ngo bisao sao hondobur mbinim Njises bor kakl, Njem hul ha ngo bil ub tenaolom ko mend nao hindismi sao oran asao ora naom haondaomun muwaloklesi? Njen buri nao ngub muwalaeb se mend wili be? kismisa.*

¹⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim Ngaor Hen Moroklme Anda ngo kundi mbarim sin di, nim wakl bao hor teb oran bu tingi mbaklwao kisesa.*

²⁰ Ngub kisaol Nju semom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo mbinim karasmas andub ora dowapun teb kab kab hor kab oran bismi nde o, njem bao hor teb oran ebe buklesi be? kismisa.

²¹ Ngub kismi o Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda menger ngo misao o obun toklo bor kisesa.*

²² Ngub kisaol mabor Ngaorom obun maol bor wakl mao enjaesao tomb, Njises obun man pange aol baebenom obum angal ngo mbes kisaol nda ub ngo be ko pangobur, mbuk waeb bor mbes ngub buklaol ke wisao ub hesa obun angal ngo kisaol ub kab, heneng ora ngo il so pind bile o ko nen sabismisa.*

Njisesom tenaolon kone bor wiyao ub ora hendeyao o

²³ Ngo tomb Waran Aeben Bisao bao on Njises obu Njurusalem bao habur, obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di

* **2:18:** Mat 21:23 * **2:19:** Mat 26:61; Mat 27:40; Bis 6:14

* **2:21:** 1 Kor 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Njo 12:16; Njo 14:26

andub ora bu hasaol, tenaol andubom ora hon-
dobur mbinim obul hul ha hasmisa.*

²⁴ Mbinim ngub bismi o Njises obum mbinim
nil heneng ora hul ha nao hayem ko ora hon-
dobur kisaon, obum obun mbib mbini nao libakla
paesesa.

²⁵ Ngub bisao o Njises obum tenaol hambunon
kone bor wiyao ub ora hondo habur, obum men-
jao nen sabokl buwa dim nao biyaol, mondom
obu bor man man ko tenaolon kone bor ngub was
wiyao ko nao kao kaloklme. Ngub inj, obum obun
mbib tenaol hambunon kone bor wiyao ub ora
hendeyao.*

3

Njises hesa Nikorimas kab angal kao kao bisbi

O

¹ Ngo tomb aol is mend obun imbi Nikorimas
obu Peresi sem sisao o, obu Nju semon maomb
bo haraoklao aol ora hasesa.*

² Ngub hasao o aol aondao ngom sub somna
ora Njises hasaol obobur obum Njises bor kakl,
Aol aondao o, nje Ngaorom aol aondao ora hanin
kobur pu kise ko naom nje ora hendeyom ka.
Heneng ora Ngaorom aol is mend hesa haru nao
harob sin, njem tenaolom ko mend nao hindismi
sao ngo bu hael ub mondom bukl buwaklao ora
kisesa.*

³ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san
lubur kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl,
tenaol mendbor ko mende nao marin harim sin,

* **2:23:** Njo 7:31 * **2:25:** Mak 2:8 * **3:1:** Njo 7:50; Njo 19:39

* **3:2:** Mat 22:16; Njo 9:16

mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub nao hondoklemi ora kisesa.*

⁴ Ngub kisaol Nikorimasom obu bor wakl kakl, Aol aondao and so pe pele harim sin, mbinim wakl asub bubur ko mende marin haklemi? Mbinin amon tombao bor wakl ko mende hondaklemil, mbinin amom ko mende maruklao be? kisesa.

⁵ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor ib hesa Wesao kabom nao marin harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.*

⁶ Ngo tomb ngub kobur kakl, Tenaol toklo henengom maru wi sa sin tenaol heneng ora soklao. Ngub inj, Wesaom maru win harim sin wesao soklao kisesa.*

⁷ Ngub kobur kakl, Nje ko mende marin haebe kanda ub burir nao biyaebe ora kisesa.

⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Posabsum obun konem beyao ub tangar tangar maon nan mend hakl ib was beyao tomb kaoll bor buklaob ub njen halom pangoklesi o, njem obu abor hakl obokl ko hesa ngo bor paokl ko kab hondokl buwaroklme nda ub, tenaol mendbor Wesaom ko mende marin haklemi baeben elom nao handaeb se menger ngubi soklao kisesa.

⁹ Ngo tomb Nikorimasom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem ngo buklaob kal ub asub ora bubur heneng ora buklaob? kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Wao. Nje Nju semon man buwaloklao

* 3:3: Mat 18:3; 1 Pit 1:23 * 3:5: Tat 3:5 * 3:6: Njo 1:13

aol aondao ora hael o, ngo sao ora nen sabokl buwaril be? kisesa.

¹¹ Ngub kobur kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, naom ora pangemao sao baeben ini bor kao njubur, naom ora hendemao sao baeben di ini bor kao njejom. Naom ini bor angal ngo pangeklemin kao njemao sao ini ngo baebenon is bombor ora mondom di angal ngo heneng lem ko nen nao saboklme kisesa.*

¹² Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor su ngo bor bimi saon te kao nju hae tomb inim heneng ora le ko nen nao sabeyem ngao, nim yu heben bor biyao saon te kao nja sin, inim asub ora bubur heneng ora le ko nen saboklemib? kisesa.*

¹³ Wاكل kakl, Aol tangar is mende mend yu heben hondokl nao pisao ora. Ngub inj, Aolon Isi Ora obum yu heben haklbir ibisaol, obu bombor o ora yu heben hakl ibisao kisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes Mosesom su tenaol nao biri bor suklumb menger mend menyaesesa nda ub mabor Aolon Isi Ora obu di ngub menyaklemil,*

¹⁵ tenaol mendbor obul hul ha haklemi baeben mbini haeben ora soklemi kisesa.*

¹⁶ Ngo tomb Njisesom obu bor wاكل kakl, Heneng ora Ngaor obun Isi kuwis akl is bombor ora hasao o, obum sul tenaol hambunol aondao bu ora kone u hond homobur obun Isi is bombor ora ngo tenaol hambunon eben kaesaol, tenaol mendbor obul hul ha haklemi baeben ke nao

* **3:11:** Njo 3:32; Njo 8:26 * **3:12:** Luk 22:67 * **3:13:** Oro 10:6

* **3:14:** Njo 8:28; Njo 12:32 * **3:15:** Njo 20:31

hondoklemi ora. Ngub inj, mbini nao heme haeben soklemi kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur kakl, Ngaor obum obun Isi bombor ngo eben kisao o, obum howes pangoklme aolom bimi nda ub tenaol hambun te mao sara taol bin ko inj eben kisao. Ngub inj, obum tenaol hambun ke nao henden ko bu mukl pu kisao kisesa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendbor obun Isil hul ha haklemi baeben, Ngaorom mbini bor menjao te mao bembera howes nao lao ora. Ngub inj, tenaol mendbor Ngaoron Isi bombor ngo oral hul ha nao haklemi baeben, Ngaorom mbes ora mbinim ngo sao was bu hayem ko te mao bemberaesao, mbini ke hondoklbur ora hayem kisesa.*

¹⁹ Obum wakl kakl, Ngaorom mbini bor ngo te mao bemberaesao on te ngub ora wiyao. Su ngo bor bao mbes ibisao o, tenaolom bao ngo turi nao hemebur mbinin kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim em hundur was turi homoklme ora. Ngub bimil Ngaorom mbini ngo baeben mbes te mao bemberaesao ora kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kakl, Tenaol khorob bu hayem baeben hambun bao mao baraoklao saon saond bi ora hayem ol, mbinin kone bor wiyao ub mondom nao henden ko nen sabobur, mbinim bao bi ngo bor makl aondao bu ora homobur nao ubuklmi kisesa.*

* **3:16:** Njo 3:36; Njo 10:28; Oro 5:8; Oro 8:32; 1 Njo 4:9-10

* **3:17:** Luk 19:10; Njo 5:22; Njo 12:47; Bis 17:31 * **3:18:** Njo

3:36; Njo 5:24 * **3:19:** Njo 1:5; Njo 1:9; Njo 8:12 * **3:20:** Ebe
5:11-13

21 Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor kone ukl bombor u oborob ora bu haroklme baebenom bao bi ora bor ubuklmil, tenaol hambunom hondoklemi tomb obum kongon hambun sao bu haklao ub obum Ngaor haru habur obun burim ora bu hae ko, mbinim oborob ora hondoklemi ko Njisesom Nikorimas bor ngub kisesa.

Njon Mbabtas Biyao Aolom Njiseson te hobao sao ora kao paesao o

22 Angal ngo ngub kao kal peyaoklbir kisaon, mabor Njises obu obun man pange aol baeben di mbini hambun su Njuriya bor pismisa. Ngub pobur kismin mbini ngo bor bao hasmil, Njisesom tenaol mendbor mbabtas bisesa.*

23 Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom di su Inon ke mend, su mende Selim teb so bor wisao o ngo bor ib mal andub ora wisao, tenaol andub ora Njonom mbini mbabtas bin ko obo kiril mba was bu hasmisa.

24 Ngub bismil Njonom tenaol ngo mbabtas bu hasao o, aol wesmbao Herorom obu kalabus mao pala pe paen lisao ub nao li tomb obum tenaol mbabtas bu hasesa.*

25 Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol baeben hesa Nju sem aol is mend kab daol, mbinim mbinin manom ke wisao ub wes wes lu mbabtas bimi on engalom kao kao bu ab saond bismisa.

26 Ngub bubur kismin Njonon man pange aol baebenom Njon birisaol pobur obu bor kakl, Aol aondao o, njem mbes aol mend hesa ib Njoran mende nan ibi haru habur, njem obun arman

* 3:22: Njo 4:1-2 * 3:24: Mat 4:12

tenaol hambunom pangen kao kalo hasndis o, ngubi tomb aol ngo obum di tenaol hambun mbabtas bu hayaol, obum mbini mbabtas bin ko tenaol hambun ora obu hayao bor was po kiril mba hayem kismisa.*

²⁷ Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngaor yu heben hayaomon aol mend obu bor menjao nao kala sin, aol ngo obun burim was menjao bukl buwaklao ora kisesa.*

²⁸ Ngub kobur kakl, Nim ini bor angal ngo, ni Ngaorom Eben Ke Aol inj hae ko kao njundis ol inim ora pangisimndis ka. Ni obu inj o, Ngaorom ni bember peyo mao habur pu kisaol, obu hobao sao ora nao mama eben ko ni mbes obondis kisesa.*

²⁹ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom mar mend kobur kakl, Aol mondom ten taol ba sin ten ngo obun ora soklao kisesa. Ngub kobur kakl, Aol ngo obu ten taol buklao o obun aol sango mend hesa buruklebi tomb aol ten taol buklao ngom angal lao o was pangobur, obun aol sango ndam angal ngo lao ub pangaebe turi aondao ora homoklao kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl ub menger mubur, Njises obum ngo bu haril sao pangakl tomb nao kone bor turi aondao bu ora bu haril kisesa.*

³⁰ Wاكل kakl, Nim ngo kakl o ninao imbi men mbam mbam buklao tomb obun imbi aondao bu wam wam buklaol kakl ko, Njon Mbabtas Biyao Aolom ngub kisesa.

* **3:26:** Njo 1:26-34 * **3:27:** Njo 19:11; 1 Kor 4:7; NjuS 5:4

* **3:28:** Mat 11:10; Njo 1:20; Njo 1:23 * **3:29:** Mat 9:15

Aol mend heben haki ibisao o

³¹ Aol mend obu yu heben bor haki ebe sa sin, obum hambun sao men mbaeb se ora soklaol obu aondaol yubu ora soklao. Ngub inj, aol mend obu su ngo bor maru uklemil obu sul ha and sa sin, obu sun aol ora soklaol obum menjao menjao lao tomb di su bor buklaol hondoklao saon was lao. Ngub buklaol o aol mend obu heben haki ebe sa sin, obu aondaol yubu ora soklao.*

³² Ngub soklaol obum ngo ko haril sao baeben obun elom di ora hondo, halom di ora pangobur obum tenaol hambun bor ngo kao kalo hae o, mondom obu ngo ko hae ub heneng ora le ko nen sabo angal ngo men hakol nao beyem ka.*

³³ Tenaol mendbor obum angal ebe ngo lao ub pangobur men hakol buklemi baebenom angal ngo heneng ora e ko pangobur, Ngaorom heneng heneng was ko haraoklao ub tenaol hambunom henden muwaloklemi.

³⁴ Aol ngo obu Ngaorom eben kobur obun Wesao Ebe Tangar aondaol bu ora taol bu kalisaol, obum Ngaoron angal ora ko haraoklao.*

³⁵ Obun Abom obun Isi ngol ora kone u obun buri taol bu kalobur, hambun sao obun Isi ngom was bu haen kisao.*

³⁶ Tenaol mendbor Ngaoron Isi ngol hul ha haklemi baeben mbini haeben ora soklemi. Ngub inj, tenaol mendbor Ab aondaon Isil hul nao hae haklemi baeben, haeben nao sae Ngaorom ngo baeben ko homoklaol mbini ke hondo haeben ora

* **3:31:** Njo 8:23; 1 Njo 4:5 * **3:32:** Njo 3:11 * **3:34:** Njo 1:32

* **3:35:** Mat 11:27; Njo 5:20; Njo 10:17

soklemi.*

4

Njises hesa Sameriya ten mend kab angal kao kao bisbi o

¹ Ngo tomb Peresi tenaol baebenom pangismil, Njon Mbabtas Biyao Aolom mbabtas bu hasao ub men mbabur, Njises obum tenaol andub ora obun man pange tenaol birin kobur mbabtas bu hae ke pangismisa.*

² Mbinim ngub kismil pangismi o tenaol ngo mbabtas bu hae ke pangismi baeben Njises obun mbib inj, obun man pange aol baeben bor bib kisaol, obun man pange aol ngo baebenom was tenaol mbabtas bu hasmi bor kismisa.

³ Ngo tomb Njises obum ngo bu hasao sao mbini Peresi semom pangismi ub haondaoklbir kisaon, obum su Njuriya ngo tuwaklbir su mende Kalili bor wakl bokesesa.

⁴ Ngub pisaol harer ngo obu pisao on su Sameriya harer tol wisao, obu su ngon tukun ora bor pisesa.

⁵ Ngub pobur kisaon Sameriya ngo bor su and lobokl lobokl menden imbi Saka ke mend wisao o bor pindib paesesa. Ngub pobur kisaon su ngon teb so bor mbes Njekobom obun isi Njoseb kalisao ke su mend wisao bor po pindib paesesa.*

⁶ Ngub po pindib pabur hindisaol su ngo obu ora pindib paesao ol, mbes Njekobom ib su ndaon bor ebe mend waru wisao o su ngo oral sisesa. Ngo tomb Njises obu harer isom lubur obun toklo

* **3:36:** Luk 3:7; Njo 3:16-18; 1 Njo 5:12 * **4:1:** Njo 3:22; Njo 3:26

* **4:5:** Luk 9:52

bor kang mend kend kend sao bisaol, ngo ib ibisao nda teb sol sao sul ber paesesa. Ngub ber paesao o aond hora haklu ora tomb sisesa.

⁷ Obu ngub birisaol Sameriya ten is mend ib ngo humuklbur ibisaol, Njisesom ten ngo bor kakl, Ni ib nokl bil ngao, non humu nji kisesa.

⁸ Ngub kisao o Njises obun man pange aol obu haru pibismi nda baeben, mbini hambun and lobokl lobokl o bor pobur ne dob bukl pismi tomb sisesa.

⁹ Ngo tomb mbini Nju sem hesa Sameriya tenaol kab saond bi sao ha ha bubur, mbinim ib be bombor o bor no kowal nao bismi o sisaol, Sameriya ten ndam burir biyubur Njises bor kakl, Nje Nju sem aol ora hael. Ni di Sameriya ten ora bere ngao, njem ni bor asub ko ib non nji kal? kisesa.*

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom ten ndan angal ngon ko san lubur kakl, Njem Ngaorom tenaol bor pone bao kalaoklao ub hesa, aol ngo nje bor ib non humu nji le o kab oborob ora hondokl bele sin, njem ni bor haeben saroklme ib ngo, non humu nji kokl bael njukl buwao ora kisesa.*

¹¹ Ngub kisaol ten ndam obu bor kakl, Aol aondao o, ib ngo di unu ora bor ebeng, njem mbaker be di ya di mend nao menel ngao, njem haeben saroklme ib ngo kal o abor humuklesib? kisesa.

¹² Ngub kisao tomb ten ndam wakl kakl, Mbes naon ab sumb Njekobom ib ngo warubur, obum obun mbib di ib ngo no habur kisaon, obun

* **4:9:** Luk 9:52-53 * **4:10:** Njo 4:26; Njo 7:37-38; Kao 21:6

nongnas baebenom di obun some kawao sib baebenom di no hasmil, obum ib ngo nao ora njisao o, njem Njekob obu men mbae ora hael be? kisesa.

¹³ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Tenaol hambun ib ngo ebe o noklemi baebenom mbinim wakl ib ko mende nokl homoklemi o,

¹⁴ ib ngo nim humu kaloklwao kandan, tenaol mendbor ib ngo noklemi baeben mbinim ib ko mende nao nokl homoklemi ora. Ngub inj, nim ib ngo nen humu kaloklwao o ib kend mend ib ha wi wi biyao nda ub menger, obun kone ndaon bor bao ib ha wi wi buklaol. Ngub buklaol obum ib ko mende nokl nao heme, obun kone bor haeben saroklme ib ngom kombakl haen habur haeben ora saklao kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol ten ndam Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, nim ko mende ib nokl homo enjo ngo bor ngo humukl engel biyu e ub nao bun ub, njem ni ib ko mende nokl nao heme ngo kal o, non humu nji kisesa.

¹⁶ Ngub kisao tomb Njisesom ten nda bor kakl, Nje wakl ebenin ub ngubi tomb njen aoli mbes kor bu kaomukl pu kisesa.

¹⁷ Ngo tomb ten ndam Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao aoli mend nao hae kisesa. Njisesom ten nda bor wakl kakl, Njem nao aoli nao hae kal o, njem heneng ora kal kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Njem ngo kal o mbes njen aoli is su oran hasimndis ol, aol mend ngubi tomb ibi buru hayeb o obu njen aoli inj

* **4:14:** Njo 6:35

yaong, njem nao aoli mend nao hae ngo kal o heneng ora kal kisesa.

¹⁹ Ngo tomb ten ndam burir aondao ora biyubur Njises bor kakl, Aol aondao o, nim ngubi tomb oran nje Ngaoron man mini aol ora e ko mao bemberarukl kisesa.*

²⁰ Ten ndam ngub kobur kakl, Nao Sameriya semon ab sumb wil baebenom naon harbor manda ngo bor was po kiril mbabur Ngaor bor kaoya ko hasmi o, ini Nju semom lome ub tenaol hambunom Njurusalem bor was kiril mba hor boroklwaebe lome kisesa.

²¹ Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kakl, Ten o e, njem nim angal ngo kakl o pang. Mabor bao mend buklaol tomb inim harbor ngo bor naon Ab Ngaor bor ngo kaoya lome ub di, Njurusalem bor Ngaor bor kaoya lome ub di, ngub was bao kaoya hakol nao buklemi ora kisesa.

²² Njisesom ngub kobur kakl, Ini Sameriya semom Ngaor bor kaoya ko haroklme ub te nao hendebur ko haroklme o, nao Nju semom Ngaor bor kaoya ko haroklmao ub, Ngaorom tenaol hambun bu muklao ub nao Nju sem bor ora pindib paen laol ko haroklmao ora kisesa.*

²³ Ngub kobur kakl, Nim bao wen mend pindib paklao kanda ngubi tomb pindib parob ol, tenaol mendborom naon Ab Ngaor bor heneng ora kaoya kaem sin, mbinin kone ndaon bor Ngaor haen ora habur, mbinim kone ukl bombor ora u Ngaorom keyao sao ora hem ko men hakol bu habur kaoya lemi kisesa. Ngub kobur kakl, Nao Ab Ngaor obum tenaol mendborom kone ngubi

* **4:19:** Njo 7:40; Njo 9:17; 1 Kor 14:24-25 * **4:22:** Oro 9:4-5

ora ubur, obu bor kaoya ken ko hem ko es bu hayao ora kisesa.

²⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Ngaor obu Wesao ora yaol, tenaol mendborom obu bor kaoya kaem sin, mbinin kone ndaon bor Wesao Ebe ngo haen ora habur, mbinin kone ukl bombor u Ngaorom keyao sao ora hem ko men hakol bubur obu bor kaoya lemi kisesa.*

²⁵ Ngub kisaol ten ndam Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Ngaorom Eben Lao Aol Karas mend oboklao lome nda oboklao tomb, obum nao bor hambun so kao njuklao ko ni hende ora kisesa.*

²⁶ Ngub kisaol Njisesom Sameriya ten nda obu bor kakl, Njem ngo kal o ni ora yaol, ni nje hesa yao ngo angal kao kao bi hayob o kisesa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kakl hasaol, obun man pange aol ne dob bukl pismi nda baeben obobur, mbinin manom ke wisao ub aol baebenom ten hesa hungum angal nao lowaebe ke wisao o, Njises obu hesa angal kao kao bi harbi ko nen sabobur, mbinim burir biyu nen nen andub ora sabismisa. Mbinim ngub bismi o is mondom obu bor ne mu njem asao was miril? ko di, njem asub ko ten ngo hesa angal kakl harbib? ko di, obu bor menjao ne nao mismisa.

²⁸ Ngo tomb ten ndam Njisesom angal ngo kisaon da baeben pangaoklbir, obun mbaker be ib hum pae nda u haen kaoklbir su and lobokl lobokl bor wakl pisesa. Ngub pobur kisaon obum tenaol hambun kao kalobur kakl,

* **4:24:** 2 Kor 3:17; Oro 12:1; Pil 3:3
Mak 14:61-62; Njo 9:37

* **4:25:** Njo 1:41

* **4:26:**

²⁹ Inim aol mend hae o hondokl ubuklub. Aol ngo obum nim mbes bu hawao sao baeben hambun sao kao njang, aol ngo obu Ngaorom Eben Lao Aol ora ye? kisesa.

³⁰ Ngub kisaol tenaol and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenom su and te ngo tuwaklbir Njises hasaol was obu hondokl ibismisa.

³¹ Ngub ibismi o mbinim wen harer bor ibismi tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor kakl, Aol aondao o, nje ne nao nale be? Njem ne nao ora kismisa.

³² Ngub kismi o Njisesom mbini bor kakl, Nim ninao ne tangar sao inim nao hende ora mend wiyu ora kisesa.

³³ Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kakl, Obum ne ngo nao naokl o, obu tenaol tangar mondom ne kalaemil nene ye? kao kao bismisa.

³⁴ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Ninao ne tangar sao ngo kanda, ngub menger bor kanda ka. Nim ni obon kisao o obum nen sabeyao ub ora was biyul, nim obun kongon mbes ora sen lowaol, obun angalom tombao haen haruklu kisesa.*

³⁵ Njisesom wakl kakl, Inim ngub lome. Ek ukl makl oran pibi haklao tomb em bor ne taloklme bao o pindib paklao lome. Ngub lome o nim ini kao njun ub pangaoklaob. Inim hondo akol bubur em baeben hambun bor hondo akol bib. Ne ngo baeben ebe naeb senel talaeb se e kisesa.*

³⁶ Wakl kakl, Aol mendbor em il taloklemi baeben sokl di muklemil, mbinim haeben

* **4:34:** Njo 6:38; Njo 17:4 * **4:35:** Luk 10:2

saroklme ne ngo di talo maemb ko u haklemi tomb, aol em il ngo we bowisao aol o hesa em il ngo talo maemb ko buklemi aol o baeben kab, mbini haru turi aondao bu ora homoklemi kisesa.

³⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub buklemil aol mend obum em we boklao o, aol tangar mendem em il ngo taloklao lome ub heneng ora lome kisesa.

³⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes em we ngo inim nao bowe, aol tangar mendborom kongon buri ora bubur em we ngo bowismi o, nim ini bor em ngon ndaon hondabur em il ngo wiyao baeben talokl puklub kaklo nda kisesa.

³⁹ Ngo tomb ten ngo Njises hen misao ndam su Sameriya and lobokl lobokl ngo bor tenaol birismi baeben bor, Njises obum nim mbes bu hawao sao baeben kao nja ko kao kalisesa. Ngub bisaol su Sameriya ngon tenaol andub ora Njisesol hul ha habur ismin

⁴⁰ Njises obu hasaol obobur, njem nao tuwaki nao pe baoklmend nao haru bao beremin ko kao deb deb bismil, obu su ngo bor bao hor kab oran bao birisesa.

⁴¹ Ngub bao birisao tomb tenaol andubom ora obum angal bib ebe ngo kisao o pangobur, Njises obul hul ha hasmisa.

⁴² Ngo tomb Sameriya tenaol nda baebenom ten ngo Njises hen misao nda bor kakl, Naom ngubi tomb njem angal kaenda was pangobur inj, aol ngo obul hul ha haraoklaom ka. Ngub inj, naom naon mbib di obun angal pangaoklaom tomb aol ngo obu sun tenaol baeben hambun Bu

Maoraoklao Aol e ko ora haondaoklaom kismisa.*

Njisesom kabman maomb bo haraoklao aolon isi mao enjaesao o

⁴³ Ngo tomb Njises obu bao hor kab ngo su ngo bor baoraoklbir kisaon, obum su ngol haklbir su Kalili pisesa.*

⁴⁴ Ngub pobur kisaon Njises obun mbib bor te kao pabur kakl, Man mini aol mondom Ngaoron man tenaol hambunom pangen kam akol bu haklao tomb su hambun bor obun imbi wi ngaklao o, obun su ora bor obun imbi nao uklao ora kisesa.*

⁴⁵ Ngub kao peyaoklbir kisaon Njises obu su Kalili pisaol, Kalili tenaol baebenom Njises ngub ibisaol hindismi tomb, Njises obum Njurusalem bor hor so boroklme bao on hambun sao bisaol mbinim di haondaokl ibismi on nen sabobur kismim, turi aondao ora homobur oborob obaokl ko nen sabismisa.*

⁴⁶ Ngo tomb Njises obum mbes ib henengom wakl ib waen men aolin kisao su ndan imbi Kalilin su Kena bor wakl pisesa. Ngub pobur kisaon su Kabenam bor kabmanon maomb bo haraoklao aol mend hasao on isi sen ha wisesa.*

⁴⁷ Ngub bisao tomb aol ngo obun nongnas homo wisao ndam pangisaol, Njises obu su Njuriya haklbir Kalili bor obo hae kismil pangobur obun isi ora pe pakl ko bi birisaol, aol ngom Njises hasaol pobur nao isi homo wiyang mao enjanin ub su Kabenam inin mbao ko kao deb deb bisesa.*

* **4:42:** 1 Njo 4:14 * **4:43:** Njo 4:40 * **4:44:** Mat 13:57 * **4:45:** Njo 2:23 * **4:46:** Njo 2:1-11 * **4:47:** Mat 8:5-6

⁴⁸ Ngub kisaol Njisesom aol ngo obu bor kakl, Inim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tangar ubi sao menjao nao hendeme tomb inim Ngaorol hul ha nao haroklme ora kisesa.*

⁴⁹ Ngub kisaol maomb bo haraoklao aol ndam Njises bor kakl, Aol aondao o, nao isi ngo pe paklao, nje penar bu ora inin mbao kisesa.

⁵⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njen isi ngo ngubi tomb enjo bereyaong njen anda pu kisaol, aol ndam Njisesom ngo le ub heneng buklaol ora ko nen sobaoklbir pisesa.*

⁵¹ Ngo tomb aol nda obu obun anda poklbur wen harerol pukl hasaol, aol ngo obun kongon bimi aol mendbor harerol obu hen mukl obobur kakl, Njen isi nda ebe enjo bere kismisa.

⁵² Ngub kismil aol ndam obun kongon bimi aol nda baeben bor ne mubur kakl, Nas ngo obu hokloben sao be? mbonao sao be? atomb ora obu kang mend ebe sam sam bab? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Mbakla nar kang mend as deyarnaol 1 kolok tomb nas ngo obun pob turub aondao ngo kur ka kismisa.

⁵³ Ngub kismil nas ngon ab ndam nen sab heneng bisaol, mbakla nas ngo enjaokl paonao kismi ora tomb Njisesom obu bor njen isi ngo enjo bereyao kisao nda nen sabisesa. Ngo tomb aol nas ngon ab ndam Njisesol hul ha hasaol, aol ngo obun sem baebenom di Njisesol was hul ha hasmisa.*

⁵⁴ Ngo tomb Njises obu su Njuriya tuwaklbir

* **4:48:** Njo 2:18; 1 Kor 1:22 * **4:50:** Mat 8:13; Mak 7:29 * **4:53:** Bis 16:14-15; Bis 16:31

Kalili ngo pisao tomb obum tenaolom ko mend nao hindismi sao ko mende su Kalili ngo bor ngo bisao o, obum su ngo bor was ko kabo mao ha, nas ngo mao enjaesao o sisesa.*

5

Njisesom ib Betesta mal marel aol sen hae mend mao enjaesao o

¹ Ngo tomb mabor Nju semon hor boroklme bao mend pindib paesaol, bao ngon Njises obu Njurusalem yin pisesa.

² Ngo tomb su and lobokl lobokl Njurusalem aondaon ngon paeb mbuklu tundae ngon tiriyao kombae mend wisaon imbi Some Sibon Tiriyao kismil, tiriyao kombae ngon teb so oral ib mal kang mend wisesa. Ngub wisaol Hiburu angal kobur ib mal ngon imbi Betesta kismil, ib mal ngon marel and kang kang ukl su mend hasesa.

³ Ngub hasaol and kang kang ngo hasao baeben bor tenaol sen hae andub ora wismil, tenaol mendbor el kho di aongao kho di mendbor ki aongao tibarae di, mbini hambunom angal mini wesao mondom ib mal ngo mao el el bakl eben ko bao hondo buru hasmisa.

⁴ Ngub hondo buru hasmi tomb ko mend ko mend Aorao Aondaon angal mini wesao is mend ib mal ngo wisao o bor hond ha obo ber was bisao tomb, ib mal ngo el el bu kimb bi was bisesa. Ngub bisaol tenaol ngo sen u hasmi haklon is mondom akl obu mbes pobur ib mal ngo bor

* **4:54:** Njo 2:11; Njo 2:23

hondaesao tomb, is bombor ngo pibnao ora po hondaesao o, obun sen ebe sao was bisesa.

⁵ Ngo tomb Njisesom hindisaol aol is mend obu sen ha u hasao o, obu karasmas supu hor mend ingi mbabur hor menden supun kab oran u hasao o, and kang kang ngo hasao ndaon obo u mba hasaol hindisesa.

⁶ Ngo tomb Njisesom aol nda u paolu wisaol hindisao tomb, aol ngo obu sen mbes ora u hae sisaol hondobur aol nda obu bor kakl, Njem njen sen ebe sen sa ko pangal be? kisesa.

⁷ Ngub kisaol aol ngo sen ha wisao ndam obun angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, ib mal ngo bor el el beyao tomb aol mondom ni bisur bu ib mal ngo bor hondan ko nao mini puklao ora. Nao mbib non pokl ko bi baraklo o, tenaol mendborom ni men mbaklbir mbini mbakla was po haroklme kisesa.

⁸ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kakl, Nje teka peyobur njen to abo mu minibir njen anda pu kisesa.*

⁹ Ngub kisaol penar bu ora bombor ngo tomb aol ngo obun sen ebe ora bao sisaol, obun to nda mu minibir obun anda pisesa. Ngub bisao o bao ngon Nju semon hor boroklme bao on sisesa.*

¹⁰ Ngub sisaol Nju sem mendborom aol ngo obun sen wakl ebe sisao nda bor kakl, Embi bao ngo nao Nju semon hor boroklme bao* on sandal, njem njen to ngo naon hor boroklme bao on kongon bi non bi soklao ko, naon manom ke wiyao ub nao mini poklesi ora kismisa.*

* 5:8: Mat 9:6 * 5:9: Njo 9:14 * 5:10: Luk 13:14

¹¹ Ngub kismi o aol ngom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol ngo ninao sen ebe mao saraokl om ni bor ngub kaonao ka. Njen to abo ngo mu minibir, njen anda pu kaonao ora kisesa.

¹² Ngub kisaol mbinim wakl obu bor ne mubur kakl, Aol ngo obu aebom ora nje njen to ngo mu mini pu kaonaob? kismisa.

¹³ Ngub kismi o bao ngon su ngo bor tenaol andub ora hasmi tomb sisaol, aol ngo obu sen ha wisao o wakl ebe sisao ndam, Njises obu bao bum hasaol hondokl buwabur es buwaesesa.

¹⁴ Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obum aol ngo sen ha wisao o mao ebe saesao nda Ngaor Hen Moroklme Anda bor birisaol hondobur kakl, Pangal. Ngubi tomb njen sen ebe sandang, mabor nje ke mao handaraoklao sao aondao bu ora kond bam bam bi soklaong, ngub nao bin ub njem khorob ko mende nao bibi ora kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol aol ngo obun sen wakl ebe sisao ndam Nju sem birismil wakl pobur kakl, Aol ngo ni ebe mao sanesa nda obu Njises senesa ko kao kalisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom mbini Nju semon hor boroklme bao on ngub bisaol, mbinim Njises obu hondo ko bowes bu taolu lismisa.*

¹⁷ Ngub bismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nao Ab obum bao hor hambunon kongon bu kimb was biyaol, nim di ngub was bu haruklu kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol Nju sem nda baebenom obun angal ngo pangismi tomb Njises obum naon hor boroklme bao on nao bibi ke wiyao sao di banda

* **5:14:** Njo 8:11 * **5:16:** Mat 12:14 * **5:17:** Njo 9:4

o, obum ngo sao was inj, obum Ngaor di nao Ab ora yao le ka. Obum angal ngo le ub obu Ngaor hesa yao bombor ubi ora hayob ko menger maraokl kobur kismil, mbinim Njises ko aondao ora homobur obu pe paen lemin ora kismisa.*

Ngaoron Isi ora obum kongon buklbur buri wiyao o

¹⁹ Ngo tomb ngub kismil hondobur Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao nju-rukl, Ngaoron Isi obum obun mbib nen sabobur menjao menjao bukl buwaklao ora. Ngub inj, obum obun Abom bu haraoklao ub hondobur, obun Abom hambun sao bombor ngo bu haraoklao ub was Isim di bu haraoklao ora kisesa.*

²⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Obun Abom obun Isil ora turi homo kone ubur, hambun sao obum bu haraoklao ub obun Isim di bu haen ko muwalo haraoklao, obun Abom mabor kongon mendbor aondao bu ora bu haen laol, obum ngubi tomb ngo bu hae ub men mbae ora buklaol hondobur, inim burir aondao ora biklemi kisesa.*

²¹ Ngub kobur kakl, Obun Abom tenaol hememe o wakl mao enja haraoklao ub, obun Isim di bombor ngub was obun konem beyao ub tenaol heme baeben wakl mao enja haraoklao ora kisesa.*

²² Njisesom wakl kakl, Obun Abom tenaol is bombor ora di mend te mao bembera nao sar-beklao ora. Ngub inj, tenaol hambun te mao

* **5:18:** Mat 26:4; Njo 7:1; Njo 7:30; Njo 10:30; Njo 10:33 * **5:19:** Njo 5:30; Njo 8:28 * **5:20:** Njo 3:35 * **5:21:** Njo 11:25; Oro 4:17; Ebe 2:5

bembera sarbeklao ub obun Isim was kongon ngo bin kalisao kisesa.*

²³ Ngub kobur kakl, Obum ngub bu haklaol tenaol hambunom obun Ab bor kaoya ko haroklme ub mbinim Isi bor di bombor ngub was kaoya lemi ora. Tenaol mendbor Isi bor kaoya nao lemi baebenom obu eben kisao o, obun Ab ngo bor ora nao kaoya lemi kisesa.*

²⁴ Njisesom wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendborom nim lowao ub hul nao hae pangobur ni pu kisao ol hul ha harim sin, mbini haeben soklemi ora. Ngub buklemil Isi obum mbini bor menjao te mao bembera howes nao lao ora. Ngub inj, mbini ngo baeben tenaol homoklme ub ora tuwaesmil, ngubi tomb mbini haeben ora sarukl haeme kisesa.*

²⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, bao mend buklaol ke wisao o ngubi tomb mbes bu pindib parobndal, tenaol heme baebenom di Ngaoron Isin angal pangoklemil, mbini ngub pangoklemi baeben haeben saklbur wakl enjoklemi ora kisesa.*

²⁶ Njisesom wakl kakl, Ab obu haeben saroklmen te ora habur obum obun Isi bor buri aondao ora taol bu kalisao, Isi obu di bombor ngub was haeben saroklmen te ora hayao kisesa.

²⁷ Ngub kobur kakl, Obu Aolon Isi Ora yaol, obum tenaol hambun te mao bembera taol bin ko obun Abom buri taol bu kalisao kisesa.*

* 5:22: Njo 3:17; Njo 5:27; Njo 9:39; Bis 10:42 * 5:23: Pil 2:10-11; 1 Njo 2:23 * 5:24: Njo 3:15-18; Njo 8:51; 1 Njo 3:14 * 5:25: Mat 8:22; Ebe 2:5-6 * 5:27: Njo 1:4; Njo 5:22

28 Obum ngub kobur kakl, Mabor bao mend buklaol tomb tenaol himismil tangaesmi baebenom Aolon Isi Ora obun angal pangokleming, nim ngo bu haklwao kandisao baeben pangobur burir nao biklwaebe ora kisesa.

29 Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol himismil tangaesmi baeben mbinin maol bor wakl enjaokl-bir dera oboklemil, tenaol mendbor oborob bu hasmi o himismi baeben wakl enjoklemi tomb mbini haeben ora soklemi o, tenaol mendbor khorob bu hasmi o wakl enjoklemi baeben mbini bor te mao bembera ke mao handaklao ora kisesa.*

Is teb mondom Njises hayao on te muwaloklme
o

30 Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Nim nao mbib was habur bombor sao mend buklwao ora. Ngub inj, nim hambun sao nao Abom ko haraoklao ub nim di men hakol ora bubur, nim angal ngom was tenaol hambun te mao bembera taol buklwao o nim nao mbib nen sobaklo ub inj, nim ni obon kisao om nen sabeyao ub ora tenaol hambun te mao bembera taol buklwaol, nim ngo buklwao ub oborob ora buklwao kisesa.*

31 Njisesom wakl kakl, Nim nao mbib ni hae on te ngo kao dund bu haruklu e ub ni bomborom was habur ko haru sin, nim ngo ko haruklu ub heneng ora inj sokl beyao ka.

32 Ngub inj, nim di ora hende ub aol mende mend haklao om di, ni ngo hae on te tenaol

* 5:29: Mat 16:27; Njo 6:40; Bis 24:15 * 5:30: Njo 5:19; Njo 6:38

mendem pangen kao dund buklaol tomb obum ngo lao ub heneng ora lao kisesa.*

³³ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes inim Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol aol mendborom ne mukl pen kismi tomb obum heneng ora kao pabur kao njisao ora kisesa.

³⁴ Wakl kakl, Ngub bisao o Njonom ngo kisao ub tenaolom ni hae on te was ken ko hem ko nen nao sobaklo. Ngub inj, nim Ngaorom ini hambun men min ko ora nen sobaklol, nim ini bor angal ngo kao njurukl kisesa.*

³⁵ Njisesom wakl kakl, Njon Mbabtas Biyao Aol obu laomb non bi habur tenaol hambun bor bao ha ngaen kisaol, inim obu bao ngo bin kisao ub wen hindismi tomb inin kone bor kang baoklment turi himismi o, mabor makl himismi kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes Njonom ni hae on te oborob ora kao dund bisao o, nim bu haruklu saom Njonom te ngo kisao ub di men mbabur oborob ora kao dund biyao. Nao Abom nim kongon hobao sao ora bun kisaol, nim kongon ngo buri palo bu haruklu nda ub ini hambun ora hendeyem ngao, nao Abom ni pu kise ko nen saboklwaebe ora kisesa.*

³⁷ Njisesom wakl kakl, Ninao Abom ni obon kisaol obun mbib ora ni hae on te muwalo haraoklao o, inim obun angal kang ora di nao pangebun inim obun el wil di ko mend nao hindismi ora kisesa.*

* **5:32:** Njo 5:36-37; Njo 8:13-14; 1 Njo 5:9 * **5:34:** Njo 1:19-34;

Njo 3:27-30 * **5:36:** Njo 3:2; Njo 10:25; Njo 10:38; Njo 14:11

* **5:37:** Mat 3:17; Njo 5:32; Njo 8:18

³⁸ Obum ngub kobur kakl, Inim aol ngo obu obun Abom eben kisao ol hul ha nao hayem ol, obun angal ngo ini bor keyao o di inin kone bor kang ora di nao wiyao ora kisesa.*

³⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb wiyao ub was hondoklmao tomb nao nao heme ebe haeben soklmao ko pangobur, inim Ngaoron mbuk waeb ngo bor hambun sao wiyao ub aondao bu ora es es bimi. Ngub bimi o pangeklem. Mbuk waeb ngom ni ngo hae on te ora mu waloklbur wiyao ora kisesa.*

⁴⁰ Wاكل kakl, Ngub ora wiyao o inim ni taol mi obobur haeben sakl ebebe on makl aondao ora homoklme kisesa.

⁴¹ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol hambunom ninao imbi aondao bu ora mao waen ko nen nao sobaklo o

⁴² nim ini ora hende ol, inim inin kone bor Ngaor hem ko kone nao wi ora hayem kisesa.

⁴³ Njisesom mbini bor wاكل kakl, Nao Abom ora obun buri taol bu njubur ni ngub obon kisaol, ni non nao Ab hayao bor haklbur obowao o inim nao angal ngo nao pangeyem ka. Ngub beyem o inim inin aol mend obun mbib was habur imbi wi aondao ora hayao om angal menjao menjao keyao tomb oborob ora pangoklme kisesa.*

⁴⁴ Ngub kobur kakl, Ini bor inin aorao haemem nje imbi wi ora hael keme tomb inim turi aondao ora homoklme o, Ngaorom ini imbi wi aondao ora haen ken ko nen nao sabeyem ol, ini non

* **5:38:** Njo 6:29 * **5:39:** Luk 24:27; Luk 24:44; Bis 13:27; 2 Tim 3:15-17; 1 Pit 1:10-11 * **5:43:** Mat 24:5

bi baebenom Ngaorol hul ha haki buwaklemi kisesa.*

⁴⁵ Njisesom wakl kakl, Pangklem. Inim inin kone bor ini ngo baeben nim ora nao Abon elol te mao bembera sarbeklao ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, inin ab sumb Moses obu Ngaoron man mini aol hobao sao ora hasaol, obum nao bisur buklao ko nen sabeyem o, obum ora ini te mao bembera sarbeklao kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur kakl, Moses obum ni ngubi tomb ngo hae ub haklwao on angal ora waeb bu wisao, Mosesom man kisao ol heneng ora hul ha haki bemen, inim nil di ebe hul ha haki beme kisesa.*

⁴⁷ Ngub kobur wakl kakl, Inim Mosesom man ngo waeb bu wisao ol hul ha nao harim sin, inim asub ora bubur nim angal ngo ko hae ol hul ha haklemib ko Njisesom ngub kisesa.*

6

Njisesom tenaol 5,000 andub ora ne taol bu kalisao o

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17

¹ Ngo tomb mabor Njises ib Kalili mal ngon imbi mende Tabiriyas kismil, ib ngon mende nan pisesa.

² Ngub pisao o tenaol aondao andub oram Njises obum tenaolom mbes ko mend nao hindismi sao tenaol sen hae andub mao enjaesao ub hindismil, mbinim Njises obu pisao bor wen mama taol mi ubukl wismisa.

* **5:44:** Njo 12:43 * **5:46:** Bis 3:22 * **5:47:** Luk 16:31

³ Ngo tomb Njises obu yu manda mend sisao bor pobur, obun man pange aol baeben daol yu ngo bor bao birismisa.

⁴ Ngub birismi o Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib paklbur teb sam sab bisao tomb sisesa.*

⁵ Ngo tomb Njisesom hend peb bisaol obum tenaol aondao khorob ora obun mama ibismi nda baebenom obu biri ibismil hondobur, obun man pange aol Pilib bor kakl, Naom tenaol aondao ngub baebenom naeb se ne abor dob bukmaob? kisesa.

⁶ Njisesom ngub ngo kisao o obum obun mbib ngo sao ngub bukwaob ko ora hondobur o, obun man pange aol ngom asub leb ko hondoklbur kisesa.

⁷ Ngub kisaol Pilibom obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom mone so andub ora supu hakl hakl hor tobon kabom ne dob bam sin di, tenaol aondao ngo hayem baebenom ngaorukl pelen nao noklemi ora kisesa.

⁸ Ngub kisaol Njises obun man pange aol is mend obu Pitan haeme Andurom Njises bor kakl,

⁹ Nas kang ngo hae om palawe sem menden imbi bali palawe pao su mend di, ib wen is kab mend di ngo ora wi o, tenaol aondao ngo bereyem baebenom ngaorukl pelen nao naeb se ora e kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Tenaol hambun sul baoraoklaob laob kisaol, homa ngol haom naom ebe andub ora wisaol, tenaol aondao ngo hasmi baeben homa naom so ngol sul birismi tomb aol baeben was

* 6:4: Njo 2:13

ware pe ndi minismil 5,000 bukhoma iri non bi andub ora sisesa.

¹¹ Ngub birismil Njisesom palawe pao su nda mu munubur Ngaor bor tengiyu kao peyobur kisaon, palawe nda tenaol aondao ngo birismi nda baeben taol bu kalobur kisaon, ib wen nda di ngub was taol bu kalobur obum tenaol hambun bor mbinim turi homo nji ko nen sabismi ub was kal kal bisesa.

¹² Ngo tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmil, Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Tenaol mendbor dem homo woroklmeng, inim ne nokl nao hae abo ngo bao wi baeben bomborol was mu maemb laob kisesa.

¹³ Ngub kisaol tenaol hambunom bali palawe pao su nda ebe no tombao habur nokl nao bisaol bao win waesmi nda baeben, mbasker nu tokl duteb oran mar pa wismisa.

¹⁴ Ngo tomb Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bisao o tenaol ngo hasmi baebenom hondobur kakl, Aol ngo obu Ngaoron man mini aol mend oboklao lomao nda sene kismisa.*

¹⁵ Ngub kismi tomb Njisesom mbinin kone bor ora hindisaol, mbinim obu men habur mbinin aol wesmbao aondao ora haen koklbur bismil haondaoklbir kisaon, sub ora obu hungum yu har ne nda bor waki pisesa.*

Njisesom ib hu kemol aongao hakl hakl pibisao
O
Mat 14:22-33; Mak 6:45-52

* **6:14:** Njo 5:46 * **6:15:** Mat 14:23; Njo 18:36

¹⁶ Ngo tomb mbon so nend kisaol Njises obun man pange aol nda baeben unu ib mal wisao ndan mare bor pobur,

¹⁷ ib taokaoll on baoraoklbir mbinim su Kabenam poklbur, ib mal aondao ngo wisao on kombe kobaesmisa. Ngub bismi o Njises obu nao ebe haen was nend kao mbaesesa.

¹⁸ Ngo tomb ib mal ngo bor posabsu aondao ora obobur ib khorob ora lu taongulu taokl en aeben bisesa.

¹⁹ Ngub bisaol mbinim ib taokaoll ngon baokl-mend oran kilometa el su dowa be? menjao aebe taokl pismi tomb, Njises obu ib hu kemol aongao hakl hakl ib taokaoll ngo mbini pukl hasmi nda teb sol ibisaol, obun man pange aol nda baebenom hondobur burisao po pakl aondao ora himismisa.

²⁰ Ngub pakl himismi o Njisesom mbini bor kakl, Ni Njises ora ebeng, inim pakl nao homokl-waebe ora kisesa.

²¹ Ngub kisaol mbinim Njises obu turi homo ib taokaoll ndaon bor ib kismil honda ber men ora bisao tomb, penar bu ora su ngo mbini poklbur pismi nda oral bao ora pindib paesmisa.

Tenaol ne taol bu kalisao nda baebenom Njises es bismi o

²² Ekeran nan bao bisao tomb tenaol aondao ngo Njisesom ne taol bu kalisao nda baebenom ib mare mende nan bao ha mba habur nen sab heneng bismil, mbakla non ib taokaoll tangar mende Njises obu poklao mend nao wi ora sanda ka. Aoh, tokl bombor ora wanda o, mbini Njises obun man pange aol baeben was paemnda tomb obu nao haru ora paemnda ko nen sabismisa.

²³ Ngo tomb ib taokaoll mendbor su Tabiriyas haktbir su ngo Njisesom palawe mend mu munubur Ngaor bor tengiyu kao peyobur, tenaol hambun taol bu kalisao nda teb sol ibismisa.*

²⁴ Ngub ibismil tenaol ngo hasmi nda baebenom mbakla Njises obu obun man pange aol baeben daol haru ib taokaollon nao paemnda ko es buwaktbir kismil, mbinim ib taokaoll mendbor su Kabenam ngo Njiseson man pange aol nda baeben pismi o bor poklbur pibismil, mbinim ib taokaoll ngo hakt bor honda baoraoklbur Njises es bukl pismisa.

Njises obu palawe heben hakt ebe menger hayao o

²⁵ Ngo tomb tenaol nda baebenom Njises obu ib ngon mende nan birisaol hend wabur mbinim obu bor kakt, Aol aondao o, nje enjo ngo bor atomb obaeb? kismisa.

²⁶ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukt, nim tenaolom ko mend nao hindismi sao mend mbakla buwaol inim handaemnda ub hem kobur inj, inim ni es bukl obaemi ka. Ngub inj, nim ini mbakla ne andub ora mend taol bu njuwaol naemnda ub hem ko, ko mende noklbur ni es bukl obaemi kisesa.*

²⁷ Njisesom ngub kobur kakt, Inim ne kho so bowes bu, bung bu ngub biyao sao ngo hakt was nao es bu noklwaebe. Ngub inj, inim haeben saroklme ne bao wi aeben soklao ngo ora no haktlwaebe ka. Ab Ngaoron Isim hambun sao bu

* 6:23: Njo 6:11 * 6:26: Njo 6:11-12

haen ko haen kisaol, haeben saroklme ne ngubi Aolon Isi Ora obum ini taol bu njuklao kisesa.*

²⁸ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Naom asub ora bubur Ngaoron kongon bukmaob? kismisa.

²⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Pangeklem. Inim Ngaoron kongon bukbur Ngaorom eben ke aol ngo obul hul ha ora haklwaebe kisesa.*

³⁰ Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Naom njem tenaolom ko mend nao hindismi sao oran asao ora buklesil hondoklmao tomb, njem angal ngo heneng ora kal ko nen sabo njel hul ha habur, njem kongon di ngub ngo bu hael ko hondoklmaob? kismisa.*

³¹ Mbinim ngub kobur kakl, Mbuk waebom ke wiyao ub obum ne yu heben pange mbinim nen ko eben kisao ke wiyaong, mbes naon ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor hasmi tomb ne yu heben hakl ibisaol no hasming, njem di ngub buklesi be? kismisa.

³² Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Mosesom inin tenaol bor ne ngo taol bu kalisao ub yu heben pange ora inj taol bu kalisao ka. Ngub inj, nao Abom ini bor ngo taol bu njerekle ub ora, yu heben pange taol bu njaoraoklao kisesa.

³³ Ngub kobur kakl, Yu heben haklbir su ngo bor tenaol haeben mao saklbir ibisao aol nda obu Ngaoron palawe non bi ora yaol, Ngaorom obu ora ini bor ne non bi ngo njaoraoklao kisesa.

* **6:27:** Njo 4:14; Njo 6:48-58 * **6:29:** 1 Njo 3:23 * **6:30:** Mat 16:1; Njo 2:18

³⁴ Njisesom ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Aol aondao o, njem nao ne yu heben pange ngo kal o, hor hor was naomun taol bu nji ha haebe kismisa.*

³⁵ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Haeben saroklme ne ngo ni ora hael, tenaol mendbor ni hae ol oboklemi baeben mbinim dem ko mend nao homoklemi ora. Tenaol mendborom di nil hul ha harim sin, mbinim ib di nokl nao homoklemi kisesa.*

³⁶ Njisesom wakl kakl, Ngub buklemi o nim ini bor mbes kao njanda ub inim nim biyu sao di ora hendeyem o nil hul ha nao hayem kisesa.*

³⁷ Ngub kobur kakl, Nao Abom tenaol mendbor ni hae ol eben kokl buklaol baeben obun mbib ora ni hae ol eben lao. Ngub buklaol mbinim ni haklwaol oboklemil, nim ngo oboklemi baebenon is bombor ora di mend nje pu nao lowao ora kisesa.*

³⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Nim heben tuwaklbir su enjo ngo bor nao konem buklaol ub was bu haklbur inj obowao ka. Ngub inj, nim su ngo bor ngo obondis ub, aol ngo ni pu kisao o obum nen sabeyao ub ora bu haklbur ora obowao kisesa.*

³⁹ Obum wakl kakl, Aol ngo ni pu kise o obun kone ngub waoraoklao ka. Obum tenaol mendbor ni hae ol eben lao o baeben, nim is bombor ora di nao baondib munun ko nen sabeyao ora. Ngub inj, tenaol ngo ni hae ol oboklemi baeben mabor bao bu kowes ora buklaol tomb

* **6:34:** Njo 4:15 * **6:35:** Njo 4:14; Njo 6:48-58 * **6:36:** Njo 20:29 * **6:37:** Mat 11:28; Njo 17:6-8 * **6:38:** Mat 26:39; Njo 4:34

mbini hambun mao enja haeben mao san ko nen sabeyao ora kisesa.*

⁴⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Nao Abom ngub turi homaoklao ka. Tenaol hambunom obun Isi hondobur Isi ngol hul ha haroklme baeben, mbini ko mende nao heme haeben ora saen ko nen sabaoklao, mabor bao bu kowes ora buklaol tomb nim mbini ngo baeben men mubur mao enjahlwao ora kisesa.*

⁴¹ Ngo tomb Njisesom ngub ne yu heben hakl ebe ngo ni ora hae kisaol, Nju sem ngo hasmi nda baebenom angal ngo pangobur, mbinim Njises bor makl homobur angal andub ora kismisa.

⁴² Ngub bubur mbinim mbini hakl hakl kakl, Inim asub nen sabeyem? Aol Njises ke ngo obu Njosebon isi ora sandal, naom obun am ab kab di ora hendeyom o, obum asub ko nim heben bor hakl obowao le bo? kao kao bismisa.*

⁴³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim ini hakl hakl makl homo angal andub ora nao laob kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni bae-haemen ora nao taol mi oboklao ora. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obum obun mbib tenaol mendbor ni hae ol eben lao ub mbinim ni taol mi oboklemil, nim mabor bao bu kowes buklaol tomb mbini mao enjabur haeben mao saklwao ora kisesa.*

⁴⁵ Njisesom wakl kakl, Mbes man mini aol hasmi baebenom mbuk waeb bu wismi ub, Ngaor obun mbib ora tenaolon kone bor kao dund

* **6:39:** Njo 10:28-29; Njo 17:12 * **6:40:** Njo 11:24 * **6:42:** Mat 13:55 * **6:44:** Njo 6:65

buklao ko waeb bu wismisa. Ngub bismil tenaol mendbor Ngaoron angal ngo pangobur oborob ora nen saboklme baebenom ni hae ol ubuklmi kisesa.

⁴⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ngo kakl ub non, tenaol mondom Ngaor obu elom hindisao kobur inj kanda ka. Ngub inj, aol is bombor ora ngo obu Ngaor hesa haroklbe o ibisndisom bombor o obun Ab hendeyao kisesa.*

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baeben ko mende nao heme haeben ora soklemi kisesa.*

⁴⁸ Wاكل kakl, Ni tenaol haeben mao saraoklao ne ora yao kisesa.

⁴⁹ Obum ngub kobur kakl, Mbes inin ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor hasmi tomb ne mend Ngaorom yu heben hakl eben kisaol nismi o, ne heneng ora sisaol mbini tenaol ne ngo nismi baeben himismi ora.*

⁵⁰ Ngub bismi o nim ne tangar yu heben hakl ebe mend kandan tenaol mondom na sin, obu ko mende nao homoklao ora kisesa.

⁵¹ Njisesom ngub kobur kakl, Ni tenaol haeben mao saraoklao ne yu heben hakl ebe ngo kanda ora hael, tenaol mondom ne ngo na sin obu haeben soklao ora. Nim ne ngo kaloklwao kanda nim nao toklo nen kaloklwao bor kandal, sun tenaol baeben haeben saen ko nen kaloklwao ora kisesa.

⁵² Ngo tomb Njisesom ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl ab saond

* 6:46: Njo 1:18 * 6:47: Njo 3:15-16 * 6:49: Njo 6:31; Njo 6:58

bi bi bubuk kakl, Inim asub nen sabeyem? Aol ngom obun toklo naom naomun njuklaol, naom ebe noklmao be? kao kao bismisa.

⁵³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Aolon Isi Oran toklo hesa ibao kab nao naem sin, ini bor haeben saroklme sao tangar mend nao wiyao ora kisesa.

⁵⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor nao toklo hesa ibao kab noklme baeben mbini haeben ora saklbur haemel, nim mabor bao bu kowes ora buklaol tomb mbini ngo baeben mao enjabur men mukulwao ora kisesa.

⁵⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Nao toklo ne heneng noklme sao non bi ora yao ka. Nao ibao di ib heneng noklme sao ora non bi yaol kanda kisesa.

⁵⁶ Obum wakl kakl, Tenaol mendbor nao toklo hesa nao ibao kab noklemi baeben mbinim ni haru ora haklemil, nim di mbini nao tuwae haru was haklwao kisesa.*

⁵⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nao Ab haeben saraoklaom ora ni pu kisaol, ni di nao Abon buri oram haeben saklbur hae ka. Menger bombor ngub was mubur, tenaol mendbor ninao toklo noklemi baeben di mbini ninao buri oram haeben soklemi kisesa.*

⁵⁸ Wakl kakl, Nim ne yu heben hakl ebe ngo kanda, mbes inin ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor ne heneng mend yu heben hakl ibisao nismi o, mbini himismi sanda hesa bombor ubi inj ka. Ngub inj, nim ngubi tomb ne ngo kanda noklemi baeben ko mend nao heme haeben ora soklemi ko Njisesom ngub kisesa.

* 6:56: Njo 15:4-5 * 6:57: 1 Njo 3:24

59 Njisesom angal ngo kisao baeben su Kabenam Nju semon man pangoklme anda andaon bor burubur, tenaol hambunom pangen kao kalisesa.

Njises obu haeben saroklme angal lao aol ora hayao o

60 Ngo tomb Njises obun man pange tenaol baeben andubom ora obum mbini bor angal ngo kao kalisao nda baeben pangobur mbini hakl hakl kakl, Angal ngo le baeben naom pangokl buwaeb se kend bi aondao ora leng, nje aebom ora pangoklesib? kao kao bismisa.

61 Mbinim ngub kismi o Njises obun man pange tenaol baebenom obum mbini bor angal ngo kao kalisao ndan angal andub ora ngo kismi ub hondobur, mbinin kone bor ora hindisaol obum mbini bor kakl, Nim ini bor angal ngo kao njandam inin kone bor kho mao saklao ko pangeyem be? kisesa.

62 Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obu mbes hasao bor wakt yin poklao tomb inin asub buklemib? kisesa.*

63 Ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngaoron We-saom ora tenaol haeben mao saraoklaol, inin toklo songolom nen sabobur bimi saom ini kang ora di bisur bukl buwaklao ora. Aoh, nim angal ngo Wesao ndan angal ora kao njurukl ngao, nim angal ngo kakl sao baebenom ora tenaol haeben mao saklao ora kisesa.*

64 Njisesom mbini bor wakt kakl, Nim ngo kakl ub bor kanda o, ini ngo hayem haklon

* **6:62:** Njo 3:13; Bis 1:9-11 * **6:63:** 2 Kor 3:6

mendborom nil hul ha nao hayem kisesa. Ngub kisao o Njises obum tenaol mendbor obul hul ha nao hasmi baeben mbes ora di hondo was habur kisaon, aol Njuras obu mabor Njises obu karu lisao aol ndan kone bor di ngub buklaol ko hondo ora habur o kisesa.*

⁶⁵ Ngo tomb Njisesom kakl, Nim tenaol mendborom nil hul ha nao hayem ko ngo kakl on te ngub wiyao. Nim ini bor pibnao kao njanda ub nao Abom tenaol mendbor ni hae ol nao eben ka sin, mbinin mbib ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa.*

⁶⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo baeben kao paesao tomb obun man pange tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon mendborom obu tuwakl paokl ora pobur kismin, mbinim obu haru ko mend akol bem ko di nao ebe paokl ora pismisa.

⁶⁷ Ngub bismil hondobur Njisesom obun man pange aol duteb nda bor kakl, Inim di ni tuwakl pokl ko nen sabeklem be? kisesa.

⁶⁸ Ngub kisaol Simon Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Aorao Aondao o, nje bombor o haeben saroklme angal mini aol ora hael ngao, naom nje tuwaklbir aeb ora taol mi poklmaob? kisesa.

⁶⁹ Pitam ngub kobur kakl, Naom nje Ngaorom komb bi ora haen kisao ko ora hondobur, naom njel hul ha ora hayom kisesa.*

⁷⁰ Ngub kisaol Njisesom Pitan angal ngon ko san lubur mbini bor kakl, Inim asub nen sabeyem?

* **6:64:** Njo 13:11 * **6:65:** Njo 6:44 * **6:69:** Mat 14:33; Mat 16:16; Mak 1:24; Njo 1:49

Nim ini is duteb oran sablo mao handis o, ini ngo haklon is mend kone kho wi Seran ung bu khorob bukl bi mend haru hayem ko Njisesom ngubkisesa.

⁷¹ Njisesom ngo kisao o Iskeriyaor Simonon isi Njuras obu man pange aol ngo haklon duteb nan o obu sisaol, mabor Njises karu lisao aol ngo bor kisesa.

7

Njises obun haeme wil baebenom obul hul ha nao hasmi o

¹ Ngo tomb ngon mabor sao Nju sem mendborom Njises obu pe paen luklbur birismil, obum su Njuriya bor nao pe su Kalili bor was bao akol akol bu hasesa.*

² Ngo tomb Nju semon hor so boroklme bao menden imbi and paek nda bor ne noklme hor so kismil, hor so boroklme bao ngo teb sisesa.

³ Ngub bisaol Njiseson haeme wil nda baebenom obu bor maobowabur kakl, Njem su ngo tuwaki pobur lesin, njen man pange tenaol baebenom njem kongon buklesi sao baeben henden ub su Njuriya pu kismisa.

⁴ Mbinim ngub kobur kakl, Aol mondom obu tenaol hambunom ni imbi wi ora hae ko henden haklwao ko nen soba sin, obum hambun sao bu haklao sao baeben mupango nao bu haklao ora kismisa. Mbinim Njises bor wakl kakl, Njem hambun sao ngo bu hael sao baeben tenaol hambunom henden bukl pae sin, ebe ora soklao kismisa.

* 7:1: Njo 5:18

⁵ Njises obun haeme wil baebenom ngub kismi o mbinim di Njises obul hul ha nao haebur o, obu maobowabur baehaemen kismisa.*

⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim nen sabo bu haroklme ub bao hor hambunon ebe was ko nen saboklme o, nim tenaol hambunom henden kongon bukhwao bao o nao pindi pae wen kisesa.*

⁷ Ngub kobur kakl, Sun tenaol baeben hambunom ini bor non ko homo nar wen ebe hende non nao buklemi ora. Aoh, nim non mbinim khorob bimi sao baeben, inim ngo sao khorob bu hayem ko tenaol hambunom pangen kao paruklul, mbinim ni bor oran ko homo nar wen ebe hende non bu nao saond bi sao haroklme kisesa.*

⁸ Njisesom wakl kakl, Inim and paek nda bor ne noklme hor so ngon ne no ini hondokl puklub ora. Ni non tenaol hambunom henden kongon bukhwao bao o teb nao se wen yaol, nao poklwao ora kisesa.

⁹ Njisesom ngub kobur kisaon obu Kalili bor bao hasesa.

Njisesom and paek nda hor so hondokl pisao o

¹⁰ Ngo tomb Njiseson haeme wil nda baeben and paek nda hor so boroklme bao on ne nokl pismil, Njises obu di mabor bao hor kab teb mend bao haklbir mabor yin pisao o, obu tenaolom henden nao pe mupang pang bu sao pisesa.

¹¹ Ngub pisao o Njises obu nao pe Kalili bor bao hasao tomb, Nju sem mendborom and paek nda bor ne noklme hor so ngo tomb Njises obu obo

* 7:5: Mat 13:55; Bis 1:14 * 7:6: Njo 2:4 * 7:7: Njo 15:18

haeb ko es bubur kakl, Aol ngo obu abor hayaob? kismisa.*

¹² Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi baebenom Njiseson te kao kao bu sub ora per ab saond bi bi bubur mendborom kakl, Njises obu aol ebe ora yao kismi o, mendborom kakl inj ora, obum tenaol hambun maobowam akol was bu hae kismisa.

¹³ Ngub kismi o mbinim Nju sem aeben baeben pakl homobur kismin, mbinim aondao bu sao nao ke men mba bao waesmisa.*

¹⁴ Ngo tomb and paek nda bor ne noklme hor so ngub birismi bao o pibi hasaol, bao hor kab teb mend pibi hasao tomb Njises obum Ngaor Hen Moroklme Anda bor yin po hondabur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib ebe kao kalisesa.

¹⁵ Ngub bisaol Nju sem tenaol birismi nda baebenom burir aondao ora biyubur kakl, Aol ngo obu sukul di nao kise o obum angal waeb hae oborob ora ko hae dao kao kao bismisa.*

¹⁶ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor angal ebe ngo kao njurukl o ninao angal inj kao njurukl ka. Ngub inj, Ngaor ngo obu ni pu kise on angal hobao sao ora kao njurukl kisesa.*

¹⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom Ngaorom keyao sao hem ko men hakol ora bu harob sin, nim angal ngo ko haruklu e on te obum oborob ora nen sabobur laon, angal ngo

* **7:11:** Njo 11:56 * **7:13:** Njo 9:22; Njo 12:42; Njo 19:38; Njo 20:19 * **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 * **7:16:** Njo 12:49; Njo 14:10

nim Ngaorom keyao sao ora ko haruklu e be? be? baehaemen nim nen sobaklo ub ko haruklu eb ko obum ebe hondoklao ora kisesa.

¹⁸ Obum wakl kakl, Aol mendbor mbinin mbib nen saboklme ub ko haroklme baeben, mbini aol imbi wi aondao ora hakl ko pangobur ko haroklme ka. Ngub bimi o mondom aol ngo ni pu kise o obun imbi was win lowao ko nen soba sin, obum baehaemen kone kab marubur inj, obum kone ukl bombor ora ubur buklaol kisesa.*

¹⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Mbes Mosesom ini bor man kao njisao ub ini ngo hayem haklon is bombor ora mondom man ngo wiyao baeben hambun ora men hakol nao biming, inim ni asub ko pe pan luklbur beyem? kisesa.*

²⁰ Ngub kisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje aebom ora pe panin luklbur bel kal? Panaem njen tombao bor sam mend honda bereyaol, sam ngo ung bubur ora kal kismisa.*

²¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim hor boroklme bao on tenaol sen hae is mend mao enjandis tomb inim hor boroklme bao on kongon be kobur, burir aondao ora biyu makl himismi kisesa.*

²² Ngub kobur kakl, Mosesom ini bor nas kang maruklemi baebenon songol pe haklwaebe kisao ub Moses obum ingiyabur inj, inim ngub bibaebe ko kao njisao ka. Ngub inj, inin ab sumb wil baebenon man mbes ngub bibaebe ke wisao ub

* **7:18:** Njo 5:44; Njo 8:50 * **7:19:** Bis 7:53; Oro 2:21-24 * **7:20:** Njo 8:48; Njo 8:52; Njo 10:20 * **7:21:** Njo 5:16

bu haroklme o, inim hor boroklme bao* on di nas mareme baebenon songol pe haroklme kisesa.

²³ Ngub kobur kakl, Inim naom Mosesom kisao ub bu hayom ko nen sabobur, inim di inin hor boroklme bao on nas kang baeben soweb bi habur songol pe haroklme o, nim hor boroklme bao on tenaol sen hae is mend ngo obu bisur bu ebe mao sandis on, inim asub ko ni ko aondao ora hemeyem? kisesa.*

²⁴ Njisesom mbini bor wakl kakl, Inim hambun sao te oborob ora nao hendebur ngub saol kobur baehaemen te nao mao sarae, inim inin kone ora bor oborob nen sabo te hondobur ora hambun sao te mao saraklwaebe kisesa.*

Mbinim aol ngo obu Ngaorom Eben Ke Aol e be? kao kao bismi o

²⁵ Ngo tomb Njurusalem tenaol ngo hasmi baebenon mendborom kakl, Inim asub nen sabeyem? Mbinim aol mend pe paen luklbur beyem lome nda, aol ngo hae o obu be? kismisa.*

²⁶ Mbinim ngub kobur kakl, Haondaoklaob. Obum nao mupange tenaol hambunon el sol angal ngo ko hae tomb mbinim obu bor angal ukl bombor ora di ngo nao lem aong, nao Nju semon maomb bo haroklme aol baebenom di obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko hendeme be? kao kao bismisa.

²⁷ Ngub kismil mendborom kakl, Inj ora. Naom aol ngo obun su and te di ora hendeyom o, Ngaorom Eben Lao Aol ngo oboklao o obun

* 7:23: Njo 5:8-10; Njo 5:16 * 7:24: Njo 8:15 * 7:25: Njo 5:18

su and te tenaol mondom nao hondoklemi ora kismisa.*

²⁸ Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor tenaol hambunom pangen Ngaoron angal ebe ngo kao kalo, obum angal aondao bu ora kobur kakl, Inim ni di nao su and te di ora hendeyom ko pangeyem be? Pangeklem. Nim su ngo bor nao mbib obon saol ko nen sabobur inj obowao ora. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obu heneng ora hayao o inim obu kang ora di nao hendeyem kisesa.

²⁹ Wاكل kakl, Nim non obu ora hendeyo ka. Ni obu hesa haru ora haroklbaol obum ni pu kisao ora kisesa.*

³⁰ Ngub kisaol mbinim ngo ora tomb obu bao men haklbur bismi o, Njises obum su ngo tuwاكل poklao bao o teb nao se wen sisaol, mbini ngo haklon is bombor ora mondom di obu men ha menjao nao bismisa.*

³¹ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi baebenon andub mendborom Njisesol hul ha habur mbini hakl hakl kakl, Ngaorom Eben Lao Aol obu oboklao tomb obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora Njises obum bu hae ub men mbaeb se oboklao be? kao kao bismisa.*

Peresi semom polisman baeben bor Njises men hakl puklub kismi o

³² Ngo tomb Peresi semom pangismil tenaol mendborom Njisesom ngo bu hasao sao baeben

* **7:27:** Njo 7:41; Njo 9:29 * **7:29:** Mat 11:27; Njo 8:55 * **7:30:**
Njo 7:44; Njo 8:20; Njo 13:1 * **7:31:** Njo 2:23; Njo 8:30; Njo 10:42;
Njo 11:45; Njo 12:11; Njo 12:42

hondobur, angal andub ora kao kao bu hayem ke pangobur, Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi aol baeben kabom polisman mendbor bor Njises men hakl puklub kismisa.

³³ Ngub kismi o Njisesom kakl, Ni kang baokl-mend oran ini hesa haru bao haklmao o, mabor sao aol ngo ni pu kise o obu hayao bor wakl poklwao ora kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kakl, Inim mabor ni es buklemi o nao hend waklemi. Inim su ngo ni haklwao ol di obokl buwaklemi ora kisesa.*

³⁵ Ngub kisaol mbini Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl kakl, Obum al poklaol naom obu es buwaklmao bor le bo? Aoh, naon sem mendborom Ngirik tenaolon su bor pismi sanda ub pobur, obum di ngo bor Ngirik semom pangen obun angal ngo kao hae ub buwalokl poklbur le be? kao kao bismisa.

³⁶ Mbinim ngub kobur kakl, Obum nao bor inim ni es buklemi o inim ni nao hondoklemi ora kanda ka. Mende di obum ngub kanda. Inim su ngo ni poklwao o bor obokl buwaklemi ora kandang, obum nao bor angal ngon puwi asub ora pen ka bo? kao kao bismisa.

Njisesom haeben saroklme ib angal mar kisao
o

³⁷ Ngo tomb and paek nda bor ne noklme hor so ngo birismi on ber kowes ora bukl bismi bao on, hambun sao bu hesbesmi bao hobao sao ora win kismil, bao ngon Njisesom teka habur angal aondao bu ora kobur kakl, Tenaol mondom ib

* 7:33: Njo 13:33 * 7:34: Njo 8:21; Njo 13:36; Njo 17:24

nokl homae sin, njem ni hae ol obobur haeben saroklme ib ngo nokl ebebe kisesa.*

³⁸ Wاكل kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenon kone bor haeben saroklme ib aondao bu ora kombakl haen hayem ke wiyao kisesa.

³⁹ Njisesom ngub kisaol angal ngo kisao o Ngaoron Wesaom tenaol mendbor obul hul ha haklemi baebenon kone bor hondaklao ub bor kisao o, obum mabor buri palobur enjaokl ibisao ub nao ebe tomb kisaol, Ngaoron Wesaom tenaolon kone bor nao hondae hae wen tomb angal ngo kisesa.*

Tenaol hambun tomb kab bu taol bu kobaesmi
o

⁴⁰ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon mendborom Njisesom angal ngo kisao nda pangobur kakl, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron man mini aol mend oboklao ko hondo haroklmao nda e kismisa.*

⁴¹ Ngub kismil tenaol mendborom di wاكل kakl, Obu Ngaorom Eben Ke Aol ora e kismi o, tenaol ngo hasmi baebenon mendborom kakl, Wao. Ngaorom Eben Lao Aol obu Kalili bor pindib paklao be? Ngub inj ka.*

⁴² Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub Ngaorom Eben Lao Aol obu aol wesmbao aondao Debir sem ora soklao ke wiyao ora. Ngub wiyao Eben Lao Aol ngo obu mbes Debir obu hasao o bor, su Berlehem bor ora pindib paklao kismisa.*

* 7:37: Njo 4:10; Njo 4:14 * 7:39: Njo 16:7; Njo 20:22; Bis 2:4

* 7:40: Njo 6:14 * 7:41: Njo 1:46; Njo 4:29 * 7:42: Mat 2:5-6

⁴³ Ngub kobur kismin tenaol ngo hasmi baebenon mendbor Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae kobur obu taol mi pismi hesa, mbini mendbor obu wen oboklao kismi kab per ab saond bi bi bubur tom kab bu taol bu kobaesmisa.

⁴⁴ Mbinim ngub bubur kismin mendborom Njises obu men haklbur bismi o, mbini ngo haklon mondom obu men ha di menjao nao bismisa.*

Nju semon maomb bo haroklme aol baeben Njisesol hul ha nao hasmi o

⁴⁵ Ngo tomb polisman mendbor Njises men hakl puklub kismi nda baebenom Njisesom ngo kisao sao hakl pangaoklbir Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi aol nda baeben kab birismi bor wakl bokesmil, mbinim polisman nda baeben bor ne mubur kakl, Inim asub ko obu nao mini ubuklim? kismisa.*

⁴⁶ Ngub kismil polisman nda baebenom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol ngo obum angal waeb hae oborob ora mend ka ubi naom mbes mondom kisaol nao pangismao ora kismisa.*

⁴⁷ Ngub kismil Peresi aol nda baebenom makl aondao ora homobur polisman nda baebenon angal ngon ko san lubur kakl, Obum ini di maobowarob be? kismisa.

⁴⁸ Mbinim ngub kobur kakl, Inim nao Peresi aol hesa nao Nju semon maomb bo haroklme aol baeben kabon is mondom aol ngo obul hul ha haroklaol hendeme be? Inj ka. Naom obun angal pango obul hul ha nao haroklmao ora kismisa.*

* 7:44: Njo 7:30 * 7:45: Njo 7:32 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Njo 12:42

⁴⁹ Wاكل kakl, Naom ngub bimao o mbini tenaol aondao ngo obun man pango hayem baebenom, naom Moseson man oborob ora men hakol bu hayom ub nao pangebun beyem ol, mbini Ngaorom hendeyao tomb kho ora hayem ol ke aondao ora mao handaklao kismisa.

⁵⁰ Ngo tomb aol Nikorimas obu mbes somna tomb sub Njises hondokl pisao aol nda, obu di maomb bo haroklme aol ngo haklon is mend sisaol, obum mbini bor kakl,*

⁵¹ Naon manom tenaol mende bor baehaemen te oborob nao hendebun howes bao kaebe ke wiyao be? Ngub inj ka. Naom obun angal mbes pangokl pobur, obum ngo lao sao baebenon te mbes pangam sin ebe ora soklao kisesa.

⁵²⁻⁵³ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje di Kalili aol hael be? Njem Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub oborob ora hend. Kalili bor man mini aol mend oboklao ke nao wiyao ora kismisa.*

8

Ten aol paes pe mend Njises hasaol mini ibismi
o

¹ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi baeben mbinin anda sisao buri kismi tomb Njises obu yu har Olib ne bor pisesa.*

² Ngub pisao o obum ekerana hokloben wاكل Ngaor Hen Moroklme Anda bor pisaol tenaol andub ora obo kiril mbaesmisa. Ngub bismil Njisesom sul burubur tenaol hambunom pangen

* **7:50:** Njo 3:1-2 * **7:52-53:** Njo 7:41-42 * **8:1:** Luk 21:37

Ngaoron angal bib hobao sao ngo kao dund bisesa.

³ Ngub bisao tomb Nju semon man buwaloklme aol baeben hesa Peresi sem kabom ten is mend aol paes pisaol hondobur Njises birisaol men pae obo, ten ngo tukun ora bor mao haesmisa.

⁴ Mbinim ngub mao habur Njises bor kakl, Aol aondao o ten ngom aol paes paonaol handaemi sal, naom ten ngo mini ubuklum kismisa.

⁵ Mbinim wakl kakl, Mbes Mosesom man kisao ub ten ngubi hanom pe paen libaebe ora ke wiyang njem asub lesib? kismisa.

⁶ Mbinim Njises bor ngo kismi o obu luklbur obum angal khorob menjao ken ko te mao saraklbur kismi o, obum sul ber pabur obun ki hondem su kindib kindib bu angal waeb bisesa.*

⁷ Ngo tomb mbinim Njises obu bor angal andub ora ne mismil obum teka peyobur mbini bor kakl, Ini ngo hayem haklon is mend khorob nao bisi ora mondom njem mbes tibiya ten ngo hanom li kisesa.

⁸ Njisesom ngub kobur kisaon obum sul ber pabur, obun ki hondem wakl su kindib kindib bu angal waeb bisesa.

⁹ Ngub kisaol pangaoklbir mbinim sub is bombor pu pu bu dera pobur paokl buri kismi o, mbini Nju semon aol kon wi baeben mbes pismi tomb mbini tenaol mendbor aeben o hasmi nda baeben di hambun Njises ngol bao haen tuwaklbir mama pismisa. Ngub bismi tomb Njises obu hungum bao hasaol, ten nda obu di Njiseson elol ngub bao teka ha wisesa.*

* 8:6: Mat 22:15 * 8:9: Mat 22:22

¹⁰ Ngub bisaol Njisesom teka peyobur ten nda bor kakl, Ten o aol aondao ngo harimnda baeben abor hayem? Nje mondom te mao sara nao luklemi ye? kisesa.

¹¹ Ngub kisaol ten ndam kakl, Aol aondao o is bombor ora di mend nao hae kisaol, Njisesom ten nda bor wakl kakl, Nim di nje bor te nao mao saraklwaong, njen anda pu njem khorob oran ko mende nao bibi ora kisesa.*

Njises obu su tenaol hambunon bao ora hayao
o

¹² Ngo tomb mabor ko mend oran Njisesom wakl tenaol hambun bor kakl, Ni su hambunon bao mao baraoklao aol ora hael, tenaol mendbor ni hem ko taol mi oboklemi baeben mbinim em hundur wi bor nao haklemi ora. Ngub inj, mbinim haeben mao saraoklao bao bi hakol bi bor was haklemi kisesa.*

¹³ Ngub kisaol Peresi semom obu bor kakl, Njem angal ngo kal o ni ngubi hae ko njen mbib ora kal ol, njem angal ngo kal ub heneng ora inj kal kismisa.

¹⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Heneng ora nao mbib ni hae on te ko hae o, su ngo ni hakl obowao o di nao mbib ora hendeyo ka. Nim su ngo tuwaklbir wakl yin poklwao ub di nim ora hendeyol, nim angal ngo ko hae baeben di heneng ora ko hae kisesa. Ngub kobur kakl, Inim su ngo ni hakl obowao o di nao hende ora hayem ol, inim ni wakl poklwao tomb di su abor paokl ko nao hondoklemi ora kisesa.*

* **8:11:** Njo 5:14 * **8:12:** Njo 1:4-9; Njo 9:5; Njo 12:46 * **8:14:** Njo 5:31-32; Njo 7:28; Njo 9:29

15 Njisesom ngub kobur kakl, Inim sun tenaolom nen saboklme ub tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko te mao sara sablo haroklme o, nim tenaol kang is bombor ora di te mao bemberanao sablaklo ora kisesa.*

16 Wاكل kakl, Aoh, nim tenaol ke hondokl bi mend te mao bembera sabla sin, nim hungum habur inj sabloklwao ka. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, nim tenaol ngo te mao bembera sabloklwao tomb obum ni haru haenbur was sabloklwao, nim oborob ora taol bu koba sabloklwao kisesa.*

17 Obum wاكل kakl, Inin man wiyao ub ngo sao ngo sao baonao ko aol is kabom kebe tomb, mbibim ngo leb ub heneng ora leb lome kisesa.

18 Njisesom ngub kobur kakl, Inim ngo lome ub nim ninao mbib was ngo te ko hae o, nao Abom ora ni pu kisaol obum di ni hae on te kao dund bu haraoklaol, inim ngo bimi ub yao is kabom ko hayob kisesa.*

19 Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Njen Ab ngo kal o obu abor hayaob? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim ni hae on te nao hende hayem ol, nao Ab obu di nao hendeyem ka. Inim ni aol ngo ora hae ko hondokl bemen, inim nao Ab obu di ebe hondokl beme kisesa.*

20 Njises obum angal ngo kisao o Ngaor Hen Moroklme Anda ngon mone woroklme panda tubal o bor habur kisaol, obum angal ngo ngub ko hasao tomb obum su ngo tuwaklao o teb

* **8:15:** Njo 7:24; Njo 12:47 * **8:16:** Njo 5:30; Njo 8:29 * **8:18:**

1 Njo 5:9 * **8:19:** Njo 14:7

nao sisaol, mondom obu men ha di menjao nao bismisa.*

Njisesom inim su ni poklwao bor pokl buwaklemi kisao o

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor wakl kakl, Ngubi tomb ni paokl pukl ol inim ni es es buklemi o ni nao hondoklemil, ini pe paklemi tomb di inim khorob bimi sao inin kone bor bao wi aeben ora soklaol, inim su ngo ni poklwao o bor di obokl buwaklemi ora kisesa.*

²² Ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl kakl, Inim asub nen sabeyem? Inim su ni poklwao o bor obokl buwaklemi le on, obum obun mbib aomu pe asobur pe paklao ye? kismisa.*

²³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ini unu bor paoloklme o ni yu bor paolaklo ka. Ini sun aol ora hayem o ni sun aol inj hae kisesa.*

²⁴ Obum mbini bor ngub kobur kakl, Nim ngub nen sabobur ini bor mbes kao njanda ka. Ini pe paklemi tomb di inim khorob bimi sao inin kone bor wiyao o mondom nao kunaklaol, bao wi aeben soklao kanda ub heneng ora kanda kisesa. Wakl kakl, Heneng ora inim ni aol ngo hae o oral hul ha nao harim sin, ini pe paklemi tomb di inim kone bor kho wiyao o wi aeben ora soklao kisesa.

²⁵ Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Nje aeb ora hael? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor mbes kao njanda ub ni aol ngo ora hae kisesa.

* **8:20:** Njo 7:30 * **8:21:** Njo 7:34; Njo 7:36; Njo 13:33 * **8:22:** Njo 7:35 * **8:23:** Njo 3:31

²⁶ Njisesom wakl kakl, Nim inim bu haroklme on angal andub ora kobur, inim ngo bu haroklme ndisao baeben ngo sao khorob bimi ngo sao oborob bimi ko, nim ebe taol bu koba te mao bemberaeb se ora hae kisesa. Wakl kakl, Ni ngubi ora hae ol ni pu kisao o obum nen sabeyao ub ora buklwaol, obum nen sabaoklao ub ebe dund se ora yao ka. Obum angal hambun sao ko haraoklao ub nim pangobur, angal ngo nim ini sun tenaol hambunom pangeklemin ko, ko haruklu kisesa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom nao Ab hayao kisao o obun Ab aeb bor leb ko nen sabokl buwaesmil,

²⁸ Njisesom mbini bor wakl kakl, Inim Aolon Isi Ora obu is pe kowal bil menyaklemi tomb inim ni aol ngo ora sene ko ora hondobur, nim ngo bu hae sao baeben di obun mbib nen sabobur inj, obum obun Abom hambun sao kao kalisao ub was ko hase ko ora hondoklemi kisesa.*

²⁹ Njisesom wakl kakl, Nao Abom ora ni pu kisaol nim hor hor was hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben, obum turi homo bi keyao sao was bu haruklu. Ngub biyul obum ni nao tuwae haru akol was bu haraoklaol, ni hungum ora inj hae ko Njisesom ngub kisesa.*

³⁰ Ngub kisaol obum angal ngo kisao nda baeben pangobur, tenaol andub ora obul hul ha hasmisa.*

Ini Heneng Was Lao Angal ndam kur mi poklao kisao o

* **8:26:** Njo 7:28; Njo 12:49 * **8:28:** Njo 3:14; Njo 5:19 * **8:29:** Njo 8:16; Njo 16:32 * **8:30:** Njo 7:31

³¹ Ngo tomb Njisesom Nju sem mendbor obul hul ha hasmi baeben bor kakl, Inim nil hul ha hareklem o nao angal oborob ora men hakol bu harim sin, ini nao man pange tenaol heneng ora haklemi kisesa.

³² Wاكل kakl, Inim ngub haklemi tomb inim Heneng Was Lao Angal nda di ora hondoklemil, ini kalabus non bi ora hayem o, Heneng Lao Angal ngom ini wاكل kur mi poklao ora kisesa.

³³ Ngub kisaol mbinim Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao Eberehemon sem ora hayom ol, naom ko bombor ora di aol menden kalabus kongon non bi mend nao bismao orang, njem nao bor asub ko ini kalabus kongon non bi bu haroklme o, Heneng Lao Angalom ini wاكل kur mi poklao kal? kismisa.*

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol khorob bu haroklme baeben hambun, mbinim khorob ngo bimi saon kalabus non bi bereyem kisesa.*

³⁵ Ngub kobur kakl, Kalabus kongon non bi bimi baeben non, mbinin aol aondaon sem ora men koro nao haroklme ora. Ngub inj, isi obum non obun abon isi ora habur, obun abon andal bao was haraoklao kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Ini Seranon kalabus non bi ngo hayem o Ngaoron Isim ini wاكل kur mi pobur bu ma sin, obum ini ora bu mi poklao kisesa.

³⁷ Obum wاكل kakl, Ni hende ora, ini Eberehemon sem ora hayem o nim angal ebe ngo ko hae

* **8:33:** Mat 3:9 * **8:34:** Oro 6:16; Oro 6:20; 2 Pit 2:19

baeben inin kone bor nao win ora habur, inim ni pe pan luklbur bu hayem kisesa.*

³⁸ Njisesom mbini bor wakl kakl, Nim angal bib hobao sao hambun sao ngo ko haruklu e baeben, nao Abom bu haraoklaol hendeyo ub ora ko haruklu o, inim bu haroklme sao baeben di inin abon man kismi ub ora men hakol bu, bu haroklme kisesa.

Njisesom inin ab Seran ora yao kisa o

³⁹ Ngo tomb mbinim Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Naon ab Eberhem ora yao kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ini heneng ora Eberhemon isi wane sokl beyaon, inim di obum bu hasao ub ora bukl beme kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kakl, Nim angal hambun sao ngo ini bor kao nju hae baeben non, nim Ngaoron angal heneng was lao nda pangowao ub ora kao nju hae o, inim ni pe pan luklbur ngo bu hayem ub Eberhemom ngub nao bisao ora kisesa.

⁴¹ Njisesom ngub kobur kakl, Aoh, inim ngo bu hayem ub non inin abom bu haraoklao ub ora beyem kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Naon amom nao aol paes pobur kowes inj marismi ka. Ngub inj, naon ab is bombor ora yaol, naon ab ngo obu Ngaor ora yao kismisa.

⁴² Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Heneng ora Ngaor inin ab ora sokl beyaon, ni Ngaor kab haroklbao o obowaol inim nil di kone u hakl beme ka. Ni ngo obowe o nao konem ni obon saol ko nen sobaoklbir inj obowao ora. Ngub inj, ni Ngaorom ora pu kisaol obowao kisesa.*

* **8:37:** Njo 5:18 * **8:39:** Mat 3:9 * **8:42:** Njo 16:28; 1 Njo 5:1

⁴³ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Inim nim angal ebe ngo ko haruklu e on te, oborob nen nao sabeyem on te ngub wiyao. Nim angal ngo ko hae baeben inim makl homo nao pangeyem ol, inim nen sabokl buwayem kisesa.*

⁴⁴ Obum wakl kakl, Inin ab Seran ora yaol, ini Seranon isi wane ora hayem alem. Inim inin ab ngo obum bu haraoklao ub was turi homobur obun man buri palobur ora men hakol beyem ka. Mbes ora di obun kone bor kone ukl bombor u oborob bimi ubi nao wisaol obum tenaol pe paen lu haraoklao aol ora habur, obum kone oborob ukl bombor woroklme ub nao wiyao ora. Ngub inj, tenaol maobowabur kakla lome ub obun ora yaol, obu tenaol maobowaraoklao aol ora habur obu kakla ko tenaol maobowam akol bimi on aorao ora hayao kisesa.*

⁴⁵ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Seranom ini maobowabur menjao menjao lao tomb inim heneng le ko nen saboklme o, nim heneng heneng was lao angal nda ko haruklul, obum heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha nao haroklme kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur kakl, Ini ngo hayem haklon mondom aebom ora nim khorob sao kang mend biyul hondobur, njem khorob ngo sao bili ko kao paklao? Aoh, mondom ngub nao lao o, inim asub ko nim heneng heneng was lao angal nda kao nju haruklu ub obum heneng ora le ko nen nao saboklmeb? kisesa.*

⁴⁷ Njisesom wakl kakl, Pangeklem. Ngaoron

* **8:43:** Oro 8:7 * **8:44:** 1 Njo 3:8 * **8:46:** 2 Kor 5:21; 1 Pit 2:22; 1 Njo 3:5

isi wane baebenom Ngaorom keyao sao hambun
sao oborob ora hem ko pangoklme o, ini Ngaoron
isi wane inj hayem ol, inim obun angal nao
pangeyem kisesa.*

*Njisesom ni Eberehem di nao mari tomb ora
hawao kisao o*

⁴⁸ Ngo tomb Nju sem nda baebenom Njises
obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Sameriya
aol ora yaol njen tombao bor sam mend bere
lomao nde, naom heneng ora ko haroklmao sene
kismisa.*

⁴⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko
san lubur kakl, Ninao tombao bor sam biri inj
hae ka. Ngub inj, nim nao Ab aondao ora hayao
on imbi aondao bu win ko kaoya ko hae ol, inim
ninao imbi nao win ko men mba ke ke bu hayem
kisesa.

⁵⁰ Obum ngub kobur kakl, Nim naon mbib ni
aondao yubu ora hae ko kaoya nao ko haruklu
ka. Ngub inj, aol is bombor ora mondom ninao
imbi aondao bu ora win ko hayaol, naom angal
ngo kao kao bu hayom sao baeben di, khorob
lome oborob lome ko obum ora te mao bembera
sarbeklao kisesa.*

⁵¹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor
heneng ora kao njurukl, tenaol mondom nao
angal hul nao hae oborob ora pangobur men
hakol bu harob sin, obu ko mende nao homoklao
ora kisesa.*

* **8:47:** Njo 18:37; 1 Njo 4:6 * **8:48:** Mak 3:21-22; Njo 7:20

* **8:50:** Njo 5:41 * **8:51:** Njo 5:24; Njo 6:40; Njo 6:47

⁵² Ngo tomb Nju sem nda baebenom Njises bor kakl, Wao. Eberehem di man mini aol mbes hasmi baeben di hambun himismi o, njem tenaol mondom nao angal oborob ora pangobur angal ngol hul ha harob sin obu ko mende nao homoklao kal ol, nje njen kone bor sam biri ora hael ko naom ora haondaoklaom kismisa.

⁵³ Mbinim ngub kobur kakl, Njem naon ab sumb Eberehem men mbae ora hael be? Eberehem obu di himisaol Ngaoron man mini aol hasmi baeben di hambun himisming, njem aebom bisao ub buklesib? kismisa.*

⁵⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ninao mbib ni aondao yubu ora hae ko kaoya ko hakl beyon, nim baehaemen ora ko hakl beyo ka. Ngub sokl beyo o nao Ab Ngaor ngo obu inim naon Ngaor ora hayao ko hayem o, obum ora ninao imbi aondao bu ora win ko haraoklao kisesa.

⁵⁵ Wاكل kakl, Inim Ngaor obu nao hende ora habur baehaemen ngub ko haroklme o, nim obu ora hendeyol obu nao hendeyo ka sin, ni di kakla lao aol ini non bi sokl beyao ka. Ngub sokl beyao o nim obu ora hendeyol, obun angal hul nao hae oborob ora men hakol bu haruklu kisesa.*

⁵⁶ Njisesom wاكل kakl, Inim ab sumb Eberehem obum nim enjo ngo bor hambun sao ngo bu hae ub bukl obowao ub hondobur, turi homo werek aondao bu ora bisao kisesa.

⁵⁷ Njisesom ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom obu bor kakl, Eberehem obu mbes ora himisao o nje nas ora hael ngao, njen amom nje

* 8:53: Njo 4:12 * 8:55: Njo 7:28-29

marisao o di karasmas supu hakl hakl hor teb di menjao nao pibi hasndis ngao, njem Eberehem obu atomb hindisib? kismisa.

⁵⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni pind bili ora yaol mbes Eberehem nao mari tomb di bao was hawao ko Njisesom ngub kisesa.*

⁵⁹ Ngub kisaol mbinim Njises obu ko aondao ora homobur kismil hanom luklbur han sarbe mismi o, Njises obu sub mupangobur Ngaor Hen Moroklme Anda ngo tuwaklbur dera paokl pisesa.*

9

Njisesom aol el kho mend ebe mao saesaon arman wiyao o

¹ Ngo tomb Njises obu su mendel pukl habur hindisaol, aol el bokl mini mend obun amom bu baklae marisao o birisaol hindisesa.

² Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor ne mubur kakl, Aol aondao o, aol ngo obu obun amom el hukl bu baklae marise on, aol ngo obun mbib khorob bisaol obun el kho sao baklae marise be? obun am ab kabom khorob bisbil bise bo? kismisa.*

³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim ngo lem ub aol ngo obun khorob menjao bisaol inj bisao. Aoh, obun am ab kabom khorob menjao bisbil di mend inj, aol ngo obun el ngo kho sisao ka. Ngub inj, Ngaor obun

* 8:58: Njo 1:1 * 8:59: Njo 10:31 * 9:2: Luk 13:2; Luk 13:4

buri tenaol hambunom henden ko aol ngo obun el kho sisao kisesa.*

⁴ Ngub kobur kakl, Nar anda nao bombe ngo bao hae tomb naom Ngaor ngo obu ni pu kisao on kongon was bu haemin ora. Nar anda bombok-laol em hundur uklao tomb tenaol hambunom kongon bukl buwaklemi ora kisesa.*

⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Ni su ngo bor ngo bao hae tomb ni su hambunon bao mao baraoklao aol ora hae kisesa.*

⁶ Ngo tomb Njisesom ngub kao peyobur kisaon obum sul ne maeke tokl beyabur, ne maeke hesa su maondao ngo kab maomunubur, obum aol el hukl bi ndan el bor munu para mbaesesa.*

⁷ Ngub bubur kisaon obum aol el kho nda bor kakl, Njem njen el wil ngo bor ib Silaom mal bor wes wes lukl pu kisesa. Ngub kisao o ib Silaomon embi ngon te angal heneng kobur kemi ebe ib kismil, aol el kho ndam pobur kisaon, obun el wil bor wes wes li peyaoklbir waki ibisao tomb obun el nda ebe bao sisaol osisao hend heneng bisesa.

⁸ Ngo tomb aol el kho ngo ebe sisao nda obu daol mbini su bombor o bor hasmi tenaol baeben hesa, mbes aol ngo obum tenaol hambun bor mone kang mend njib ko kao deb deb bu birisaol hindismi nda baeben kabom kakl, Aol ngo obu mbes tenaol hambun bor mone kang mend njib ko kao deb deb bu baoraoklao nda inj e bo? kao kao bismisa.

⁹ Ngub bismil tenaol mendborom kakl, Heneng ora obu aol ngo nda ora e kismi o, tenaol mend-

* **9:3:** Njo 11:4 * **9:4:** Njo 5:17; Njo 5:20; Njo 11:9; Njo 12:35

* **9:5:** Mat 5:14; Njo 8:12 * **9:6:** Mak 8:23

borom kakl, Inj ora. Obu aol ngo nda non bi mend e o obu tangar mend e kismil, aol el kho ngo wakl ebe sisao ndam kakl, Ni ini bor aol el kho ngo mone njib ko baraklo nda ora hae kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Njen el abo asub ora bael wakl ebe saonaob? kismisa.

¹¹ Ngub kismil obum mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol mend obun imbi Njises lome ndam ib hesa su kabom nao el bor munu para mbabur, obum ni bor njem ib Silaom mal bor wes wes lukl pu kaonaol pobur, wes wes luwao tomb nao el ebe bao saonaol nim osisao hend heneng buwao kisesa.

¹² Ngub kisaol mbinim obu bor wakl kakl, Aol ngo njen el ebe mao sanao o obu abor hayaob? kismil, obum mbini bor kakl, Obu ngo bor hayaob ko ni nao hende kisesa.

¹³ Ngo tomb tenaol ngo hasmi nda baebenom aol ngo obu mbes el kho ora hasao o wakl ebe sisao ngo, Peresi sem birismil mini pismisa.

¹⁴ Ngub bismi o bao ngo Njisesom su maondaol ne maeke tokl beyabur aol el kho nda ebe mao saesao on, Nju semon hor boroklme bao* on sisesa.*

¹⁵ Ngub sisaol Peresi sem ngo birismi nda baebenom di makl aondaol ora homobur, aol nda bor wakl ko mende ne mubur kakl, Njen el asub ora bubur ebe saonao kae bo? kismil, obum mbini bor wakl kakl, Obum su maondaom nao el bor para mbaen kaonaol, nao el wil bor wes wes luwao tomb nao el bor bao baonao ora kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol Peresi sem mendborom kakl, Aol ngo obum naon hor boroklme bao on nao bibi

* **9:14:** Luk 13:14

ke wiyao ub hul habur bao was bu haeng, obu Ngaorom inj pu kise kismi o mendborom kakl, Inim asub nen sabeyem? Aol mendbor khorob bimi baebenom, tenaolom ko mend nao hindismi sao ngubi ebe buklemi be? kismi hesa mbini ngub tom kab bu taol bu kobaesmisa.*

¹⁷ Ngo tomb mbinim aol el kho wakl ebe sisao nda bor wakl kakl, Njem aol ngo njen el ebe mao sanao kaenda obu asub bi ora mend yao ko pangal? kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kakl, Obu man mini aol ora mend sa kisesa.*

¹⁸ Ngub kisao o aol ngo obu mbes el kho ora sisaol wakl ebe mao saesao nda, mbini Nju sem ngo hasmi baebenom aol ngo obun amom el kho sao baklae mari inj o obum kakla le ko nen sabobur, mbinim aol ngon ingi aorao kab ubuklub kismisa.

¹⁹ Ngub ubuklub kobur mbinim aol ndan ingi aorao kab ne mubur kakl, Aol ngo obu ibin isi be? Aol ngo obun amom wen marisao tomb di el kho sao baklae mariseng, ibim di heneng el kho sao baklae ora marisbao lebi be? Ngon ngubi tomb asub baonaol obun el wakl ebe saonaob? kismisa.

²⁰ Ngub kismil aol el kho ngo wakl ebe sisao ndan ingi aorao kabom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol ngo obu yaon isi ora yaol, wen marisao tomb di obun el hukl bu baklae marisao ub yaon mbib ora hendeyob o

²¹ ngubi tom obun el wakl ebe saonao on te di, obun el ngo aebom ebe mao sanaob ko kab non yaom nao hendeyob ngao, aol ngo obu nongnas

* **9:16:** Njo 3:2; Njo 9:31-33; Njo 7:43 * **9:17:** Njo 4:19

kang inj haeng inim obu bor oborob ora ne mib ka. Obun mbib ini bor oborob ora te kao njuklao kisbisa.

²² Ngub kisbil mbibi aol el kho wakt ebe sisao ndan ingi aorao ngo kabom obum asub baonaol obun el wakt ebe saonaob ko nao hende ko ngo kisbi o, Nju sem ngo baebenom tenaol mondom Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao parob sin, mbini Nju semon man pangoklme anda bor nao birin lu taolemin kismisa. Ngub kismil mbibim Nju sem ngo baeben pakl homobur, Njisesom yaon isi ngon el ebe mao sanesa nao ke* tenin kaonaob? kismisa.

²³ obu nongnas kang inj obu aol ora haeng, obun mbib ini kao njin ub ne mib ko ngub kisbisa.

²⁴ Ngo tomb Peresi sem nda baebenom aol el kho ngo wakt ebe sisao nda ko mende wakt kor bu ib kobur mbinim obu bor kakl, Ngaorom ora nje ebe mao saneng, obum njem ngo kal ub ora hendeyaong njem ko mende kakla nao kaebe ka. Njem aol ngo ni ebe mao sanao kal o obu naom ora hendeyom ol, obum khorob was bu haraoklao kismisa.

²⁵ Ngub kismil aol ngo obun el wakt ebe sisao ndam mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol ngo obum khorob biyao be? ni nao hende o bombor sao mend nim ora hende ka. Mbes ni el kho ora hawao o ngubi tomb nao el ebe saonaol wakt bao ba kisesa.

²⁶ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Obum nje bor asub ora ba? Njen el ngo asub ora bubur wakt

²⁷ Ngub kismil obum mbinin angal ngon ko

* 9:22: Njo 7:13

san lubur kakl, Nim ini bor mbes kao njanda o inim obum ni ngo ebe mao sanao saon angal ngo pangaebe makl hemeyem ngao, inim asub ko wakl was pangoklemi? Ini di obun man pange aol ora hakl ko pangeklem be? kisesa.

²⁸ Ngub kisaol mbinin kone bor kho aondao ora sisaol, obu bor angal kho ko taolu lubur kakl, Nje non aol ngo obun man pange aol ora hael o, nao Moseson man pange aol ora hayom kismisa.

²⁹ Mbinim ngub kobur kakl, Naon Moses obu bor non Ngaorom ora obu bor man kao kalisaol obu Ngaoron man mini aol ora hasao ko ora hendeyom o, njem aol ngo njen el ebe mao sanao kal o, obum aeben man munubur baonaob ko naom ora nao hendeyom kismisa.*

³⁰ Ngub kismil aol ndam mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Wao. Aol ngo obum naom nao hindismao sao tangar ubi ngo bubuk nao el tun kobur bao mao banao o, inim obum aeben man munubur baonaob ko nao hendeme ye? kisesa.

³¹ Ngo tomb aol ngo obun el ebe sisao ndam wakl kakl, Naom di ora hendeyom ol Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baebenon angal nao pangaoklao ora. Ngub inj, mondom Ngaor bor kaoya kao ha was habur obum Ngaorom nen sabeyao ub was bu harob sin, Ngaorom obun angal pangoklao ora kisesa.

³² Wakl kakl, Mbes ora di aol mend obun amom ngub el hukl bu baklae marisaol, mabor wakl aol is mondom ebe mao saesao ke arman di mend nao wiyao ora kisesa.

³³ Obum ngub kobur kakl, Aol ngo obu

* 9:29: Njo 8:14

Ngaorom inj pu kokl bisaon, obun mbib was habur menjao menjao bukl buwagl beyao ora kisesa.*

³⁴ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje njen amom khorob was bu habur marisaol nje khorob bili aol ora hael ngao, naom Ngaoron man ora pangeyom o nje non bi ngo oram nao bor man mendbor ko mao dund baklbur kal be? kismisa. Ngub kobur kismin mbinim nje naon man pangoklme anda bor di ko mend nao ebebe ora ko lukl taolismisa.*

Kone bor el hukl bi hayem kisa o

³⁵ Ngo tomb Njisesom pangisaol aol el hukl bi ngo wakl ebe mao saesao nda Nju semom lukl taolaem kismil, aol ngo es bu hend wabur obu bor kakl, Njem Aolon Isi Oral hul ha hael be? kisesa.

³⁶ Ngub kisaol aol ngo obun el wakl ebe sisao ndam obun angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, njem Aolon Isi Ora ngo kal o obu aeb? Nim obul hul ha han ub kao nji kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem obu mbes handae nda ka. Aol ngo obu ngubi tomb nje hesa ngo angal kao kao bi hayeb o kisesa.*

³⁸ Ngub kisaol aol ndam obu bor kakl, Aorao Aondao o, nim njel hul ha ora harukl kobur kisaon, obum tumu karu dombes ubur Njises bor kaoya kisesa.

³⁹ Ngo tomb Njisesom kakl, Nim su ngo bor tenaol hambun tom kab bu tuma kobabur tenaol khorob bimi baeben ke henden ko te mao bemberaklbur obowaol, tenaol mendbor mbinin kone

* 9:33: Njo 9:16 * 9:34: Njo 9:2 * 9:37: Njo 4:26

bor el hukl bi non bi haroklme baebenon kone bor wakt el tubur hambun sao hend heneng buklemi. Ngub inj, mbini tenaol mendbor Ngaoron man mini non bubur mbinin kone bor di ebe el ti non bi haroklme baeben, wakt el hukl bi non bi ora haklemi kisesa.*

⁴⁰ Ngub kisaol Peresi sem mendbor obu hasaol teb so hasmi nda babenom, Njisesom ngo kisao nda ub pangobur mbinim obu bor kakl, Nao di naon kone bor el hukl bi ora hayem ko nen sobal be? kismisa.*

⁴¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim inin kone bor el hukl bi non bi ora hakl bemen, Ngaorom ini te nao mao sarakl beyao ora. Ngub sokl beyao o inim naon kone bor di el hukl nao bi bao bi ora hayom ko haroklmel, inin kone bor kho hambun sao bao wiyao ora kisesa.*

10

Some sib paeb bu tundae menger mar kisao o

¹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mondom some sib baeben hondaroklme paeb tiriyo on nao hondaebur obum tangar menden paeb ngo kollmbabur hondarob sin, obum tenaol menden osisao paes mu paes naoklao aol ora soklao kisesa.

² Obum wakt kakl, Ngub bukla o aol is mende obu some sib on paeb bu tundae on paeb tiriyo oran hondarob sin, obu some sib maeb haraoklao aol soklao kisesa.

* **9:39:** Mat 13:11-15; Njo 3:17; Njo 8:15-16 * **9:40:** Mat 15:14;

Mat 23:26 * **9:41:** Njo 15:22

³ Ngub kobur kakl, Aol ngo obu tiriyao ngon hondaen ko tiriyao kombael maeb haraoklao aolom tiriyao komboklao ora. Some sib ngo baebenom aol some sib kalo haraoklao ngo obun angal oborob ora pangoklmel, obum obun some sib ngo baebenon imbi kao mib bubur kemi dera pubuklao kisesa.

⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Some sib aorao ndam obun some sib ngo baeben hambun kemi dera pobobur obu mbakla peyao tomb, some sib baebenom mbinin aoraon angal pange sakl, mbinim obu taol mi puklmi kisesa.*

⁵ Ngub kobur kakl, Some sib ngo baebenom tenaol tangar nao taol mi puklmi ora. Ngub inj, mbinim aol tangaron angal nao pange sakl, mbinim aol tangaron angal pangaoklbir pakl paokl buri lemi kisesa.

⁶ Njisesom mbini bor angal mar ngub kao kalisao o mbinim angal mar ngon te nen nao sabismisa.*

Njises obu some sib maeb haraoklao aol ora hayao o

⁷ Ngo tomb mbinim te ngub nen nao sabis-mil Njisesom mbini bor wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni ninao some sib on tiriyao kombae menger ora hae kisesa.

⁸ Obum wakl kakl, Aol mendbor mbinim some sib maeb haraoklao aol ebe non bubur mbes ibismi baeben, tenaol menden osisao paes mu paes noklme aol ora ibismi o, nao some sib non bi baebenom mbinin angal nao pangismi ora kisesa.

* **10:4:** Njo 10:27 * **10:6:** Njo 16:25

⁹ Ngub kobur kakl, Ni bombor o tiriyaol kombae ngo ora hael, tenaol mondom ni hae ol obobur paeb ndaon hondarob sin, Ngaorom obu bu muklaol obum anda dera bubur en aeben bu ne no haklao kisesa.*

¹⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Paes noklme aol baebenom mbinim tangar sao menjao bukbur inj ubuklmi ka. Ngub inj, mbinim some sib ngo baeben lu taolu bowes bu paes noklbur ora ubuklmi. Ngub bimi o ni non mbini haeben ora saen ko obowaol, mbini nao some sib non bi ngo baebenon kone bor turi hom ha was habur, haeben saroklme sao was win hayem kisesa.

¹¹ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Ni bombor o some sib oborob ora maeb haraoklao aol hae ka. Some sib oborob ora maeb haraoklao aol ngom obu imbi wi aondaol haraoklao ub tuwabur, obum obun some sib baeben hond homo bisur bu pe paklbur ibisao kisesa.*

¹² Ngub kobur kakl, Mbini aol mendbor mone muklbur sokl kongon was bu haroklme baeben, mbini some sib maeb haroklme aol some sibon aorao ora inj haroklme. Ngub yaol mbini ngo baebenom buklhoma aondaol deran ker sem oboklemi o haondaoklbur, mbinim some sib ngo baeben ha haen tuwaklbur pakl khorob ora poklemil, buklhoma deran ker ngo baebenom some sib ngo baeben no bowes bu taol peb buklemi kisesa.*

¹³ Wakl kakl, Nim ngo kakl o, aol mendborom mbinin some sib ngo baebenol hem ko kone nao wibur sokl muklemi on was nen sabobur kongon

* **10:9:** Njo 14:6 * **10:11:** Njo 15:13; Kao 7:17 * **10:12:** Bis 20:29

bu haklemil, some sib ngo baeben tuwaklbir paokl buri lemi o bor kakl kisesa.

¹⁴⁻¹⁵ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Nao Abom ni hondo ora haraoklaol, nim di nao Ab obu hondo was haruklu ka. Menger bombor ngub mubur ni some sib oborob ora maeb haraoklao aol ora hael, nim nao some sib baeben hend ha ora haruklu. Ngub biyul mbini nao some sib non bi ngo baebenom di ni hend ha ora hayem ol, ni imbi wi aondao haruklu ub di hem ko nen nao sabebur nao some sib baeben hond homo bu mu pe paklbur hae kisesa.*

¹⁶ Obum ngub kobur kakl, Nao some sib non bi tangar mendbor di haeme ka. Ngub haeme o nao some sib non bi ngo haeme kakl o baeben enjo paeb ndaon ngo hayem baeben inj, sem tangar ora yao o, nim mabor ngo baeben di ni haklwaol was eben lowao. Ngub buklwao tomb mbini ngo baebenom di nao angal pangoklemil, some sib sem hambun ora enjo ngo hayem baeben di tangar ngo kanda baeben di sem bombor ora soklaol, some sib sem maeb haraoklao aol di obu bombor ora soklao kisesa.*

¹⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nao Abom nil kone waoraoklao ub ngub kobur biyao ka. Ni bao was haklwao ub hem nao ke nim pe pabur wakl enjoklbur hae ol, nao Abom nil kone u haraoklao ora kisesa.*

¹⁸ Ngub kobur kakl, Ni mondom mbinin mbib ora kone kimb bubur inj luklemi ka. Ngub inj, nim nao mbib nen sabobur ora homoklwao.

* **10:14-15:** Mat 11:27; Njo 10:27; Njo 15:13; 2 Tim 2:19; 1 Njo 3:16

* **10:16:** Njo 11:52; 1 Pit 2:25 * **10:17:** Pil 2:8-9

Ngub bukwaol nim ninao mbib ngub homokl di homaeb se ora hae. Aoh, nim ninao mbib enjokl di wakt enjaeb se ora hael, nim nao angal ngo kakl baeben nao Abom nim hambun sao ngub bu haklao ko nen sabisao ub ora kakl kisesa.*

¹⁹ Ngo tomb Nju sem ngo hasmi nda baebenom Njisesom angal ngo kisao nda pangobur, mbinim tom kab bu taol bu kobabur per ab saond bi bi bismisa.*

²⁰ Ngub bismil tenaol ngo hasmi nda baebenon andub mendborom kakl, Aol ngo obun tombao bor sam bereyaol he se ora haeng, inim asub ko obun angal pangeyem? kismisa.*

²¹ Ngub kismi tomb tenaol ngo hasmi on mendborom kakl, Aol ngo obun angal ngo ke o aolon tombao bor sam birim angal lome nda ub inj ko hae ka. Aoh, mend di aol obun tombao bor sam biri haeme om, aol el bokl mini di wakt el tin lome be? kismisa.

Nju semom Njises hendaebe makl himismi o

²² Ngo tomb mabor pibi hon ingi ibisao tomb Njurusalem bor mbes Ngaor Hen Moroklme Anda menden tiriyao kombismi hor so boroklme bao o pindi paesesa.

²³ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda andaon Solomonon panda tubal o bor hondabur ngo bor akol akol bisesa.*

²⁴ Ngub bisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom Njises obu hasaol obo ha akol bu mbabur kakl, Njem naon kone bor ngo haroklme

* **10:18:** Njo 5:26; Njo 14:31; Njo 19:11 * **10:19:** Njo 7:43

* **10:20:** Njo 7:20; Njo 8:48 * **10:23:** Bis 3:11; Bis 5:12

nda haki ngub was taol taol mao ba haklesi be? Nje heneng ora Ngaorom Eben Ke Aol ora hael sin, njem nao hambunom pangaomun kao pa ora kismisa.*

²⁵ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor mbes kao njundis o, inim nim heneng ora le ko nen nao saboklme nda ka. Nim kongon hambun sao ngo bu hae sao baeben nao Abon burim ora bu hae ol, nim kongon ngo bu hae sao baebenom, ni nao Abom ora eben kise ko ini ngo muwale o kisesa.*

²⁶ Ngub kobur kakl, Ngub ngo bu hae o ini ninao some sib sem inj hayem ol, inim nil hul ha nao hayem kisesa.*

²⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nao some sib baebenom nao angal pangoklmel, nim di mbini hondo was haruklul mbinim ni taol mi ubuklmi kisesa.*

²⁸ Ngub kobur kakl, Nim mbini nao heme haeben ora sarukl haen kakl ol mbini ko mende nao heme haeben ora soklemil, mbini bum habur ke hondokl puklmi bor nao poklemi ora. Heneng ora nao some sib non bi ngo nim maeb haruklu baeben aol tangar mondom kur mukl buwaklao ora kisesa.*

²⁹ Obum waki kakl, Nao Abom ora mbini ni hae ol eben ko haraoklao ka. Nao Ab obu di aondao buri ora hambun sao men mbae ora hayaol, some sib non bi ngo nao Abom maeb hayao baeben mondom kur mukl buwaklao ora kisesa.

* **10:24:** Luk 22:67 * **10:25:** Njo 4:26; Njo 5:36; Njo 10:38

* **10:26:** Njo 6:64; Njo 8:45 * **10:27:** Njo 8:47; Njo 10:3 * **10:28:** Njo 3:16; Njo 6:39; Njo 18:9

³⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Ni hesa nao Ab kab yao bombor o yao kisesa.

³¹ Ngo tomb obum ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom wakl Njises obu hanom luklbur han sarbe mismil,*

³² Njisesom mbini bor kakl, Nim nao Abon kongon hobao sao andub ora inim hendeklemin muwalo haeng, inim nim kongon ngo bu hae on khorob sao asao ora buwaol ni hanom luklbur bim? kisesa.

³³ Ngub kisaol mbini Nju sem ngo obu hanom luklbur bismi nda baebenom obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom njem kongon mend oborob nao bil kobur inj nje hanom luklbur bim ka. Ngub inj, nje di aol heneng ora hael o, njem Ngaor bor maobowa peb bu hel hondo angal bubur, njem ni Ngaor ora hae kal ol ora luklbur bim kismisa.*

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron angal inin man mbuk bor wiyao ub nao hendeme be? Ini tenaol hambun di Ngaor menger hayem ke wiyao kisesa.

³⁵ Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol mbes ngo paolismi baebenom pangen obun angal ngo mbini hasmil eben kisaol tomb, Ngaor obum ora mbini bor ini Ngaor menger hayem kisaong, inim angal ngo Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub baondib paklao ko nen sabeyem be? kisesa.*

³⁶ Ngub kobur kakl, Ngub ke wiyang, ni oran ninao Abom ora kongon ngo bukl pu ko mao habur obum ni su bor pu kisaol, nim ni Ngaoron Isi ora hae ko ini kao nju haeng, inim ni bor asub

* **10:31:** Njo 8:59

* **10:33:** Mat 26:65; Njo 5:18

* **10:35:** Mat

ko njem Ngaor bor maobowa angal bu, hel hondo angal bil lem? kisesa.

³⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Aoh, nim nao Abon kongon ngub nao bibur ko haru sin, inim nim heneng le ko nen nao saboklwaebe ora.

³⁸ Ngub inj, nim nao Abon kongon heneng ora bu hanbur o, inim nim angal ngo lowao ub heneng le ko nen nao sobaem sin ebe ka. Nim nao Abon kongon hambun sao bu haruklu ub buklwao o hondoklemi tomb, inim obun Abon kongon ora ngo be ko ebe nen saboklemi ora. Ngub buklemi tomb nao Abom ni haru was haraoklao ub di, nim nao Ab obu haru was haruklu ub di, inim ebe hondoklemi ora kisesa.*

³⁹ Njisesom ngub kisaol Nju sem nda baebenom obu men ha howes koklbur ora bismi o, Njisesom obu bor ngo buklbur bismi ub sub baondib pakl-bir paokl pisesa.*

⁴⁰ Ngub pobur kisaon Njises obu wakl ib Njoran mende non pobur, mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol mbabtas bu hasao su nda bor pindib pabur obum su ngo bor bao hasesa.*

⁴¹ Ngo tomb tenaol andub ora obu hasaol obobur mbini hakl hakl kakl, Heneng ora mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaolom ko mend nao hindismi sao non mend nao bisao o, Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obum Njisesom ngub bu haklao ko angal hambun sao ko hasao ub heneng ora kise kao kao bismisa.

⁴² Ngub kobur kismin su ngo bor tenaol andubom ora Njises obul hul ha hasmisa.*

* **10:38:** Njo 14:10-11 * **10:39:** Luk 4:30; Njo 8:59 * **10:40:**
 Njo 1:28 * **10:42:** Njo 7:31

11

Aol Lasaras obu ora pe paesaol maol bismi o

¹ Ngo tomb su Betani aol mend obun imbi Lasaras obu sen ha wisao o, su Betani ngo ten is kab menden imbi Mariya hesa Mata kab mbibi haekiyakl birisbi su o sisesa.*

² Ngub sisao o ten Mariya ngo obu mbes Aorao Aondaon aongao ma bor wel sem kao ebe ora pebe mondom kowe beyabur, wakl hoboll ken ko obun wesmbao irim kunaesao nda sisao o, ten ngo obun mbaoli Lasaras ngo sen ha wisesa.*

³ Ngub bisaol Lasarason mbaoli ngo kabom Njises hasaol angal pen kobur mbibim Njises bor kabl, Aorao Aondao o, aol Lasaras ngo njem turi aondao ora homale nda sen khorob ora ha wi kisbisa.*

⁴ Ngo tomb Njisesom angal ngo pangobur obun man pange baeben bor kabl, Sen ngom obu ora mao homaklbur inj bene ka. Ngub inj, Ngaor obun buri muwalobur obun imbi aondao bu ora win ko benel, Ngaoron Isiobun imbi di aondao bu ora uklao kisesa.*

⁵ Ngo tomb Njisesom ten Mata ngo hesa obun haeki Mariya kab di, ten ngo kabon mbaoli aol Lasaras ngo sen ha wisao nda di, mbini is teb ngo mbaoliyaen kone u turi aondao ora himisao o sisesa.

⁶ Ngub sisaol Njisesom Lasaras ngub sen ha wi ke pangobur kisaon, bao hor kab oran su ngo obu hasao bor bao hasesa.

* **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2:** Njo 12:3 * **11:3:** Njo 11:36

* **11:4:** Njo 9:3; Njo 11:40

⁷ Ngub bubur kisaon mabor obun man pange baeben bor kakl, Nao Njuriya wakl mbi kisesa.

⁸ Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom burir biyubur obu bor kakl, Aol aon-dao o, Nju semom ngubi sao tomb was nje hanom luklbur baemndang, njem wakl su ngo bor poklbur bil be? kismisa.*

⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Hokloben di ombonao di bao hora hambunon kongon ebe bu kimb bib se ora hayom. Tenaol mendbor hora bao hae tomb pobaem sin, mbinim su ngo bor bao hayao ub hondobur ora poboklemil saokl nao uklemi ora kisesa.*

¹⁰ Obum ngub kobur kakl, Ngub buklemi o mondom obun kone bor bao nao bin habur em hundur wi bor poba sin, obu saokl uklaora kisesa.*

¹¹ Njisesom angal ngo kao pabur mabor obun man pange nda baeben bor wakl kakl, Naon aol sango Lasaras nda u paol pene saol ol, nim wakl obu mao tekakl poklwao ora kisesa.*

¹² Ngub kisaol Njises obun man pange aol nda baebenom obu bor kakl, Aorao Aondao o, obu u ora paolu wa sin obu wakl ebe soklao kismisa.

¹³ Ngub kismi o Njisesom angal ngo Lasaras obu pe pa wisao ub nen sabobur kisao o, obun man pange aol ngo baebenom Lasaras obu u heneng paolu wiyao bor le ko pangobur kismisa.

¹⁴ Mbinim ngub nen sabismil Njisesom mbini bor wakl kao pa kao kalobur kakl, Pangeklem.

* **11:8:** Njo 8:59 * **11:9:** Njo 9:4-5 * **11:10:** 1 Njo 2:11

* **11:11:** Mat 9:24

Lasaras obu ora pe pa wiyao bor kanda kisesa.

¹⁵ Ngub kobur kakl, Ini ngo baebenom nim Lasaras bor buklwao sao hondobur, inim nil hul ha hareklemin ub nim oborob ora Lasaras obu hesa haru nao hawe sal nim turi ora homakl ngao, ngubi tomb obu hondokl mbi kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol Njiseson man pange aol Tomas obu obun imbi mende Sango Wakl Mari kismil, obum man pange aol aeben o baeben bor kakl, Nju semom Njises laem sin, nao di obu haru homemin orang mbi kisesa.*

Njises obu tenaol heme wakl mao enja haeben mao saraoklaon te ora hayao o

¹⁷ Ngo tomb Njises obu pobur su Betani teb sol sao po pindib pabur pangisaol, Lasaras obu maol bismi o bao hor makl oran pibi hanao ke pangisesa.

¹⁸ Ngo tomb su Betani ngo Njurusalem teb so ora kilometa el teb ora sisesa.*

¹⁹ Ngub sisao o Mata hesa Mariya kabom mbibin mbaoli Lasaras ngo himisao o hem kao hakol nao bin ko, Nju sem tenaol andub ora ten nda kab daol angal ko berem kam ibismil birismisa.

²⁰ Ngub birismi o Mata obum Njises wen harer bor ebe ke pangaoklbir kisaon obum harerol hen mukl pisao o, obun haeki Mariya obu andaon bao was birisesa.

²¹ Ngo tomb Matam Njises ibisaol hen mubur kakl, Aorao Aondao o, nje enjo ngo bor hakl bisin nao mbaoli ngo nao pe pakl bisao ora kisesa.*

* **11:16:** Mak 14:31 * **11:18:** Mat 21:17 * **11:21:** Njo 11:32

²² Matam ngub kobur kakl, Aoh, ni hende ora ngubi tomb di njem Ngaor bor menjao kao kalae sin, obum heneng buklaao ora kisesa.

²³ Ngub kisaol Njisesom Mata bor kakl, Njen mbaoli ngo wakl enjoklaao ora kisesa.

²⁴ Ngub kisaol Matam Njises bor wakl kakl, Ni hende ora, mabor bao bu kowes buklaao on tenaol mbes himismi baeben di wakl enjo kimb buklemi tomb Lasaras obu di heneng enjoklaao kisesa.*

²⁵ Ngub kisaol Njisesom Mata bor kakl, Ni tenaol mao enja peb biyu aol ora hae. Ni tenaol haeben mao saruklu aol ora hael, tenaol mendbor nil hul ha haklemi o homoklemi baeben wakl enjoklemi ora kisesa.

²⁶ Obum wakl kakl, Tenaol mendbor mbini nao heme bao haklemi baebenom di nil hul ha harim sin, mbini nao homoklemi ora. Heneng ora mbini nao heme haeben ora sokleming, nim angal ngo kakl ub njem di heneng ora le ko nen sobal be? kisesa.*

²⁷ Ngub kisaol Matam Njises bor kakl, Aorao Aondao o, nje Ngaorom Eben Ke Aol ora hael ko ni hende ora. Nje Ngaoron Isi ora hael. Nje mbes Ngaorom aol mend su ngo bor oboklaao kisao nda ora hael kisesa.*

Njisesom Lasaras hem kobur de kisao o

²⁸ Ngo tomb Matam ngub kao peyaoklbir kisaon obun haeki Mariya kao kalokl pisesa. Ngub bubur kisaon obum Mariya sub solo maon nan kemi pobur sub kao kalobur kakl, Aol aondao obu enjo ngo bor obo habur nje es be kisesa.

* **11:24:** Njo 5:29 * **11:26:** Njo 8:51 * **11:27:** Njo 6:69

29 Ngub kisaol Mariya obu penar bu ora teka peyaoklbir Njises hasaol pisesa.*

30 Ngub bisao o Njises obu su and te ora bor nao obo pindib pae, pibnao Matam obu hen mukul pisao nda bor kang mend bao hasesa.

31 Ngo tomb Nju sem mendbor Mariya haekiyakom mbibin mbaoli hem kao hakol nao bin ko, hombara anda angal kao tingiyu ber mba hasmi nda baebenom, Mariya obu penar bu ora ngo teka peyaokl dera pisao nda hondobur kismim, mbinim obun mbaolin maol bor de kokl pe ko nen sabobur mbinim obun mama taol mi pismisa.

32 Ngo tomb Mariya obum Njises hasao nda bor po Njises hasaol hondobur, obun aongao ma bor tumu kar munu dombes ubur obu bor kakl, Aorao Aondao o, nje enjo ngo bor hakl bisin nao mbaoli ngo nao pe pakl bisao ora kisesa.*

33 Mariyam ngub kobur de aondao ora kisaol Njisesom obum de ngo kisao ub hindisao tomb, Nju sem mendbor Mariya obu daol haru ibismi nda baebenom di de kismil hondobur, obun kone bor kho so hem aondao bu ora kisesa.

34 Ngub bisaol obum mbini bor kakl, Inim Lasaras obu abor maol baemib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Aorao Aondao o obu ngo bor ngo maol bisme ong, hondokl ib kismisa.

35 Ngo tomb Njiseson el bor del ib pibisesa.*

36 Ngub bisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom kakl, Haondaoklaob. Obum de ngo

* 11:29: Njo 11:20 * 11:32: Njo 11:21 * 11:35: Luk 19:41

le o, aol Lasaras ngo obul kone aondao bu ora werekle kao kao bismisa.

³⁷ Ngub kismi o menborom obu maobowabur kakl, Aol ngo obum aol el kho baeben ebe mao saraoklao ndang, obum aol Lasaras ngo ngub nao hemen ko bisur bukl buwanao ye? kismisa.

Njisesom Lasaras mao enjaesao o

³⁸ Ngo tomb Njises obun kone bor hem aondao ora kao hakol bisaol, obum Lasaras maol bismi ndal po pindib pabur hindisao tomb han te ngo Lasaras maol bismi o moklo ora bor kowao bu taokl hondae sisaol, han aondao ora mondom han ngon dir komb pae o bor tu manga mbaesmisa.*

³⁹ Ngub hondobur Njisesom kakl, Inim han ngo Lasarason maol bor manga mbaesmi o mu paklaob kisesa. Ngub kisaol aol ngo maol bismi ndan mbaoli Matam obu bor kakl, Aorao Aondao o, naom Lasaras obu maol bu mbamao tomb bao hor makl oran pibi hanaol, ngubi tomb bung aondao bu ora poboklao kisesa.

⁴⁰ Ngub kisao o Njisesom obu bor kakl, Nim nje bor mbes kao njanda ub nen nao sobal be? Heneng ora njem nil hul ha hari sin, njem Ngaor obun buri aondao ora wiyao ub hondoklesi ora kisesa.*

⁴¹ Ngub kisaol mbinim han nda pere tuwaesmi tomb Njisesom yu heben bor hend yabur kakl, Ab o, nim nje bor ngo kao njurukl ub ora pangal ol, nje bor tengiyu ora kakl kisesa.

* **11:38:** Mat 27:60 * **11:40:** Njo 11:4; Njo 11:23-26

⁴² Ngub kobur kakl, Nim nje bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njeyo tomb njem hor hor was ngo bibi keyo ub pangobur bili ndal ni ora hende o, tenaol ngo hayem baebenom di njem ora ni pu kisi ko henden ko nim nje bor angal ngo kao njurukl kisesa.*

⁴³ Njisesom ngub kobur obum angal aondao bu ora kobur kakl, Lasaras o nje dera ib kisesa.

⁴⁴ Ngub kisaol aol ngo maol bismi nda teka peyaoklbir dera ibisesa. Ngub ibisao o obu wen tangismi tomb lab lab ngo obun ki aongao di obun el wil bor di tanga tingi mbabur maol bismi nda ub ngub bao tanga tingi mba haen ibisesa. Ngub bisaol hondobur Njisesom mbini bor kakl, Inim obun lab lab ngo haki hesbe tuwabur obum harer pen waklaob kisesa.

Nju sem mendborom Njises pe paen lemin ko karismi o

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ngo tomb Nju sem andub ora ngo Mariya taol mi ibismi nda baebenom Njisesom ngo bisao sao hondobur, mbinim Njises obul hul ha hasmisa.*

⁴⁶ Ngub bismi o tenaol mendborom Njisesom ngo bisao nda haondaokl pobur Peresi sem kao kalismisa.

⁴⁷ Ngub bismil Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi sem kabom angal ngo kam ibismi nda pangobur kismis, mbinim mbinin kansol baeben birismi bor po kiril mbabur mbinin kansol ngo baeben bor kakl, Aol ngo obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di

* **11:42:** Njo 12:30 * **11:45:** Luk 16:31; Njo 4:48; Njo 7:31

burir biklme sao di andub sao ora bu haeng, naom obu bor asub ora bem? kismisa.

⁴⁸ Mbinim ngub kobur kakl, Heneng ora naom aol ngo obum ngub bu haen bao waklmaol obum ngub was bu harob sin, mabor tenaol hambunom obul was hul ha haklemil, Orom semom ngo buklemi sao makl aondao ora homobur naon Ngaor Hen Moroklme Anda hakl kundi bowes bu, nao Nju sem hambun lu bowes buklemi kismisa.

⁴⁹ Mbinim ngub kismi o aol ngo hasmi baebenon is mend obun imbi Kayapas obu wen karasmas bombor ngon was baolum aol wesmbao aondao ora hasaol, obum mbini bor kakl, Pangeklem. Inim ngon te kang mend nao hende sakl lem kisesa.

⁵⁰ Obum ngub kobur kakl, Inim ngo sao ora nen nao sabeyem ka. Aol is bombor ora mondom tenaol hambun puwi pen ko ne manabur homa sin, naon sem hambun ora ke was nao henden ub obum ngo buklaol ub oborob ora buklaol kisesa.*

⁵¹ Ngub kisao o angal ngo baolum aol wesmbao aondao ngom, obum obun mbib nen sabobur inj kisao ora. Ngub inj, obu baolum aol wesmbao aondao wen ora hasao tomb angal mar ngo Ngaorom obun kone bor kao kisao ub ora kisaol, obum Njises Nju sem tenaol baeben bisur bu, bu muklbur homoklaol o bor kisesa.

⁵² Ngub kisao o Njises obum Nju sem tenaol baeben was bisur bu, bu muklbur inj homoklaol. Ngub inj, obum su hambun bor Ngaoron isi wane bereyem baeben hambun obun sem was habur maomunu tong bombor mao saklbur homoklaol,

* **11:50:** Njo 18:14

Ngaoron isi wane baeben mbini hambun sem bombor men koro ora haklemi.*

⁵³ Ngo tomb mbinim bao ngon pibnao tibiya pabur Njises obu pe paen luklemi on kao kao bismisa.

⁵⁴ Mbinim ngub bismil Njises obum mbini Nju sem ngo baeben hasmi bor mbinim obu henden mao pana pana nao bi su Njuriya ngo tuwaklbir kisaon, obum su tenaol nao biri nan teb so bor su and lobokl lobokl menden imbi Eparim wisao, obun man pange nda baeben daol mbini su ngo bor was bao hasmisa.*

⁵⁵ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao hor so boroklme bao o pindib paklbur teb sisesa. Ngub bisaol Waran Aeben Bisao bao ngo nao pindib pae tomb Nju sem su tangar tangar su hambun bor paolismi baebenon andub mendborom Njurusalem was pobur, mbini Nju semom bimi ub mbinim wes wes lu man man bukl pismisa.*

⁵⁶⁻⁵⁷ Ngo tomb mbini Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi sem kabom Njises es bubur kakl, Ini tenaol ngo hayem baebenon Njises obu hayao o hendele mondom naom obu men hamun ub kao njib ora kismisa. Ngub kismil mbini tenaol ngo obo kiril mba hasmi nda baebenom Ngaor Hen Moroklme Anda bor obo maembe mba, Njises hae be? nao haeb ko es es bubur mbini hakl hakl kakl, Inim asub nen sabeyem? Njises obum Waran Aeben Bisao bao ngon nao hondokl oboklao be? kao kao bismisa.*

* **11:52:** Njo 10:16; Njo 17:21; 1 Njo 2:2 * **11:54:** Njo 5:18; Njo 7:1
 * **11:55:** Bis 21:26 * **11:56-57:** Njo 7:11

12

Mariyam Njiseson aongao mal wel kowe beyaesao o

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

¹ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o teb soklbur bao hor dowwa ora bao wisao tomb, Njises obu aol Lasaras ngo Njises obum obun maol bor mao enjaesao ndan su, su Betani bor pisesa.*

² Ngub pisao tomb su ngo bor mbinim Njiseson ne nen ko harabur Matam ne ngo taol bu kal kal bisaol, Lasaras obu di tenaol mendbor Njises daol haru ne no birismi darukl o bor birisesa.*

³ Ngo tomb Mariya obum wel sem tangar menden imbi nar wel* kismil, kao di ebe ora pebe andub ora ber pae mend mbinim mone andub ora deng kobur mismi on mend wisao nda mubur, Njiseson aongao mal kowe beyaesesa. Ngub bubuk kisaon obum waki hoboll ken ko obun wesmbao irim kunaesaol, nar wel ebe ngon kao ebe ngo pibisao ndam and ngon andaon ngo bor bao u hasesa.*

⁴ Ngub bisaol Njiseson man pange aol is mend obun imbi Iskeriyaor Njuras kismil, mabor obum Njises karu lisao aol nda obum kakl,*

⁵ Obum wel sem tangar nar wel ebe ngo mu bowes nao bi tenaol tangarom dob bin sokl mukl baonaon, obum mone andub ora pao 300 di menjao mukl baonaol, tenaol menjao nao wi burubur

* **12:1:** Njo 11:1; Njo 11:43
7:37-38

* **12:2:** Luk 10:40

* **12:3:** Luk

* **12:4:** Njo 18:3

dem nao bin bereyem baeben ebe taol bu kalokl baonao ora kisesa.*

⁶ Ngub kisao o aol Njuras ngom obum angal ngo kisao ub tenaol mendbor menjao menjao nao wi birismi baeben hond homobur inj kisao ora. Ngub inj, obu paes naoklao aol ora habur, man pange aol baebenon mone mendbor obun nu bor maru wa hasao baebenon mendbor paes maobala mu hasao ub bukbur kisesa.

⁷ Ngub kisaol Njisesom kabl, Njem ten ngo bor ngub nao ke. Mabor mbinim ni maol buklemi tomb di, nao toklol wel ngom kowe beyaen ub obun wel ngo sokl nao mi bao win was kisesa.*

⁸ Ngub kobur kabl, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi o, ni non ini daol nao hor hor bao ha kimb was nao bukmao ora kisesa.

Baolum aol aondao baebenom Lasaras wakl pe paen lem ko karismi o

⁹ Ngo tomb Nju sem hambunom Njises obu su Betani ngo bor ora hae ke pangobur kismin, mbinim obu hondoklbur obu hasao bor ibismi o mbinim Njises obu was hondoklbur inj, mbes Njisesom Lasaras obu obun maol bor mao enjarob ke pangobur mbinim Lasaras di hondoklbur ibismisa.*

¹⁰ Mbinim ngub hondokl ibismil mbinin baolum aol aondao baebenom ko aondao bu ora homobur mbini hakl hakl kabl, Naom Lasaras di pe paen lemin ora ko kao paesmia.

* 12:5: Mat 19:21 * 12:7: Njo 19:40 * 12:9: Njo 11:43-44

11 Mbinim Lasaras ngo lemin kismi on te, Nju sem andubom ora Lasaras ngo obun maol bor mao enjaesao nda hondobur, baolum aol ngo baeben tuwakl pobur mbinim Njises obul was hul ha hasmil, mbinim Lasaras di ngub lemin ora ko karismisa.*

Njises obu aol wesmbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

12 Ngo tomb ngon ekeran nan tenaol aondao andub ora Nju semon Waran Aeben Bisao hor so boroklme bao on obo kiril mba habur, Njises obu Njurusalem enjo ngo bor ebe ke pangismisa.

13 Mbinim ngub pangobur kismis sendaol bimi sao me so non bi sao hakl mend sando mini mini, mbinim Njises harerol hen mukl pobur angal aondao bu ora kobur kakl,

Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao Obu bor kaoya kem ora.

Obu Nju semon aol wesmbao aondao ora hayaol Ngaorom obu imbi wi haen kisao aol yaong Aorao Aondao ngo obu bor kaoya kem ko kaoya kismisa.

14 Ngo tomb Njises obum some dongi hondbao mend hasaol hondobur, ngon mesaol hond ya baoraokl pisesa. Ngub bisaol ngo bisao sao mbes mbuk waeb bor ngub ke wisao.*

15 Su and lobokl lobokl Siyon tenaol o Inim pakl nao homaoklaob ka.

Inim inin aol wesmbao aondao nda ngo ebe o

* 12:11: Njo 11:45 * 12:14: Mat 27:42; Njo 1:49

Haondaoklaob.

Obu some dongi hondbaon mesaol baoraokl ebeng

Haondaoklaob

ke wisao ub heneng ora ngo ora tomb il so pind bisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njiseson man pange baebenom ngo bisao saon te nen nao sabismi o, mabor Njises obu wakl enjobur obu imbi wi aondao ora hasao tomb mbinim wakl nen sabo bokesmil, Ngaoron mbuk waeb bor mbinim obu bor ngub buklemi ke wisao ub ora bismi ko nen sab heneng bismisa.*

¹⁷ Ngo tomb mbes aol Lasaras obu pe pae-saol maol bismi o, Njisesom tenaol andub ora hondo haenbur aol Lasaras ngo obun imbi ko kor bubur mao enjaesaol hindismi nda baebenom, wakl Njisesom ngo bisao sao tenaol hambunom pangen kao kalismisa.*

¹⁸ Ngub bismil mbini tenaol andub ora mendbor Njisesom buri palobur tenaolom ko mend nao hindismi ngo bisao kismi o pangismi baebenom, Njises obu harerol hen mukl pismisa.

¹⁹ Ngub bismil hondobur Peresi semom makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Embin inim di ora hendeyem ka. Naom Njises obu bor menjao menjao bukl buwaklmaol, su hambun bor tenaol hambunom obu hayaol was pobur, ou was ngo taol mi peyem o kismisa.*

Ngirik tenaol baebenom Njises haondaomun sa ko nen sabismi o

* **12:16:** Njo 2:22 * **12:17:** Njo 11:43-44 * **12:19:** Njo 11:48

20 Ngo tomb Nju semon hor so boroklme bao ngo baeben on tenaol andub ora Njurusalem pobur Ngaor bor kaoya ko hasmil, Ngirik tenaol mendbor di ibismil mbini haru hasmisa.

21 Ngub hasmi tomb Ngirik tenaol nda baebenom, Njiseson man pange aol is mend obun imbi Pilib kismi o obu Kalilin su Bersara aol mend sisaol, mbinim obu birisaol obo ne mubur kabl, Aol o ka, naom Njises oran haondaomun ko pangaoklaom kismisa.*

22 Ngub kismil Pilibom Andur po kao kalisaol, Andur hesa Pilib kabom angal ngo wabl Njises po kao kalisbisa.

23 Ngub kisbil Njisesom mbibin angal ngon ko san lubur kabl, Aolon Isi Ora obun imbi aondao bu ora uklao bao o mbes teb se ol beyem kisesa.*

24 Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, isom il seyao o sul tal hakl po tiba bung nao bi bao so wa sin, obu hond bombor ngo so wiyao o was saoklao o, is il ngom sul tal hakl po tibarob sin, por ko and sobur il andub ora soklao kisesa.*

25 Njisesom ngub kobur kabl, Aol mondom obu tenaolom imbi ken haklao on was turi homo harob sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora haklao. Ngub buklaol o aol mondom obu su ngol imbi wi haraoklao ub tuwa mesao kalo harob sin, obum haeben saklbur ora hayaol, obu imbi wi ora habur ko mende nao heme haeben ora saklao kisesa.*

26 Ngub kobur kabl, Aol mondom ni hem kobur

* **12:21:** Luk 19:3; Luk 23:8; Njo 1:44 * **12:23:** Njo 13:31-32; Njo 17:1 * **12:24:** 1 Kor 15:36 * **12:25:** Mat 16:25

nao kongon bu harob sin, obum ni ora taol mi oboklaol, nao kongon biyao aol ngo obu ni hesa yao haru akol was bu haklbaol ora kisesa. Ngub kobur kakl, Aol mondom ni hem kobur nao kongon bu harob sin, nao Abom aol ngo obun imbi aondao bu ora win lao kisesa.*

Mbinim Aolon Isi Ora pe paen luklemi kisao o

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Ngubi tomb nao kone bor burisao po kho aondao ora saol ngao, nim asub ora kon balem? Nim nao Ab bor, Ab o nim ke nao hondon ub njem ni bor ngubi tomb ngo bukbur be sao mu tuwaebe lowao be? Ngub inj ka. Nim ngubi tomb ni bor ngo buklaol sao ora bin ko su ngo bor obowao ora kisesa.*

²⁸ Obum ngub kobur kakl, Nao Ab o, nim ngub bukbur ora obowaong, njem njen imbi aondao bu ora win kaebe kisesa. Njisesom ngub kao peyaki birisao tomb angal mend yu heben hakl obobur kakl, Nim nao imbi mbes aondao bu ora win kondis ol, nim wakl aondao bu ora win lowao kisesa.*

²⁹ Ngo tomb tenaol mendbor Njises obu hasaol teb so hasmi nda baebenom angal ngo yu heben hakl ibisao nda pangobur kakl, Har kull mend kaol kismi o mendborom kakl, Aoh, angal mini wesao mondom obu bor angal mend kao kale kismisa.*

³⁰ Mbinim ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Angal ngo ni bor inj

* **12:26:** Njo 14:3; Njo 17:24 * **12:27:** Mat 26:38 * **12:28:** Mat 3:17 * **12:29:** Bis 23:9

obaokl ka. Ngub inj, angal ngo ini bor buklaos
saon ora le kisesa.*

³¹ Ngub kobur kakl, Ngubi tomb Ngaorom sun
tenaol khorob bimi baeben bember ha peb bu
ke mao handaklao bao o teb sam sam bel, obum
mbini sun tenaol ngo baebenon khorob mao
baraoklaon aol wesmbao aondao ora o lu taol
beyobur men mbaklao ora kisesa.*

³² Wاكل kakl, Mabor mbinim nim is pe kowal bi
bor menyaklemi tomb nim tenaol hambun ni hae
ol was eben lowao kisesa.*

³³ Ngo tomb obum angal ngo kisao o obu
homoklao ub bor menger mubur kisesa.*

³⁴ Ngub kisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom
obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom nao Nju
semon man wiyao ub mbes ngub pangismao ka.
Eben Lao Aol obu nao heme bao was haklao ora
ke pangismaong, njem asub ko Aolon Isi Ora obu
menyaklemi kal bo? Njem Aolon Isi Ora ngo kal
o aeb bor kal? kismisa.

³⁵ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon
ko san lubur kakl, Kang baoklmend oran inim
bao ngo obu hesa haru was bao hayem ol, ini
ngubi tomb bao bin ora habur bao bi ora bor
pobo hayem ngao, em hundur mao waraoklao
saom ini em hundur mao waraoklaong hondo ora
haklwaebe ka. Pangeklem. Tenaol mendbor em
hundur wi bor pubuklmi baebenom ni ngo bor pe
ko nao hendebur puklmi kisesa.*

³⁶ Ngub kobur kakl, Inim bao ngo obu bao haen

* **12:30:** Njo 11:42 * **12:31:** Njo 9:39; Njo 14:30 * **12:32:** Njo
3:14 * **12:33:** Njo 18:32 * **12:35:** Njo 7:33; Njo 8:12; 1 Njo
2:10-11

hayem tomb bao ngo obul hul ha haklwaebe ora.
Ngub baem sin ini bao ngo obun sem ora haklemi
kisesa.*

Nju sem andub ora Njisesol hul ha nao hasmi o

Ngo tomb Njisesom angal ngo hakl ngub kao
kalo hasao o, mabor tenaol ngo baeben ngol bao
haen obu sub ora bum hasesa.

³⁷ Njises obum tenaolom ko mend nao hindismi
sao andub ora tenaol hambunom henden bu
hasao o, mbinim obul hul ha nao hasmisa.

³⁸ Mbinim obul ngo hul ha nao hasmi ub mbes
Ngaoron man mini aol Asayam ngo baebenom
ngub buklemi ko mbuk waeb bu wisao ub ora
bismil, Asayam ngub waeb bu wisao.

Aorao Aondao o naom angal lomao ub

Aebom ora heneng lem ko nen saboklao?

Aorao Aondao obum obun buri muwalaoklao
tomb

Aebom ora obul hul ha haklaob ko

waeb bu wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so
pind bisesa.*

³⁹ Ngub bismil mbinim Njises obul ngo hul ha nao
hasmi on te, Asayam angal mende di ngub waeb
bu wisao. Obum kabl,

⁴⁰ Ngaorom mbinin el bor manga mbabur

Tenaol ngo obul hul ha nao haroklme baeben

Mbinin kone bor han non bi men aolin kisao ora

Mbinin el di hukl bi ora haklemil

Kone bor di oborob kimb nao bibur

Mbinin kone baol munu

Nim mbini wakl mao enjan nao oboklemi kisao
ko

* 12:36: Ebe 5:8 * 12:38: Oro 10:16

mbes Asayam waeb bu wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.*

⁴¹ Mbes Asaya obum Ngaorom Eben Lao Aol ngo obu buri bao bi ora hasaol hondobur, Eben Lao Aolom mabor bu haklao saon ora waeb bu wisesa.

⁴² Heneng ora Asayam mbinim ngo buklemi ko waeb bu wisao ub ngub il so pind bisao o, Nju semon maomb bo haraoklao aol andub mendborom di Njisesol hul ha hasmisa. Ngub bismi o Peresi semom nao man pangoklme anda bor nao biri puklub ko lu taoluklemi ko pakl homobur, mbinim Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko nen sabismi ub nao kao paesmisa.*

⁴³ Ngub bubur kismim mbinim Ngaorom nen sabeyao ub nje ebe ora hael ko kaoya ken haebe makl homobur, mbinim tenaol henengom nen saboklme ub was mbini bor nje ebe ora hael ko kaoya kismi ub turi himismisa.*

Njiseson angalom tenaol kho ebe kab taol bu kobayao o

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kakl, Tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenom nil was inj hul ha haklemi ka. Ngub inj, mbinim ni obon kisao nda obul di hul ha haklemi kisesa.*

⁴⁵ Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor ni hondo ora haklemi baebenom ni obon kisao nda obu di hondo ora haklemi kisesa.*

* **12:40:** Mat 13:15 * **12:42:** Njo 7:48; Njo 9:22 * **12:43:** Njo 5:44
 * **12:44:** Mat 10:40 * **12:45:** Njo 14:9

⁴⁶ Obum wakl kakl, Nim su ngon bao ora habur, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baeben em hundur wi bor nao haen ko obowao ora kisesa.*

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ngubi tomb nao angal bib hobao sao nda pangobur o, angal ngom ngo sao ngo sao bibi ke wiyao ub hul habur nao ba sin di nim obu bor te nao mao bemberaklwao ora. Aoh, nim sun tenaol hambun te mao bembera taol bukbur inj obowao ka. Ngub inj, nim mbini bisur bu, bu muklbur obowao kisesa.*

⁴⁸ Wakl kakl, Tenaol mondom di ni mesao njubur nao angal bib hobao sao ngo makl homo nao panga sin, nim inj, obu ngo saom ora te mao sara taol bukloa ka. Nao angal ngubi tomb ngo ko hae om ora, mabor bao bu kowes ora bukloa on obu te mao sara taol bukloa ora kisesa.*

⁴⁹ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, nim angal bib hobao sao ngo ko haruklu e baeben, nim nao mbib nen sabeyo ub inj ko haruklu ka. Ngub inj, nao Abom ora ni obon kisaol, angal ngo baeben nim tenaol hambun bor kao kalo han ko obum ora kao njisao kisesa.

⁵⁰ Ngub kobur kakl, Ni hende ora, nao Abom bibaebe keyao angal ngo tenaol haeben mao saraoklao angal ora yaol, angal ngo nim ko haruklu e baeben nao Abom kao kalaebe ko kao njisao ub ora ko haruklu ko Njisesom ngub kisesa.*

13

* **12:46:** Njo 8:12; Njo 12:35 * **12:47:** Njo 3:17; Njo 8:15

* **12:48:** NjuS 4:12 * **12:50:** Njo 8:26; Njo 8:28

Njisesom obun man pange aol baebenon aongao ma bor wes wes laesao o

¹ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o ekeran nan pindib paklao ko birismi tomb Njises obum ora hindisaol, obum sun tenaol baeben tuwaklbir wakl obun Ab hayaol poklao bao o teb sisesa. Ngub bisaol obun sem mendbor kone u hasao o mbini sul bao haen tuwakl poklao baeben hem aondao ora kobur, ngub bao hem kao ha win was obu pe paen lismisa.*

² Ngo tomb bao bombor ngon ombonao nend kisaol tomb Njises di obun man pange baeben di ne no birismisa. Ngub birismil Njises obun man pange aol duteb nan o obu Iskeriyaor Njuras, Simonon isi sisao o Seranom obun kone bor hon-daesaol, obum mabor Njises lukl bismi baeben bor mbinim Njises obu pe paen lin ko kaloklwao ko nen sabisesa.*

³ Ngub bisao o Njises obun Abom obu bor buri aondao ora taol bu kalisaol, obum nim hambun sao bib se hae ko ora hindisesa. Mend di obu Ngaorom ora pu kisaol, obu wakl Ngaor hayao bor poklao ub di ora hindisesa.*

⁴ Njisesom ngub hondobur kisaon ne ngo hakl nao nja win teka peyobur, obun lab lab saoll mend samisao nda bao kolo u mbabur, obun dawaol mend wisao o mubur kisaon obun tombaol pong li mbaesesa.

⁵ Obum ngub bubuk kisaon ndis mend wisao o bor ib baoklmend kowe tunda birin kobur, obum obun man pange aol nda baebenon aongao ma

* **13:1:** Njo 7:30; Njo 12:23; Njo 15:13; Pil 2:8; 1 Njo 3:16 * **13:2:**

Luk 22:3; Njo 13:27 * **13:3:** Njo 3:35; Njo 16:28

bor mendboron mbes wes wes lam lam bubur, waki hoboll ken ko obun dawaol ngo obun pako pakol pong li mbaesao ndam kunam kunam bisesa.

⁶ Ngub bubur kisaon obum hambunon ngub lam obam obam bubur, obum Simon Pitam laklbur bisaol Pitam Njises bor kakl, Aorao Aondao o, njem ni non bi on aongao ma bor wes wes laklbur bil be? kisesa.

⁷ Ngub kisaol Njisesom Pita obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim ngo bi sao njem ngubi tomb nen nao sabel o, mabor njem ebe nen sabobur ora hondoklesi kisesa.

⁸ Ngub kisaol Pitam Njises bor kakl, Inj ora. Njem nao aongao ma bor wes wes nao laklesi ora o njem baehaemen ora bil kisaol, Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim njen aongao ma bor wes wes nao laru sin, njem nao man pange aol hakl buwaklesi ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol Simon Pitam obu bor waki kakl, Aorao Aondao o, ngub sin njem nao aongao ma bor was nao li, ki wesmbao hakl bor di hambun bor lakla kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Tenaol mondom obun toklo hambun oborob wes wes li peyobur harob sin, obum asub ko, ko mende wes wes luklao? Ngub inj, obun aongao bor bombor o wes wes lao peya sin, obun toklo hambun dol nao hae ebe ora soklao kisesa. Waki kakl, Ini hambun dol nao hae hayem o, ini ngo haklon is bombor mend dol hae ora hae kisesa.*

¹¹ Ngub kisao o Njisesom ini ngo baeben is mend dol hae ora hae ko angal ngo kisao ub,

* 13:10: Njo 15:3

obum aol Njurasom mabor obu karu lisao nda ub buklbur nen sabo birisao nda ub hondobur kisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben hambunon aongao ma bor wes wes lao peyakabur kisaon, obun lab lab saoll nda wakt mu bombobur, ne no birismi nda ub wakt no birismisa. Ngub bismi tomb obum mbini bor kakt, Nim ini bor ngo bi saon te nen sabeyem be? kisesa.

¹³ Obum ngub kobur kakt, Inim ni bor aol aondao o Aorao Aondao o ko, imbi ko haroklme nda ka. Inim heneng ora ngo lome nda ub, ni ngo lome nda ubi ora hae kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kakt, Heneng ora ni inin Aorao Aondao habur aol aondao ora hae o, nim inin aongao ma bor wes wes ngo larukt ub inim di dimb men aolubur inin tenaol sango menden aongao ma bor wes wes laklwaebe kisesa.*

¹⁵ Obum wakt kakt, Nim ini bor menger ngo hendeklemin muwalobur, ini bor ngo bi ub inim di tenaol mende bor ngub bu haklwaebe ora kisesa.*

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukt, aol menden kowan lao aol mondom obun aol aondao o nao men mbaklao ora. Mende di aol aondao mondom obun kowan lao aol bor njem nao angal ngo kam pu ko pen lao tomb, kongon biyao aol ngom obun aol aondao obu pen lao ngo nao men mbaklao ora

* **13:11:** Njo 6:64; Njo 6:70-71

* **13:13:** Mat 23:8; Mat 23:10

* **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27

* **13:15:** Pil 2:5; Kol 3:13; 1 Pit

kisesa.*

¹⁷ Obum waki kaku, Inim nim ngo kaku sao baeben oborob ora nen sab hakol bubur bu harim sin, inim turi aondao ora homoklemi kisesa.*

¹⁸ Ngo tomb Njisesom waki kaku, Nim angal ngo kaku sao baeben ini ngo baeben hambun bor ora inj kaku ka. Ngub inj, ini nim ora bember ha peb bu mao handis ol ini ninao sem ora hayem baeben non ora hende o, nim ngo kaku sao Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wiyao ub heneng ora buklaol, Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

Aol mend ni hesa maomunu burubur

Ne no buruklbaomon

Obum ni aongaom hala mba karu luklao

ke wiyao ub heneng ora il so pind biklao kisesa.

¹⁹ Njisesom waki kaku, Nim ini bor ngo kao njurukl ub nao bu pind bili haenbur kao njurukl o, mabor nim ngo kaku ub buklaol tomb inim ni di aol ngo obu ora sise ko ebe hend heneng buklemi kisesa.*

²⁰ Waki kaku, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim nao angal kam akol bimi aol mendbor nao angal ngo kam puklub lowao baeben bor, mondom ini oborob obaeming ubuklub kobur mbini bor turi homo oborob was bisur ba sin, obum ni bor ora turi homo oborob buklaol. Obum ni bor ngub oborob ba sin, Ngaorom ni obon kisaol obum Ngaor bor ora oborob buklaol kisesa.*

Njisesom mondom ni karu luklao kisao o

Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

* **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24; Nje 1:25 * **13:19:** Njo 14:29; Njo 16:4 * **13:20:** Mat 10:40

²¹ Ngo tomb Njisesom ngub kao paesao tomb obun kone bor kend bu ke di kab pisaol, obum bao kao pabur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo bereyem haklon is bombor ora mondom ni karu luklao ora kisesa.*

²² Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom burir biyubur obum ngo le ub aem buklaol bor leb ko nen sabokl buwabur, mbini hakl hakl mende hend hend bismisa.

²³ Ngo tomb Njises obun man pange aol is mend turi himisao ora mend sisao o, obu Njises ora birisaol teb so ora birisesa.*

²⁴ Ngub birisaol Simon Pitam aol ngo birisao nda bor sub wil sara peyo kao kalobur kakl, Obum aebom ngub buklaol bor keneb ko hendemin ub njem obu bor ne mi kisesa.

²⁵ Ngub kisaol Njises obun man pange aol ngo obu birisaol teb so oral birisao ndam Njises bor ne wi aeben sa ne mubur kakl, Aorao Aondao o, njem ngo kaenda ub aebom buklaol bor kae bo? kisesa.

²⁶ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim palawe mend ne ombo ibao ber pae bor dand bu pabur aol mend nen kala sin, aol ngo obu ora soklao kisesa. Ngub kobur kisaon obum palawe mend mubur ne ombo ibao ber baklae nda bor dand bu mubur, obum buklwao kisao nda ub Iskeriyaor Simonon isi Njuras kalisesa.

²⁷ Ngo tomb Njisesom palawe nda ngub kalisaol, Njuras obum mu nisao tomb Seranom obun kone bor aondao bu ora hondaesesa. Ngub

* **13:21:** Njo 12:27 * **13:23:** Njo 19:26; Njo 20:2; Njo 21:7; Njo 21:20

bisaol Njisesom Njuras bor kakl, Njem bukł buklesi sao penar bu ora bao bu men kisesa.*

²⁸ Ngub kisao o mbini aol ngo ne no birismi nda baebenom Njises obum Njuras bor angal ngo kisao on te nen nao sabismisa.

²⁹ Ngub nen nao sabebur kismin mendborom mbinin mone ngo nu bor mar pae wismi o, Njuras obum maomb bo hasao on bor menjao le ko nen sabobur, mbinim Njises obum Njuras bor mone ngon mendbor mubur hor so ngo bereyom tomb nemin ko ne menjao dob bibi le ko nen sabismisa. Ngub nen sabismi o mendborom di mone ngon mendbor mubur, tenaol mendbor menjao nao wi boroklme baeben taol bu kalen ko le ko nen sabismisa.*

³⁰ Ngo tomb Njurasom palawe di ne ombo kang ngo nda mu nao peyaokłbir kisaon, penar bu ora dera bonge derasao tomb somna sisaol em hundur aondao ora wisesa.

Njisesom angal wen pange mend kisao o

³¹ Ngo tomb Njuras obu ngub dera pisao tomb Njisesom kakl, Ngubi tomb Aolon Isi Ora obun imbi aondao bu ora uklaol, Aolon Isi Ora obumdi Ngaoron imbi aondao bu ora win lao kisesa.*

³² Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obum Ngaoron imbi aondao bu ora ngub win ka sin, Ngaorom obun imbi aondao bu ora uklaol ub penar bu ora Aolon Isi Oran imbi di bombor ngub was aondao bu ora win lao kisesa.*

³³ Njisesom wakł kakl, Ini nao nongnas non bi o hakł o, ni ini daol nao kang el bombor ora ngo

* 13:27: Njo 13:2

* 13:29: Njo 12:6

* 13:31: Njo 12:23

* 13:32: Njo 17:5

bao haru hayom o inim mabor ni es aondao ora buklemi. Nim Nju sem hambun bor ko haruklu nda ub ini bor di kao njurukl ngao, inim su ngo ni poklwao o bor obokl buwaklemi ora kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kakl, Nim ngubi tomb ini bor angal wen pange ora kao njurukl ngao, inim ini hakl hakl mendel hond hom hom bu, kone wi wi bu haklwaebe ka. Nim ini bor kone uruklu nda ub bombor ngub was, inim ini hakl hakl mende hond hom hom bu kone wi wi bu haklwaebe ora kisesa.*

³⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Inim ini hakl hakl ngub mende hond hom hom bu kone wi wi bu harim sin, tenaol tangar aebenol haklemi baeben hambunom di ini Njiseson man pange aol hayem ko ora hondoklemi kisesa.

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisa o

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³⁶ Ngo tomb Simon Pitam Njises bor kakl, Aorao Aondao o nje al poklesi bor kal? kisaol, Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ni poklwao o bor njem ngubi tomb non ni taol mi obo ngo bor pokl buwaklesi o, njem mabor ni taol mi oboklesi ora kisesa.*

³⁷ Ngub kisaol Pitam obu bor wakl kakl, Aorao Aondao o, nim ngubi tomb nje asub ko ora taol mi obokl buwaklwao? Pangal. Nim bao haklwao ub nen nao sabebur njen ne mana homoklbur hae kisesa.

* **13:33:** Njo 7:33-34 * **13:34:** Njo 15:12; Njo 15:17; 1 Njo 3:23;
2 Njo 5 * **13:36:** Njo 7:34; Njo 21:18-19

³⁸ Ngub kisaol Njisesom Pita obun angal ngon ko san lubur kakl, Heneng ora njem ninao ne mana homoklbur hael be? Nim nje bor heneng ora kao njurukl, sao kulao angal nao bi haen was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.

14

Njises obu Ngaor hayaol pokl pe harer ora yao
o

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Inin kone bor pakl homo burisao pen nao biri, inim Ngaorol hul ha ora habur inim nil di hul ha saor peyo ora haklwaebe kisesa.*

² Obum ngub kobur kakl, Nao Abon anda bor and tubal andub ora bu wiyao ka. Nao Abom and tubal andub ngub nao bu ukl bisaon, nim ini bor mbes and tubal andub hayao ko nao kao njukl buwao ora. Heneng ora ni ngo pukl ub oran, nim su ini haklemi on ora man man bakl pukl kisesa.

³ Njisesom wakl kakl, Nim ngub su ngo ini haklemi o man man bu baklbir, ini di ni daol nao haru haemin ko kaomukl oboklwao ora. Ngub buklwao su ngo ni haruklu o bor, ini di ni daol nao haru haklmao kisesa.*

⁴ Wakl kakl, Inim ni poklwao harer ngo di ora hendeyem kisesa.

⁵ Ngub kisaol obun man pange aol Tomasom Njises bor kakl, Aorao Aondao o nje al poklesi bor kal? Naom su ngo nje poklesi o nao hende

* **14:1:** Njo 14:27 * **14:3:** Njo 12:26; Njo 17:4

ora hayom ngao, naom harer ngo asub ora bubur hondoklmaob? kisesa.

⁶ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Ni Ngaor hayaol pokl pe harer ora hae. Ni heneng heneng was lao angal ndan te ora hae. Nim tenaol haeben saroklmen te ora hae ka. Mondom nao Ab hayaol pokl pe harer tangar mende nao wiyao ora. Ngub inj, nao Ab hayaol pokl pe harer ni bombor o ora yao kisesa.*

⁷ Obum wakl kakl, Inim ni hondo ora hakl beme sin, inim nao Ab di hondo ora hakl beme ka. Aoh, inim ngubi tomb non obu di handam handam bubur obu ora hend wayem kisesa.*

⁸ Ngub kisaol Pilibom Njises bor kakl, Aorao Aonda o njem Ab ngo hayao kal o, naom di obu haondaomun muwalae sin ebe ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Wao. Pilib o nim ini daol su wen inj, mbes ora ini daol haru was hasumndis o, njem ni nao hende was harili be? Mondom ni hondo harob sin obum nao Ab di hondo ora haklaong, njem asub ko njen Ab ngo naom haondaomun muwal kal? kisesa.

¹⁰ Njisesom wakl kakl, Panaem, njem nil hul nao hae harili saol ka. Nim nao Ab obu hesa haru was haruklul, nao Abom di ni nao tuwae haru was haraoklao. Ngub biyaol nim ini bor angal kao nju haruklu nda baeben nim nao konem nen sabobur inj kao nju haruklu ka. Ngub inj, nao Abom ni hesa haru was habur nao Ab obun kongon sakl, obun mbib ora nim angal ngo baeben obum ora ko han lao kisesa.**

* 14:6: Njo 11:25; Oro 5:1-2; NjuS 10:20

* 14:7: Njo 8:19

* 14:10: Njo 12:45; Kol 1:15; NjuS 1:3

* 14:10: Njo 12:49; Njo

14:24

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim nao Ab hesa haru was haruklul, nao Abom di ni nao tuwae ni kab haru was haraoklao. Ngub biyaong inim nim angal ngo kakl o, heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha haklwaebe. Aoh, inim nim angal ngo kakl ub heneng ora le ko nen nao sobaem sin, nim kongon hambun sao bu haruklu nda ub nen sabobur inim nil hul ha ora haklwaebe kisesa.*

¹² Obum ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenom nim kongon mundub mundub bi andub ora ngo bu hae ub di ebe buklemi ora. Aoh heneng ora nim nao Ab hayaol poklwaol, mbinim non kongon hambun sao aondao bu ora habara sao blemil, nim kongon ngo bu hae ub di men mbaen sao bu haklemi kisesa.*

¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Inim ni hesa haru habur ni bor hambun sao ngo sao ngo sao bibi ko kao njuklemi sao baeben buklwao ora. Heneng ora Isim obun Abon imbi aondao bu ora win lao kisesa.*

¹⁴ Obum ngub kobur kakl, Pangeklem. Inim ni hesa haru habur nim menjao bibi ko kao njaem sin, inim ni bor lemi sao baeben hambun sao buklwao ora kisesa.

Njisesom Wesao Ebe Tangar ini bisur buklbur eben lowao kisao o

¹⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim nil kone u ora harim sin, nim ini bor bibaebe ko kao njuruklu sao baeben inim hul nao hae bu haklemi ora kisesa.*

* **14:11:** Njo 10:38; Njo 14:20 * **14:12:** Mak 16:19-20 * **14:13:**

Mat 7:7; Njo 15:16 * **14:15:** Njo 15:10; 1 Njo 5:3

16 Obum ngub kobur kakl, Nim nao Ab bor kao kaloklwaol obum ini bor buri tangar aondao ora mend ini bisur bin ko eben laol, obum hor hambunon ini haru was bao haklao kisesa.*

17 Obum wakl kakl, Nim ngo kakl o non Wesao Ebe Tangar heneng was lao nda oboklao bor kakl ol, mbini su ngon tenaol ora hayem baebenom Wesao Ebe Tangar ngo elom di hondokl buwabur obu hayao ko di nen nao sabe ora haklemil, Wesao Ebe Tangar ngo obum mbini ngo baebenon kone bor hondakl buwaklao ora. Ngub buk-lao o inim non obu ora hendeyem ol obum ini haru was bao hayaol, mabor inin kone ndaon bor hondabur ini haru akol was bu haklao ora kisesa.*

18 Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini nao tuwaklwaol inim nongnas ingi aorao keklem hungum mend buru woroklme nda ub inj buruklemi ka. Ngub inj, nim ini haklemil oboklwao ora kisesa.*

19 Wakl kakl, Sun tenaol baebenom kang mend ngubi tomb sao ni ko mende nao hondoklemi o, inim non ni wakl hondoklemi ka. Heneng ora ni enjobur haeben saklwaol ini di enjobur haeben saklemi ora kisesa.*

20 Obum wakl kakl, Mabor bao ngo pindi paklao tomb nim nao Ab hesa haru was haruklu ub inim di ni hesa haru was haklemi ora. Ngub buklemil nim di ini hesa haru was haklwaol inim ngo sao baeben ora hondoklemi kisesa.*

* **14:16:** Njo 14:26; Njo 15:26; Njo 16:7 * **14:17:** Mat 10:20; Njo 16:13; Oro 8:26 * **14:18:** Njo 14:3 * **14:19:** Njo 16:16 * **14:20:** Njo 15:10; Njo 17:21-23

21 Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendborom nim ngo sao bibaebe ko kao kalaklo sao baeben pangobur; hul nao hae oborob ora men hakol bu haroklme baebenom mbinim nil kone u ora haroklme. Mbini tenaol ngub nil kone u haroklme baeben nao Abom mbini bor di kone u haklaol, nim di mbini bor kone u haklwao ora. Ngub bubur lowaon mbinim ni henden ko mao panaklwaol, mbinim ni hondoklemi ora kisesa.*

22 Njisesom ngub kisaol tomb Iskeriyaor Njuras ngo Njises karu lisao nda inj, aol Njuras tangar mendem Njises bor kakl, Aorao Aondao o naom nje haondaomun muwalobur o, njem sun tenaol ngubi tomb hayem baebenom asub bubur nje nao henden lesib? kisesa.*

23 Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Tenaol mendbor nil kone u haklemi baebenom nim angal bib hambun sao kaklo sao baeben nao tuwae oborob ora men hakol bu haklemi. Ngub buklemi tomb nao Abom mbinil kone u haklaol, nao Ab yaom mbini ngo baeben hesa hor hambunon haru akol was bu haklbaol kisesa.*

24 Wاكل kakl, Aoh, tenaol mendbor nil kone nao wi haklemi baebenom, nim angal hambun sao ngo ko haruklu e sao baeben men hakol nao buklemi ora. Ngub buklemil nim angal ngo kakl baeben nao konem nen sabobur inj, nao Ab ngom ni obon kise o obun angal ora kakl kisesa.*

25 Ngo tomb Njisesom mbini bor wاكل kakl, Pangeklem. Nim ini daol haru bao hayom tomb

* **14:21:** Njo 16:27 * **14:22:** Bis 10:41-42 * **14:23:** Mat 18:20;

Njo 13:34; 2 Kor 6:16; Ebe 3:17 * **14:24:** Njo 7:16

angal ngo sao baeben hambun sao ini bor kao nju hae o,

²⁶ nao Abom buri aondao tangar ora ini bisur bukl bi mend eben lao ora. Ngub buklaol Wesao Ebe Tangar ngom ni akl bubur obum ini bor hambun sao kao njubur laon, nim ini bor angal hambun sao ngo kao nju haruklu nda baeben obum inin kone bor wakl te kao dund bubur nen sabeklemin lao ora kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ngubi tomb ini tuwaklbir paokl pukl ol, inin kone bor sowa pa sisab bin bereklemin ko nim ora ini bor kone sisab taol bu njurukl o, tenaol sul haroklme baebenom menden kone bor sisab mao ba ba bimi nda ubi inj buklwao ka. Ngub inj, nao kone sisab ini bor ngo taol bu njurukl ong, inim pakl homo inin kone bor kang sao aondao sao bin nao biribur as ko ora haklwaebe kisesa.*

²⁸ Obum wakl kakl, Nim ini bor ini tuwakl pukl o mabor nim ini haklemil wakl oboklwao ko kao njanda ub mbes pangaemnda ka. Heneng ora nao Ab obu ni men mbae aondao ora hayaol, ni obu hayao bor oborob ora po haklwaong, inim nil kone u hakl bemen inim turi aondao ora homo hakl beme kisesa.*

²⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor ngubi tomb angal ngo kao njurukl sao nao bu pind bili haenbur kao njurukl o, mabor heneng ora buklaol tomb inim obum heneng ora kise ko nen sabobur nil hul ha haklemi ora kisesa.*

³⁰ Ngo tomb obum wakl kakl, Sun tenaol kho

* **14:27:** Njo 14:1; Njo 16:33; Pil 4:7 * **14:28:** Luk 24:52; Njo 14:3; Njo 16:28; Njo 20:17 * **14:29:** Njo 13:19

mao saklbur maomb bo haraoklaomon ngubi tomb teb so obo pindib paril ol, nim ini daol naom angal andub ora ko berem nao lowao ora. Ngub oboklao o obu non bim ni men mbakl buwaklao ora.*

³¹ Obum ni ngub nao men mbaklao o, sun tenaol hambunom nim nao Abol kone u ora haruklu ub henden ko, nao Abom ni bor ngub bibi ko kao njisao ub buklwao ka. Nim ngub ora buklwaong, nao paokl mbin ub ini tekaklaob ko Njisesom ngub kisesa.*

15

Njises obu is waen isao menger non bi ora hayao o

¹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Ni is waen isao heneng ora menger hael, nao Ab obu waen il em aorao ora hayao kisesa.

² Ngub kobur kakl, Ni is waen isao non bi ngo hae on, ninao baoklao mendbor il oborob nao soklao baeben hambun nao Abom saondo tuwa peb buklao ora. Ninao baoklao non bi ngo baebenon mendbor il oborob soklme baeben, mabor andub ora sen ko kaeb sokl keke bi baeben sando tuwa bu ware haraoklao kisesa.*

³ Obum wakl kakl, Ini ngo baeben non ebe bu ware hae ora hayem ol, nim ini bor angal ngo kao njuruklu nda baebenom ini oborob ora bu ware haraoklao kisesa.*

⁴ Ngub kobur kakl, Is waenon baoklaom isao oral kimb nao ba sin, is waen baoklao ngo

* **14:30:** Njo 12:31; Njo 16:11; Ebe 2:2 * **14:31:** Mat 26:46; Njo 10:18; Njo 12:49 * **15:2:** Mat 3:10 * **15:3:** Njo 13:10

obum was armend habur il sokl buwaklao ka. Menger bombor ngub mubur inim ni tuwabur ni nao haru harim sin, inim il sokl buwaklemi ngao, inim ni nao tuwae ni haru was haklwaebe. Pangeklem. Nim di ini nao tuwae haru was haklwao ora kisesa.*

⁵ Njisesom wakl kakl, Ni is waen isao non bi menger hae ol, ini di is waen baoklao non bi ora hayem ka. Tenaol mondom ni haru was haklao tomb nim di obu nao tuwae haru was haklwaol, obum il aondao andub ora sen haklao. Ngub ora buklaol inim ni tuwarim sin, inim mbib was habur menjao menjao bukl buwaklemi ora kisesa.*

⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendborom ni nao haru harim sin, mbini ngo baeben is baoklao bimi nda ub sando tuwaklaol kaeb soklao ora. Ngub buklaol mbinim ngo kaeb so uklaol baeben mabor isaolao bor den haoruklemi ora kisesa.*

⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim ni haru was haklemil nim kao njuruklu sao baeben di inin kone bor bao wa sin, inim turi homo nen saboklemi ub ni bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njibaebe ora. Ngub buklemi tomb inim hambun sao ngo bibi lemi sao baeben buklaol ora kisesa.*

⁸ Ngub kobur kakl, Inim il aondao andub ora sen harim sin, inim ngo buklemi saom nao Abon imbi aondao bu ora win lemil ini nao man pange aol ora haklemi kisesa.*

* 15:4: Njo 6:56 * 15:5: Njo 15:16; 2 Kor 3:5 * 15:6: Mat 7:19;
Mat 13:42 * 15:7: Mat 7:7 * 15:8: Mat 5:16

⁹ Njisesom wاكل kakl, Nao Abom nil kone u haraoklao ub nim di inil kone u ora haruklung, nim inil kone u hond hom ha haruklu ub ngub bao hond hom ha han was haklwaebe kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kakl, Inim nim bibaebe ko kao njuruklu ndisao baeben oborob ora men hakol bu harim sin, nim inil kone u hond hom ha han was haklemi ka. Menger bombor ngub was nim di nao Abom bibi kisao sao nao tuwae men hakol was bubur, obum nil kone u hond hom ha haen was haruklu kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kakl, Nao kone bor turi te aondao ora wiyao ub nim inin kone bor di nao turi te ngo njuklwaol, inim menjao hem ko es nao beklemin ko nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl kisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom wاكل kakl, Nao man oran ngub wiyao ka. Nim ini bor hond homo kone u haruklu nda ub inim di ini hakl hakl mendel hond homo kone wi wi bu haklwaebe ora kisesa.*

¹³ Wاكل kakl, Aol is mondom obun tenaol sango hond homo mbinin ne manabur homa sin, kone tangar mende tenaol mendel hond homo kone woroklme ubi mondom obum ngo buklaol ub nao men mbaklao ora kisesa.*

¹⁴ Obum ngub kobur kakl, Nim ini bor ngo bibaebe ko kao njurukl sao baeben bu harim sin, ini ninao tenaol sango ora hayem lowao kisesa.*

¹⁵ Obum wاكل kakl, Pangeklem. Kongon bimi aol baebenom mbinin aol aondao baebenom menjao menjao beme sao hakl nao hondoklme

* **15:10:** Njo 14:15; 1 Njo 2:5 * **15:11:** Njo 17:13 * **15:12:** Njo 13:34 * **15:13:** Njo 10:11; 1 Njo 3:16 * **15:14:** Mat 12:50

sal, nim ini bor nao kongon bimi aol ko imbi nao lowao ora. Ngub inj, nim ini bor nao Abom angal hambun sao kao njisaol pangowao sao baeben hambun ora kao njuruklu ndal, nim ini nao tenaol sango ora hayem ko imbi karu urukl kisesa.

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Inim ni bember habur inin sem ora han nao mao hasimndis ka. Ngub inj, nim ora ini bember peb bu mao handis ol, nim inim kongon ngo oborob il sen ora beklemin ko mu njurukl ol, inim il oborob ora so haen haklemi. Ngub bubur inim ni hesa haru was habur, Ngaor bor ngo sao ngo sao njibi ko kao kaloklemi tomb njuklao ora kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kakl, Nim ini bor nao man hobao sao oran ngub ora kao njuruklu nda ka. Inim ini hakl hakl mendel kone u hond hom hom bu ora haklwaebe kaklo nda kisesa.*

Sun tenaolom Njiseson man pange baeben bor saond bi sao haklemi kisao o

¹⁸ Ngo tomb Njisesom kakl, Sun tenaolom ini bor ko hom ha was habur saond bi sao men koro harim sin, inim pibnao Njises obu bor bisimndis ub nao bor di ngo beyem o ko pangoklwaebe kisesa.*

¹⁹ Obum ngub kobur kakl, Inim di sun tenaolom bu hayem ub was bu hakl bemen, mbini sun tenaol baebenom ini naon sem ora hayem kobur turi hom ha was hakl beme o, ini ngubi tomb su ngon aol ora non bi inj hayem ka. Ngub inj, nim ini ngo baeben sablo mao hawaol, inim mbes su ngo bor bu hasmi sao baeben tuwaesimndis ol,

* 15:17: Njo 13:34 * 15:18: Mat 10:22; 1 Njo 3:13

sun tenaol baebenom ini ko hom ha was habur mbinin saond bi men mao koraroklme kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kakl, Nim ini bor angal ngo kao njandan te oborob ora nen saboklwaebe ka. Aol aondao menden kowan lao aol mondom obun aol aondao o nao men mbaraoklaol, mbinim ni ngo luklbur taol mi akol bu hayem ub mbinim ini bor di ngub buklemi. Mbini ngo baebenom ninao angal di pangokl bemen, mbinim inin angal di hul nao hae pangokl beme kisesa.*

²¹ Njisesom wakl kakl, Heneng ora mbini ngo baebenom nao Ab ngo ni obon kise o obu nao hende ora hayem ol, inim ni haru habur nao sem ora haklemil, mbinim ni bor khorob hambun sao ngo bu hayem ub ini bor di ngub buklemi ora kisesa.*

²² Ngub kobur kakl, Heneng ora nim ngo obondis ub obobur, nim mbini bor angal bib ebe ngo kao kalaklo e ub nao kao kalokl beyo sin, mbinin kone bor khorob sao kang mend nao ukl beyao ora. Ngub sokl beyao o nim mbini bor angal ebe ngo ko hae ub mbinim pangobur o men hakol nao beyem ol, ngubi tomb mbinin khorob bu haroklme sao baeben mbinin kone bor bao wi aeben soklaol, nim nao hendebur buwesa ko wakl tuwakl buwaklemi ora kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendbor ni ko hom ha was habur nao saond bi non bi hayem baebenom, mbinim nao Ab bor di mbinin saond bi ora men koro hayem kisesa.*

²⁴ Obum wakl kakl, Nim kongon mundub

* 15:19: Njo 17:14; 1 Njo 4:5 * 15:20: Njo 13:16 * 15:21: Mat 5:11; Mak 13:13 * 15:23: Luk 10:16

mundub bi mbes mondom di nao bisao ubi ora ngo, mbinim henden ko bu hae ub nao bukl beyol mbinim nao hende sokl beyaon, mbinin kone bor khorob bimi sao kang mend nao ukl beyao ora. Ngub sokl beyao o nim ngo bu haruklu ndisao baeben mbinim hondobu o, ngo bu haruklu ndal hul ha nao hae mbinim nao Ab hesa yao bor ko hom ha was habur, yaon saond bi sao men koro hayem kisesa.*

²⁵ Mbinim ni bor ngo beyem saon Ngaoron man mini aol mondom mbes waeb bu wisao ub mbinin man mbuk bor ngub ke wiyao.

Mbinim ni bor baehaemen ora

Ko hom ha was habur

Mbinin saond bi men mao koraklemi

ke wiyao ub ngubi tomb ngo il so pind bile o kisesa.

²⁶ Ngo tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor kakl, Buri tangar aondao ora ini bisur bukl bi mend obum ini buri mao palaen ko, mabor nim ini haklemil eben lowao ora. Wesao ngo obu heneng heneng was lao Wesao Tangar Aondao ora yaol nao Ab kab was bao haraoklao o, obum ini bisur bu ni ngo hae on te muwaloklbur oboklao kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kakl, Nim ini daol ngub bao haru habur was kongon ngo tibiya bundis o, inim ngubi tomb di nim kongon hambun sao ngo bu hae ub ora hendeyemol, inim di nim ngo bu haruklu ndan te tenaol hambunom pangen kao kalo haklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

* **15:24:** Njo 9:41; Njo 14:11 * **15:26:** Njo 14:26 * **15:27:** Luk 1:2; Bis 1:8; Bis 1:21-22

16

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor wakt kakt, Inim nil hul ha haroklme ub nao tuwareklemine ko pangakt ol, nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl kisesa.

² Ngub kobur kakt, Mabor mbinim ini man pangoklme anda bor lu taol deraklemi. Mabor bao mend buklaon on mbini aol mendbor ini pe paen lukl buklemi baebenom mbinin kone bor naom di Ngaoron kongon ora bu hayom ol, Ngaorom turi homoklao ko nen saboklemi kisesa.*

³ Wakt kakt, Mbinim ngub buklemi o mbinim nao Ab hesa ni kab nao hende ora habur, mbinim ini bor khorob ngo sao baeben bu haklemi kisesa.*

⁴ Njisesom ngub kobur kakt, Ngub buklemi o mabor ini bor ngo buklemi ko kao njanda ub buklemi tomb, mbes obum o kao njisndis ub ngo beyem o ko nen sabobur, inin kone bor menjao nen nao saboklemi kisesa.*

Wesao Ebe Tangarom buklaon saon kao dund bisao o

Ngo tomb obum wakt kakt, Mbes non nim ini haru was bao haruklu ndal, ini bor angal ngo nao kao njuruklu nda kisesa.

⁵ Ngub kobur kakt, Ngub biyu nda o ngubi tomb non ni wakt ni pu kise o obu hayao bor pukt ol, ini ngo haklon mondom nje al pil ko ne mu di menjao nao buklemi ora kisesa.*

⁶ Wakt kakt, Nim angal ngo kakt ol inin kone bor kho so kend aondao bu ora bin bereyem o

* **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Njo 9:22 * **16:3:** Njo 15:21 * **16:4:** Njo 13:19 * **16:5:** Njo 7:33; Njo 13:36

⁷ nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni ini hareklemin tuwaklbir ngo pukl o ini ora bisur buklbur pukl ka. Aoh, ni ngo pukl ub nao pokl buwaon, mabor ini buri mao pala bisur buklaio Wesao Tangar Aondao ora ngo oboklao kandam, ini bisur bukl nao obokl baonao ora. Ngub bukl baonao o ni ngo pukl ol, nim obum ini bisur bukl eben lowao ora kisesa.*

⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Ini bisur buklaio Wesao ngo obum obobur laon, sun tenaolom hambun sao oborob was beyom ko nen sabeyem o, Ngaor obum nen saboklao ub sun tenaolom ngo sao baeben khorob bimi ngo sao baeben oborob bimi ko taol bu kobabur muwaloklao. Obum ngub bubur laon nao Abom mbini bor inim khorob ngo sao was bismi ko te mao saraklao on te di mbinim ora nen saben lao kisesa.*

⁹ Ngub kobur kakl, Mbini sun tenaol baebenom khorob bu haroklme saon te ngo Wesao Aondaom mbini bor muwaloklao kanda non, mbinim nil hul ha nao haroklme ub khorob bimi sao hambun saon te ora yaol, ngo sao muwaloklao o bor kanda kisesa.

¹⁰ Wاكل kakl, Kang mend mabor sao ni nao Ab hayao bor po haklwaol, mbinim ni ko mende nao hondoklemi tomb Wesao ngo obum mbini sun tenaol ngo baebenom henden nim biyu sao oborob was bise ko muwaloklao kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol khorob mao baraoklao saon aol wesmbao aondao ora o ke mao handa lu taol beyoklbur te mao sararukl hayaol, Wesao Ebe ngom Ngaorom khorob bimi

* **16:7:** Njo 14:16 * **16:8:** Njo 3:18 * **16:10:** Bis 5:31; Oro 4:25

sao bor ngo te mao sararukl hayao ub di, sun tenaol ngo baebenom henden muwaloklao kisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Nim ini kao njuklbur angal andub ora meneyo o, inim angal ngo baeben ngubi tomb was hambun pangokl buwaklemi kisesa.*

¹³ Obum ngub kobur kakl, Inim ngub beyem o mabor Wesao Ebe Tangar heneng was lao nda oboklao tomb obum ini bor heneng was kobur, angal ngo wiyao baeben hambun sao ko mao dund ba peb buklaol ora. Obum ngo buklaol o obun mbib was nen sabobur inj buklaol. Ngub inj, obum angal ngo ko haklao baeben nim lowaol pangoklao ub ora kobur, mabor buklaol sao baeben di ini bor kao njuklao ora kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kakl, Obum ngub nao angal ora pangaokl obobur ini bor kao njuklaol, obum ngo buklaol saom ninao imbi aondao bu ora win lao kisesa.

¹⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ngo kakl ub non hambun sao nao Abon wiyao sao baeben ninao was wiyao, Wesao ngom ninao angal ngub pangaokl obobur ini bor kao njuklao kobur kanda ko Njisesom ngub kisesa.

Kone bor kend bin buruklemi o wakl turi homoklemi kisao o

¹⁶ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o,

* **16:11:** Njo 12:31 * **16:12:** 1 Kor 3:1-2 * **16:13:** Njo 14:26; 1 Njo 2:27

kang mend mabor sao inim ni waki hondoklemi kisesa.*

¹⁷ Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenon mendborom mbini haki haki kaki, Obun nao bor angal ngo le o asub ora puwi pen le bo? Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o, waki mabor sao inim ni hondoklemi kanda ka. Mend di obun ni nao Ab hayao bor puki ol, ngo sao baeben bukloa kanda kao kao bismisa.

¹⁸ Mbinim ngub kobur kaki, Obun kang mend ngubi tomb sao ngo bukloa kandan te asub nen sabobur le bo? Naom obun angal ngo le on te nen sobaki buwaraokloa kao kao bismisa.

¹⁹ Ngub bismil Njisesom obun man pange aol nda baebenon kone bor ora hindisaol, mbinim obu ne mukbur bismil hondobur kaki, Nim ini bor angal ngo kao njandan di ne was mukbur bim be? Nim ini bor ngub kao njanda ka. Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o waki kang mend mabor sao ni hondoklemi kanda bor kaki kisesa.

²⁰ Obun ngub kobur kaki, Nim ini bor heneng ora kao njuruki, mabor sun tenaol mendbor nao saond bi sao hayem baeben hambunom turi aonda ora homoklemi o, inim non ni hond homo de aonda bu ora lemi. Ngo tomb inin kone bor kend aonda ora bin buruklemi o, kang mend mabor sao waki inin kone bor kend ngo bin buruklemi ub men mbabur, inin kone bor turi aonda ora hondoklemi kisesa.

²¹ Njisesom ngub kobur kaki, Tenom nongnas pango ubur nongnas ngo maruklemi o teb seyao

* **16:16:** Njo 14:19

tomb mbinin kone bor kend aondao ora bin boroklme. Ngub bimi o mabor mbinin nongnas ngo mar paeme tomb, mbinim tenda ngo neme nda ub ko mende nen nao sabe hemen haroklme ora. Aoh, mbinim mbinin nongnas ngo sul haen ko maru wimi o was turi homoklme kisesa.

²² Waki kakl, Nim menger ngo murukl ub ngubi tomb inin kone bor kend aondao ora bin buruklemi o, mabor nim ini waki obo hondoklwao tomb inin kone ora bor turi aondao bu ora homoklemil, inin turi ngo homoklemi ub mondom kur mukl buwaklao ora kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakl, Mabor ngo kanda ub buklaol bao on oran inin ni bor ngubi tomb menjao menjao ngo ne meyem ub nao buklemi ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inin nao Ab bor ngo sao ngo sao bibi ko kao kalaem sin, ini ninao man pange sem ora hayem ol, inin obu bor hambun sao ngo kao kaloklemi ub buklaol ora kisesa.*

²⁴ Obum waki kakl, Pangeklem. Inin mbes non ninao imbi ko Ngaor bor ngo sao ngo sao bibi ko, ko mend nao kao kalismi o, ngubi tomb non inin ni hesa haru ora habur lemin, nao imbi kobur obu bor ngo bibi lemi sao buklaol inin kone bor turi aondao ora homokleming, inin Ngaor bor ngo sao ngo sao bibi ora ko kao kal ha was haklwaebe kisesa.*

Njisesom sul khorob bimi sao hambun sao men mbaesao o

²⁵ Ngo tomb Njisesom waki kakl, Nim ini bor ngo sao baeben angal mar was kobur kao nju

* 16:23: Mat 7:7 * 16:24: Njo 15:11

haruklu nda ub ngub ko mende nao kao njuklwao ora. Ngub inj, nim mabor bao mend buklaon on bao kao pabur, nao Ab hayaon te kao njuklwao ora kisesa.*

²⁶ Ngub kobur kakl, Nim ini bor bao ngo buklaon kandan, inim ni hesa haru ora habur inin mbib Ngaor obu bor kao kaloklemi ora. Ngub buklemil nim ini bor ngo kanda ub non, nao Abom ini bisur bin ko nim kao kaloklwao kobur inj kanda ka.

²⁷ Ngub inj, inim nil kone u turi aondao ora homobur ni Ngaor kab haroklbe o ibise ko ora hendeyem ol, nao Ab obun mbib ora ini turi homo kone ubur bisur bu haklao kisesa.*

²⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Heneng ora ni mbes nao Ab kab haru hasbao o nim obu bao haen tuwaklbir su ngo bor obowaol, nim ngubi tomb wakl su ngo tuwaklbir nao Ab hayaol pukl kisesa.

²⁹ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor kakl, Heneng ora njem ngubi tomb non angal mar kobur inj, njem nao bor kao pabur ora kao njiril ol naom ora pangaoklaom kismisa.

³⁰ Mbinim ngub kobur kakl, Ngubi tomb naom ora hendeyom ol, tenaol mondom nje bor mbes ne min ko nao hondo barale ka. Ngub inj, njem hambun sao ora handalel, naom nje Ngaor kab hasbi o ibisi ko nen sabobur njel hul ha ora hayom kismisa.*

³¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Heneng ora inim ngubi tomb nil

* **16:25:** Njo 10:6 * **16:27:** Njo 14:21; Njo 14:23 * **16:30:** Njo 2:25

hul ha ora hayem be?

³² Pangeklem. Bao mend buklaο kanda mbes teb sam sam be ka. Aoh, heneng ora bao ngo mbes bu pindi parob kisesa. Waki kakl, Ngub be ol mbinim ini taolu mao bibab pabur inin su sisao peklemni lu taol peb buklemil, inim ni hungum han poklemi o ni hungum ora inj haklwao ka. Ngub inj, nao Ab hesa yao haru ora haklbaο kisesa.*

³³ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl ub inim ni hesa haru was habur inin kone bor sub tibaen as ko ora hareklemni ko, nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl ka. Inim su ngol haklemi tomb ke mundub mundub bi hondobur inin kone bor kho sen was haklemi o, nim su ngo bor khorob bimi sao hambun sao ora hala mbarukl ngao, inim inin kone bor buri palo hul ha saor peyo ora haklwaebe kisesa.*

17

Njisesom obun man pange baeben bisur bin ko Ngaor kao kalisao o

¹ Ngo tomb Njisesom angal ngo baeben ngub kao pabur kisaon, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor kao kalobur kakl, Ab o ngubi tomb mbes teb seng, njem njen Isin imbi aondaο bu ora win kaebe ka. Njem ngub buklesi saom Isim di njen imbi aondaο bu ora win lao kisesa.*

² Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o njem njen Isi obum hambun sao bu haen taol bu kalobur njem

* **16:32:** Mat 26:31; Mat 26:56; Njo 8:29 * **16:33:** Njo 14:27; Oro 5:1; 2 Tim 3:12; 1 Njo 5:4 * **17:1:** Njo 11:41; Njo 12:23

ora obu tenaol hambunon wesmbao aondao ora haen kisil, tenaol mendbor Isi obu hayaol eben kale baeben obum haeben saen laol, mbini nao heme haeben ora saklemil kakl kisesa.*

³ Ngub kobur kakl, Haeben saroklmen te wiyao ub mbinim nje bombor o ora Ngaor hael ko ora hondobur, Eben Ke Aol Njises obu di njem ora pu kisi ko hendeyem baeben ora haeben saklbur hayem kisesa.*

⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Nim njen imbi aondao bu ora win ko njen buri su ngo bor tenaol hambunom henden muwalo habur, njem ni bor kongon hambun sao bukl pu ko kao njisndis ub di hambun sao bu paru kisesa.*

⁵ Obum ngub kobur kakl, Ngaor nao Ab o, ni mbes su ngo nao wari tomb di ni nje hesa haru bao hasubndis ol, ni imbi wi aondao ora bao bi handis aong, ngubi tomb njem ni njen elol imbi wi ngo handis ub wakl han kaebe ora kisesa.*

⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Njem su ngon tenaol mendbor ni hae ol eben kale baeben bor nim njen imbi pangen kao kalo haruklu. Ngub biyul tenaol ngo njen sem ora sablo haen kisi baeben njem ni hae ol eben kisil, mbinim njen angal hul nao hae oborob ora men hakol bu hayem kisesa.

⁷ Ngub kobur kakl, Njem hambun sao ni bor kao njisndisao baeben nim mbini bor kao kalakl ol, mbinim ngubi tomb hambun sao ngo baeben nje hale bor hakl ebe e ko ora hendeyem kisesa.

* **17:2:** Mat 11:27 * **17:3:** 1 Njo 5:20 * **17:4:** Njo 4:34 * **17:5:** Njo 1:1; Njo 17:24

⁸ Wakl kakl, Njem ni bor angal hambun sao ngo kao njisndis baeben nim mbini ngo baeben bor kao kalakl ol, mbinim oborob ora mu munubur ora pangeyem ka. Mbes ni di nje hesa yao ora hasbao o obondis ol, mbinim nil hul ha ora habur njem ora ni pu kisi ko ora hendeyem kisesa.*

⁹ Njisesom wakl kakl, Nao Ab o, njem mbini bisur benin ko nim nje bor kao njun ka. Nim ngo kakl ub nim sun tenaol man nao pange baeben di hambun ora bisur bibi kobur inj kao njurukl. Ngub inj, njem tenaol mendbor ni hae ol eben kisi baeben njen sem ora hayem ol, nim njem mbini ngo baeben ora bisur bibi ko kao njurukl kisesa.*

¹⁰ Obum ngub kobur kakl, Hambun sao ninao wiyao sao baeben njen ora yao. Hambun sao njen wiyao sao baeben ninao ora wiyao, mbini ngo baebenom ninao imbi aondao bu ora win ko haroklme kisesa.*

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Ni ngubi tomb su ngol nao hae paokl pukl o, ninao sem ngo baeben su ngo bor bao haen kaoklbir ni nje hael ol ubukl ngao, nao ab pon pae aondao o, njen imbi aondao ora wiyao ub njem ninao imbi di aondao bu ora win kisi. Ngub bising njem njen buri ngom mbini ngo baeben bor di oborob ora maeb haebe. Ngub buklesi tomb yao kab is bombor ora hayob ub mbini di is bombor non bi ora haklemi kisesa.*

¹² Obum wakl kakl, Nim mbini daol haru bao hawao aeben anga tomb nje imbi wi aondao ora habur njen buri ngo ni bor taol bu njisndisom,

* 17:8: Njo 16:30 * 17:9: Njo 6:37; Njo 6:44 * 17:10: Njo 16:15 * 17:11: Njo 10:30; Njo 17:21

nim mbini maeb ha hend ha ora hawaol, is mend nao bum hasmi ora. Aoh, is bombor ora mend bum haklbur hayaol, ke hondoklao aol nda obu bombor o ora yao. Ngub buklaol njen mbuk waeb bor ke wiyao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind biklao kisesa.*

¹³ Ngub kobur kakl, Ngubi tomb ni nje hael ol ubukl ol, nim su ngo bor angal ngo kakl baebenom nim turi homaklo ub nao turi te ngo mbinin kone bor di aondao bu ora win ko kakl kisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Nim njen angal hambun sao mbinim pangen kao kal pawao, ni di su ngon aol inj hae ub mbini nao man pange tenaol ngo baeben di sun tenaolom bu hayem ub nao bi tuwaesmi ora. Ngub tuwabur mbini su ngon tenaol non bi inj hayem ol, mbini sun tenaol hayem baebenom nao sem ngo baeben bor ko hom ha was habur mbinin saond bi men mao koraroklme kisesa.*

¹⁵ Obum ngub Ngaor bor kobur kakl, Nim nje bor nao man pange aol ngo baeben su ngol nao haen penar bu men mibi ko inj kao njurukl ka. Ngub inj, njem tenaol khorob mao baraoklao ndam ninao sem ngo baeben lu bowes bu khorob nao mao baen ub maeb haebe ko nje bor kao deb deb bi kisesa.*

¹⁶ Obum ngub kobur kakl, Heneng ora ni su ngon aol inj hae ub ninao sem ngo baeben di mbini su ngon tenaol inj hayem kisesa.

* **17:12:** Njo 6:39; Njo 13:18; Njo 18:9 * **17:13:** Njo 15:11

* **17:14:** Njo 15:19 * **17:15:** Mat 6:13; 2 Tes 3:3; 1 Njo 5:18

17 Wاكل kakl, Nao sem ngo baeben njem heneng was kale angal ndam mbini komb bi ora haen kaebe. Njem angal hambun sao ko harili ub heneng was kale kisesa.

18 Njisesom ngub kobur kakl, Mbes njem ni pu kisil nim sun tenaol baeben hayem darukl ol haruklu nda ub, nim man pange ngo baeben di mbini sun tenaol baeben hayem darukl o bor buri ken kaklo ora kisesa.*

19 Ngub kobur kakl, Nim mbini nao man pange aol ngo baeben ora hem kobur, njem heneng was kale angal ndam mbini njen sem komb bi heneng ora mao haen ko, nim hambun sao njem bi ko nen sabele ub was bu haruklu ora kisesa.*

20 Njisesom wاكل kakl, Nao Ab o, nim nje bor ngo taeki kobur kao njurukl ub njem nao man pange tenaol kang ngo baeben was bisur bibi kobur inj kao njurukl ka. Aoh, mbini nao man pange ngo baebenom nao angal ebe nda tenaol abenol hayem baebenom pangen kao kalam aeben aeben buklemi tomb, mbini ngo haklon mendbor nil hul ha haklemi baeben di maeb ha bisur benin ko kao njurukl kisesa.

21 Ngub kobur kakl, Nao Ab o, njem mbini tenaol ngo baeben hambunom kone bombor ub was u haen kaebe ka. Heneng ora yaom kone bombor ub ora ubur njem ni hesa haru was harilil, nim nje hesa haru was habur yaom kone bombor ub was u haroklbao nda ub mbini tenaol ngo baebenom di ngub kone bombor ub was ubur yao hesa haru was haen kaebe. Ngub buklesi

* 17:18: Njo 20:21 * 17:19: NjuS 10:10

tomb mbini sun tenaol hambunom ni heneng ora njem ora pu kise ko hondoklemi ora kisesa.*

²² Ngub kobur kakl, Heneng ora yaomkone bombor ub ora ngo u haroklbaao nda ub, mbini ngo baebenom di ngub kone bombor ub was u haen ko, njem ni imbi wi bao bi ora han kisndis ub nim mbini ngo baeben bor di bao bi buri ora haen kowao ora kisesa.*

²³ Wاكل kakl, Njem ni haru ora hael ub nim mbini di haru ora haeng, njem mbini ngo baebenom di kone bombor ub was u haen kaebe. Heneng ora naom ngo haklmao ub hondoklemi tomb sun tenaol baeben hambunom ni njem ora pu kisi ko hondobur, njem nil kone wirili nda ub njem nao man pange baeben hambun bor di kone wirili ko ora hondoklemi kisesa.

²⁴ Njisesom wاكل kakl, Nao Ab o, njem tenaol mendbor ni hae ol eben kisi baeben mabor mbini ni daol nao haru su ngo ni haklwao bor hamun kaebe ora. Mbes ora su saohar kab nao wari tomb di njem nil kone ubur nao imbi aondao bu ora win ko buri taol bu njisndis ub, nim nao man pange ngo baebenom nao buri ngo henden ko pangakl kisesa.*

²⁵ Ngub kobur kakl, Nao Ab kone dund se wi aondao o, sun tenaol hambunom nje nao hende hayem o nim nje hondo ora hae ka. Nao man pange tenaol ngo baebenom di njem ora ni pu kisi ko hondo ora hayem kisesa.*

²⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Njem nil kone u harili nda ub mbini nao man pange ngo

* **17:21:** Njo 14:11; Kal 3:28 * **17:22:** Bis 4:32 * **17:24:** Njo 12:26; Njo 17:5 * **17:25:** Njo 8:55

baebenom di kone ebe tenaol mendel kone woroklme ngubi was u haen ko, nim mbini haru ora haklbur nim nje hael on te mbinim pangen kao dund buwao ub wakl was kao dund buklwao kisesa.

18

Njurasom Njises karu lisao o

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

¹ Ngo tomb Njisesom Ngaor bor ngub kao kal peyaoklbir obun man pange aol baeben daol mbini hambun ib menden imbi Kiron kismil, ib ngo weyaoklbir kismin su ngo bor em obal mend wisaol, Njises di obun man pange baeben di mbini hambun em obal ngo bor hondaesmisa.*

² Ngub bismi o aol Njuras ke ngo Njises karu lisao nda obum em obal ngo bor hor hor was Njisesom obun man pange aol baeben daol haru obo maembe mba ber was bismil hindisesa.*

³ Njuras obum ngub hindisao o sisaol, obum ami mendbor di Nju semon baolum aol aon-dao baeben hesa Peresi baeben kabon polisman baeben di, mbinim kuwi dorokl saond bimi sao hakl daol mini mini hib laomb hakl kena mini ibismisa.

⁴ Ngub ibismi o Njises obum hambun sao ma-bor bukl beyao sao hakl di ora hende sakl, obum aol aondao ngo obu lukl ibismi nda baeben ubukl hasmil teb so sao pobur mbini bor kakl, Inim ngo es bim o aeb ora es bim? kisesa.

⁵ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom Nasarer Njises es bim kismil,

* **18:1:** Mat 26:36 * **18:2:** Luk 21:37

Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim aol ngo es bim o, ni ngo hae o kisesa. Ngo tomb aol Njuras Njises karu lisao nda obu di aol aondao ngo obo hasmi darukl o bor haru hasmisa.

⁶ Ngub hasmi o Njises obum mbini bor aol ngo ni ora hae kisao nda ub pangobur, aol aondao ngo ibismi nda baeben wakl mbinin ma bor haol baram aeben aeben bubur, sul saokl komb hakl po u kimb bismisa.

⁷ Ngub bismil Njisesom mbini bor wakl ne mubur kakl, Inim aeb ora es bim? kisaol, mbinim obu bor kakl, Nasarer Njises ora es bim kismisa.

⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor mbes kao njanda ka. Inim aol ngo es bim o ni ngo hae o orang, inim ni es buwayem sin inim mbini aol ngo ni daol nao haru hame baeben pen waklaob kisesa.

⁹ Ngo tomb angal ngo kisao o mbes Njises obum Ngaor bor kao kalobur kisao ub, njem aol mendbor ni hae ol eben kisi baeben is bombor ora di nao bum haen kowao ora kisaol, obum mbes angal ngo kisao o ngo ora tomb il so pind bisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Simon Pita obun kuwi kuwinj mend obun hak bor maru hasaol, obun kuwi ngo marisao nda munu sokl mubur kisaon, Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol mend obun imbi Malkas kismil, obun hal ki tao nan o taokl bo kobaesesa.*

¹¹ Ngub bisaol Njisesom Pita bor njen kuwi kuwinj ngo wakl njen hak bor mar kobur kakl,

* 18:9: Njo 17:12 * 18:10: Luk 22:38

Nao Abom ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo, non ko njaoraokl ub nao ne bao wan be? kisesa.*

Njises baolum aol aondao Anas birisaol mini pismi o

¹² Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol o di, obun ami baeben di, mbini Nju semon polisman baeben di, mbini ngo baeben hambunom Njises men habur mbinim obun ki kab tanga pa mini pismisa.

¹³ Mbinim ngub men pae pobur kismin pibnao oran aol is mend obun imbi Anason anda mbes mini pismisa. Ngub bismi o aol Anas ke ngo obu aol Kayapas ke mend karasmas bombor ngon was Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora mao hasmi on weren ab sisesa.

¹⁴ Ngub bisao o aol Kayapas ke ngo obum mbes Nju sem bor ngub kisao. Aol is bombor ora mondom tenaol hambun puwi pen ko ne manabur homa sin, naon sem hambun ora ke was nao henden ub obum ngo buklaol ub oborob ora buklaol kisao aol nda sisesa.*

Pitam nim Njises nao hendeyo kisao o

Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Ngo tomb Simon Pita hesa Njiseson man pange aol mend kab Njises mini pismi bor mama taol mi pisbil, Njiseson man pange aol is mende ngo Pita kab pisbi nda, Nju semon baolum aol wesmbao aondao ndam obu ora hindisao o sisesa. Ngub sisaol obu di Nju semon baolum aol aondao ora ngon anda paeb dukl dukl bu tundae

* **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:** Njo 11:49-51

ngo, Njises obu men pae hondaesmi nda bor haru hondaesesa.*

¹⁶ Ngub bisao o Pita obu paeb bu tundae ngon te dera nan bao hasaol, Njiseson man pange aol mende ngo paeb ndaon hondaesao ngo obu Nju semon baolum aol wesmbaom ora hende ndam, baolum aol aondao ngon paeb bu tundae ndan tiriyaol kombael maomb bo hasao nong nda bor, Pita paeb ndaon eben ub kemi ib ko kao kalisesa.

¹⁷ Ngub kisaol nong ngo paeb tiriyaol kombael maomb bo hasao ndam Pita bor kakl, Nje di aol ngo obun man pange aol ora hael be? kisaol Pitam kakl, Ngo kal o ni nao hende kisesa.

¹⁸ Ngo tomb su ngo bor hub aondao ora bisaol kongon bimi aol mendbor di, polisman mendbor di, mbinim is kang mend den haorubur hub sabo teka ha mba hasmil, Pita obu di mbini ngo hub sabo hasmi darukl o bor hub sabo hasesa.

Nju semon baolum aol wesmbao aondao oram Njises bor ne misao o

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao* ndam Njiseson man pange tenaol hasmi saon di ne mubur, Njises obum tenaol hambun bor man kao kalo angal hambun sao ko hasao sao haklon di ne misesa.

²⁰ Ngub bisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim tenaol hambun bor angal ngo ko haruklu baeben, nim mbini bor kao pabur was ko haruklu ka. Heneng ora nim Nju semon man pangoklme anda bor di, Ngaor Hen Moroklme

* **18:15:** Mat 26:58; Njo 20:3; Njo 21:20; Bis 3:1

Anda bor di, Nju sem hambun obo kiril mbabur ber was beme tomb nim mbini bor angal ngo kao kalo haruklu baebenon ukl mend kowes bu te mupango win nao kaklo ora kisesa.*

²¹ Obum ngub kobur kakl, Tenaol ngo nim mbini bor angal ngo kao kalakl ol pangoklme baebenom, nim kao kalaklo sao baeben ora pangemeng njem mbini bor ne mibi o, ni bor asub ko ne miril? kisesa.

²² Ngub kisaol Nju semon polisman mend ngol hasao ndam Njises ki hobaom lubur kakl, Njem baolum aol aondao ora abo obu bor angal khorob ngub ko san liril be? kisesa.*

²³ Ngub kisaol Njisesom polisman ndan angal ngon ko san lubur kakl, Njem nim angal kho menjao kakl ol ni liril sin, njem angal kho ngo sao kal ko bao kao paebe o nim oborob ora konbur njem ni asub ko liril? kisesa.

²⁴ Ngo tomb mbinim Njises obun ki kab yam tanga paesmi nda ngub bao tanga mba haen was, Anasom Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao* Kayapas birisaol pen kisesa.

Pitam nim Njises nao hendeyo ko, ko mende kisao o

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ngo tomb Simon Pita obum ngub teka habur is disao ndal hub sobakl hasaol, mendborom obu bor kakl, Heneng ora nje di obun man pange aol ora e ko pangeyom kismil, Pitam kowes bubur kakl, Nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa.

* **18:20:** Mat 26:55; Njo 7:26 * **18:22:** Bis 23:2

²⁶ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora ndan kongon biyao mend ngol hasao o obu Njises men hakl ibismi tomb Pitam aol mend hal taokl bowisao ndan sem mend sisaol, obum di wakl kakl, Heneng ora nim nje aol Njises ke ngo men harim em obal ngo nda bor, nje di obu hesa haru harbi sandal hondowao ora kisesa.*

²⁷ Ngub kisaol Pitam wakl kakl, Nim obu nao hendeyo ora kisaol, obum ngub kao peyakl birinbur sao kulao angal bao bisesa.*

Mbinim Njises Paler birisaol mini pismi o

Mat 27:1-2; Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-

5

²⁸ Ngo tomb bao bu heebeyam ibisaol mbinim Nju semon baolum aol wesmbao aondao Kaya-pason anda ngol haklbir kabmanon maomb bo haraoklao aol aondao Paleron anda bor Njises mini pismisa. Ngub bubuk mbinin kone bor aol Paler ke ngo obu Aol Sem Tangar ora sandal, naom obun anda andaon howes kokl hondarum sin nao ebe kun pele ora hayom ub wakl dol haklaol, naom Waran Aeben Bisao bao on ne nokl pokl buwaklmao ko nen sabismisa. Mbinim ngub nen sabobur kismin naom Paleron anda bor nao hondae dera nan bao haklmao ko nen sabismisa.

²⁹ Ngub nen sabobur kismin mbinim dera nan bao hasmil, Palerom mbini hasmil dera obobur kakl, Inim aol ngo obum asub ora baonaol obu bor howes kokl ubuklim? kisesa.

³⁰ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Aol ngo obu khorob bu haraoklao aol

* **18:26:** Njo 18:10 * **18:27:** Njo 13:38

inj sokl baonaon, naom obu nje hael ol ngo mini obome ub nao bukl bumao ora kismisa.

³¹ Ngub kismil Palerom mbini bor kakl, Inin mbib inin manom ke wiyao ub nen sabobur obu te mao bembera howes kokl puklub kisesa. Ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom Paler bor kakl, Ini Orom semom nao Nju sem bor aol khorob bukleml pe paen lib se ngubi baeben, nao Orom semom was laomun ub ini Nju semom is bombor ora di pe paen nao libaebe lome nda kismisa.*

³² Ngub kismi o angal ngo mbes ora Njisesom ni pe pan ngub luklemi ora kisao ub, mbini Nju semom ngo kismi tomb heneng ora il so pind bisesa.*

³³ Ngo tomb kabman semon maomb bo haraoklao aol Palerom obum howes pangoklao anda bor wakl hondabur, obum Njises bor andaon ib ko ne mubur kakl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao be? kisaol

³⁴ Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem angal ngo kal o njem njen mbib ora kone kimb bubuk kal be? be? ni Nju semon aol wesmbao aondao ora yao ko mondom nje kao njaemi ub kal? kisesa.

³⁵ Ngo tomb Palerom Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Njem ni di Nju sem hae ko nen sobal be? Pangal. Nje njen sem Nju sem baeben di ini Nju semon baolum aol aondao baeben daolom ni buruwaol mini obaemndang, njem asub ora bael mbinim nje mini obaemib? kisesa.*

* **18:31:** Njo 19:6-7; Bis 18:15 * **18:32:** Mat 20:19; Njo 3:14; Njo

12:33 * **18:35:** Njo 1:11

³⁶ Ngub kisaol Njisesom Paler obun angal ngon ko san lubur kakl, Nim maomb bo haruklu ub enjo su ngo bor inj yao ka. Heneng ora nim maomb bo haruklu ub enjo su ngo bor ukl beyao sin, ni taol mi ubuklmi aol baeben kab saond bukl beme ka. Ngub bukl bemel mondom ni di Nju semom ngo luklbur beyem ub lin ko nao karu lukl bisao o, ngubi tomb nim maomb bo haruklu ub su ngo bor inj yao kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Palerom Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Ngub sin nje aol wesmbao aondao ora mend yao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem njen mbib ngo kal o ka. Nim su ngo bor obowaol heneng was lao angal ngo tenaol hambunom pangen kao kalo han ko amom ni maru wisaol, tenaol mendbor heneng was lao angal nda hem ko haroklme baebenom nao angal pangobur men hakol bu haroklme kisesa.*

³⁸ Ngub kisaol Palerom Njises bor kakl, Njem heneng was lao angal ngo kal o, asub bi angal bor kal? kisesa.

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl puklub kisa o

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ngo tomb Palerom ngub kao peyaoklbir Nju sem nda baeben hasmil dera obobur mbini bor kakl, Nim aol ngo obu bor te mao saraeb se obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl kisesa.

³⁹ Ngub kobur kakl, Nim ngub menjao nao mao bemberarukl o, inin Waran Aeben Bisao bao o

* **18:37:** Njo 8:47; 1 Tim 6:13

pindib pa was beyao tomb nim inin sem kalabus mao palayo on is mend inin wakl eben kalabus hesbe pa was biyu ndang, inin Waran Aeben Bisao bao ngo pindib pae on di inin aol wesmbao aondao ngo ebe eben lowao ye? kisesa.

⁴⁰ Ngub kisao o aol is mend obun imbi Barabas obum tenaol menden osisao taol pe and akl bu misaol, Palerom aol ngo kalabus mao palaesao tomb sisesa. Ngub sisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom wakl angal aondao bu ora kobur kakl, Njem aol ngo eben koklbur kal o inj, naon Barabas ora eben kaebe kismisa.

19

¹ Ngub kismil aol Paler ndam Njises heb ya kuwinjom lib kisesa.

² Ngo tomb ami nda baebenom ya nene hae mondom pab bu pabur kismil aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibiklme ub menger, mbinim Njises maobowa tanda mao nabur obun wesmbao teng sao ndibiyakaesmisa. Ngub bubur kismil mbinim obu kolos ingi bi ebe ora mend di mao somaesmisa.*

³ Mbinim ngub bubur obu hasaol obo obu maobowabur kakl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kobur kismil ki hobaom khorob ora lu bowes bismisa.*

⁴ Ngo tomb maomb bo haraoklao aol Paler ndam wakl dera obobur mbini Nju sem aondao ngo hasmi nda baeben bor kakl, Pangeklem. Nim aol ngo obu ini hayem ol kemi dera oboklbur bi

* 19:2: Luk 23:11 * 19:3: Njo 18:22

ol, nim obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberawaol inim di ora hondoklemi kisesa.

⁵ Ngo tomb mbinim ya nene hae mondom teng sao bu pabur Njiseson wesmbaol mao indibiyaesmi nda di, mbinim obu kolos ingi bi ebe ora mend mao baesmi nda di, ngub bao bu mba haen Njises obu dera ibisaol Palerom mbini bor kakl, Inim aol ngo obu haondaoklaob kisesa.

⁶ Ngub kisaol Nju semon baolum aol aondao nda baeben di, mbinin polisman ngo hasmi nda hakl di, mbinim Njises obu hondobur ne bombor ub ora kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Njem obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora. Obu is pe kowal bil nil libi ora ko aondao bu ora kismisa. Ngub kismil Palerom mbini bor kakl, Nim aol ngo obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl ngao, inim inin mbib obu is pe kowal bil pe paen nil lukl puklub kisesa.*

⁷ Ngub kisaol Nju sem nda baebenom Paler obun angal ngon ko san lubur kakl, Naon man bombor mend wiyao ub angal ngubi nao kaebe ke wiyao o, aol ngo obum ni Ngaoron Isi ora hae ko haraoklaol, obum homokl san ora bu haraoklao kismisa.*

⁸ Ngub kismil Palerom mbinim angal ngo kismi nda pangobur pakl aondao ora homaoklbir kisaon

⁹ obum wakl kabmanon maomb bo haroklme anda bor hondabur Njises bor kakl, Nje abor aol ora yao? Nje njen su di al ora hakl obaeb? kisaon o, Njisesom obun angal ngon ko san lu di menjao

* 19:6: Njo 18:31 * 19:7: Njo 5:18

nao bisesa.*

¹⁰ Ngub bisaol Palerom obu bor kakl, Njem asub ora nen sobal? Nao angal ngo haklon ukl mend ko san lu ni bor angal di menjao nao lesi be? Nim nje nao li njen anda penin kaeb se nao buri ebe wiyu ora. Aoh, nim nje is pe kowal bi bor nil li mbaeb se di nao buri ebe wiyu o, njem nao buri ngo nao hende sakl bil? kisesa.

¹¹ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaor yubu ora ndam njem ngub benin ko buri nao taol bu njukl baonaon, njen buri ni men mbaeb se mend nao ukl bae o, aol mend nje berae ol ni mini puklub kaonaomon, obum khorob aondao ora baonao saom njem khorob kang ngo bil o men mbayao ora kisesa.*

¹² Ngub kisaol Palerom Njisesom angal ngo kisaon da pango burir biyubur, obum Njises wakl anda pu koklbur mundub baol baol bisao o, Nju sem aondao ngo hasmi nda baebenom Paler bor angal aondao bu ora kobur kakl, Njem aol Njises ke ngo obu nao li anda pu kae sin, aol ngo obum ko haraoklao ub mondom ni aol wesmbao aondao ora hae ka sin, obu Orom semon aol wesmbao aondao ora ngo obun saond bi ora haklao. Ngub buklaol njem heneng ora obu nao lae sin, nje di Orom semom aol wesmbao aondao ora ngo obun saond bi ora haklesi kismisa.*

¹³ Ngub kismil Palerm mbinim angal ngo kismi nda pangobur obum wakl Njises kemi dera pobur kisaon, obum howes pangoklbur boroklme seyay birisao. Ngub bisao o homa ngo aol Palerom

* **19:9:** Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * **19:11:** Njo 10:18;

Bis 2:23; Oro 13:1 * **19:12:** Luk 23:2; Bis 17:7

howes pangisao on imbi Hiburu angal kobur Kabara kismil, imbi ngon te hanom wari homa kismi o, hanom wari homa ngo bor howes pangis-esa.

¹⁴ Ngo tomb bao ngon Nju semon Waran Aeben Bisao bao on ne noklbur man man bimi bao on sisao o, nar wesmbao tukun oral hasao tomb Palerom Nju sem ngo hasmi nda baeben bor kakl, Inin aol wesmbao aondao ngo hae o haondaok-laob kisesa.

¹⁵ Ngub kisaol mbinim angal aondao bu ora kobur kakl, Naom obu hendaebe maki bil ngao, obu ngol nao haen lu tuwatur is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa. Ngub kismil Palerom mbini bor kakl, Nim inin aol wesmbao aondao ngo is pe kowaol bil pe paen nil lun ko pangeyem be? kisesa. Ngub kisaol Nju semon baolum aol aondao baebenom kakl, Naon aol wesmbao aondao mende nao hae ora, naon aol wesmbao Orom semon aol wesmbao aondao nda bombor o ora yao kismisa.

¹⁶ Ngo tomb mbinim ngub was kismil maomb bo haraoklao aol Palerom mbini bor Njises obu is pe kowal bil nil li mbaki puklub ko kalisesa.

Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o

Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43

Ngo tomb mbinim Njises obu men pae pobur kismim

¹⁷ is pe kowal bi ngo Njises obu nil li mbaki bi nda haki obun mbib tin mao tabur, and lobokl lobokl ngo tuwaklbur su menden imbi Hiburu angal kobur Kolkota kismi o imbi ngon te wesmbao hul kismil, mbinim yu manda ngo bor mini pismisa.

¹⁸ Ngub mini pobur kismin mbinim su ngo bor Njises is pe kowal bil nil li mbabur, aol is kab mend di is mende aol Njiseson obare mende nan nil li mba, is mend aol di obare mende nan li mba bubur, mbinim Njises obu tukun oral nil li mbaesmisa.

¹⁹ Ngo tomb Palerom bobae mend waeb bu pabur, obum bobae waeb bu pae ngo Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ndan kungnil mao hasesa. Ngub bisaol bobae ngo ngub waeb bu wisao. *N ASARER NJISES KE NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO* ko waeb bu wisesa.

²⁰ Ngo tomb su ngo Njises nil li mbaesmi o su and lobokl lobokl aondao Njurusalem ngon teb sol sao sisaol, kabmanon maomb bo haraoklao aol Palerom Hiburu angal di, Ngirik angal di, Orom angal di, mbinin angal heneng armend sisao lome ub Njiseson is pe kowal bil ngo waeb bu wisao nda, Nju sem andub ora mendborom di hindismisa.

²¹ Ngub hondobur mbini Nju semon baolum aol aondao baebenom Paler bor kakl, Njem aol ngo obun is pe kowal bil Nju semon aol wesmbao aondao yao ko waeb bu wae ub nao bi, njem aol ngo obun mbib ni Nju semon aol wesmbao aondao ora hae ko haraoklao ko waeb bu wi kismisa.

²² Mbinim ngub kismil Palerom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim angal ngo waeb bu uwe ub ko mend nao kunuklwaol, nim ngo waeb bu uwe ora kisesa.

²³ Ngo tomb ami baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mbabur kismin, mbinim Njiseson

lab lab sem wisao nda baeben tom makl bu taol bu kaob kaob bubur mbini ami baeben hambunom bombor was mi mi bismi o, lab lab saoll bombor ora mend pone bao wisesa. Ngub bao wisao o lab lab saoll ngo heya berae kimb kimb bu taambuloklme ub nao bi bomborom bu kimb bi ora sisesa.

²⁴ Ngubi sisaol ami ngo birismi nda baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur kakl, Naom lab lab ngo kaoll kaob kaob nao bemin ora. Ngub inj, naom obu pone uklaol aol bombor ora mondom min ub naom han ngoll pile bimi nda ub pile mend bem kobur bismisa. Ngub bismil mbes Ngaoron mbuk waeb bor ngub buklaol ke wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisaol, mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao.

Mbinim nao lab lab sem

Taol bu kaob kaob bu muklemi.

Mbinim ninao lab lab saoll o di

Pone uklaol om min ko

Han ngoll pile bimi ub buklemi

ke wisao ub ami nda baebenom heneng ora ngub bismisa.

²⁵ Ngo tomb Njises nil li mbaesmi ndan teb sol Njiseson am Mariya di, Njiseson amon haeki di, aol Kolopason were Mariya mende di, Maktala Mariya di, ten ngo baeben Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ndan teb sol bao hondo hasmisa.*

²⁶ Ngub hasmil Njisesom obun am Mariya hesa Njises obun man pange aol is mend obun kone wisao ora nda kab is pe kowal bi ngon teb so oral hasbil hondobur, Njisesom obun am Mariya ngo bor kakl, Aol ninao man pange aol abo ngo ibi

* **19:25:** Mat 27:55-56

haru hayeb o obu njen isi ora yaong, nje obu hesa bao boroklwaebe kisesa.*

²⁷ Ngub kobur obun man pange aol ngo obun kone wisao nda bor kakl, Ninao am abo ngo hae o obu njen am ora yaong, njem obu oborob ora maeb haebe kisesa. Ngub kisaol bao bombor ngo oran Njiseson man pange aol ngom Njiseson am Mariya obun anda bor oborob ora maeb haklbur kemi pisesa.

Njises pe paesao o

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49

²⁸ Ngo tomb Njisesom ninao kongon hambun sao ngo bu parukl o ko nen sabisao tomb, mbes Ngaoron mbuk waeb bor obum ngub lao ke wisao ub Njisesom ni ib nokl bil kisaol, ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.

²⁹ Ngo tomb mbinim ndis mend ngol wisao bor ib waen karae bi mend ber pa wisao mubur kismin, is kuwimb menger mend di mubur is kuwimb ngol waen ib karae bi nda dand bu pabur, is hul saoll menden kungni bor is kuwimb ib dand bu pae ngo tanga mbabur Njiseson ne bor menya mao naesmisa.

³⁰ Ngub bismil Njisesom ib waen karae bi ngo kang mend ndu ndu kao peyobur kakl, Ngubi tomb nao kongon hambun sao bu paru kobur kisaon, obun ma konane pabur ora wesao po pe paesesa.

Ami mondom Njiseson obare bor asisao o

³¹ Ngo tomb bao ngon Nju semon Waran Aeben Bisao bao aondao ora eker a pindib paklao kobur

* 19:26: Njo 13:23

man man bimi bao on sisaol, Nju sem nda baebenom ekeran nan naon Waran Aeben Bisao bao hobao sao o pindib paklaol, bao ngon aol mendbor is pe kowal bil bao nil li mba harob sin, ebe inj kobur makl himismisa. Ngub bismil mbinim Paler kao kalobur Palerom aol ngo is pe kowal bil nil li mba hasao nda haklon nao pe paesmi baeben aongao kaol po peb bubur, is pe kowal bil ngub bao nao nil li mba haen ub maol bib kaebe ko kao kalismisa.

³² Ngub kismil ami baebenom aol is kab mend Njises daol haru is pe kowal bi kab mendel nil li mbaesmi nda kabon aongao kab kaol bowesmisa.

³³ Mbinim ngub bubur kismin Njises nil li mbaesmi on teb sol po hindismil, Njises obu ora pe pa wisaol hondobur mbinim obun aongao nao bo kaolismisa.

³⁴ Ngub bismi o ami mondom Njiseson obare bor tomom aso sokl misaol, penar bu ora ibao hesa ib kab maomunu pibisesa.

³⁵ Ngo tomb aol mend ngo bisao sao ora hindisao mondom, tenaol hambunom pangen ko obum ngo hindisao sao baeben ngo waeb bu wise o ka. Ngub bisaol ngo bisao sao baeben inim di heneng ora bise ko nen sabobur, Njisesol hul ha hareklemin ko obun angal ngo heneng ora waeb bu wisao. Ngub bisaol nao hambunom di obum heneng ora kise ko ora hendeyom.*

³⁶ Ngub bisaol ngo bisao sao baeben Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wisao ub ora bisaol, mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao. Obum hul kang bombor ora di nao ndoboloklemi ke wisaol,

* 19:35: Njo 21:24

ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.

³⁷ Ngaoron mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao. Aol mondom obun obare bor tomom asoklaol tenaol hambunom hondo haklemi ke wisao ub ngo ora tomb il so pind bisesa.*

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao

o

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56

³⁸ Ngo tomb ngo sao baeben ora sisao tomb aol is mend obun imbi Njoseb hasaol obun su Ari-matiya sisao o, aol ngo obu di Njiseson angal bib ebe nda hem ko pangisesa. Ngub bisao o obum Nju sem baeben pakl homobur obum Njisesol hul ha hasao ub nao hae non bu hasaol, aol ngo obum Paler bor Njiseson toklo maol bukl pon nji ko kao kalisao tomb Palerom tukl pu kisaol, aol Njoseb ngom Njiseson toklo maol buklbur tukl pisesa.*

³⁹ Ngub bisaol aol Nikorimas ke mend obum pibnao ora Njises birisaol somna sub ne mukul ibisao nda obu di obobur kisaon, obum is tangar tangar ubi kab kab menden ibao mendbor mini ibisaol, is ibao ngo kab maominismi tomb is ibao wel kao ebe ora pebe ngo kend aondao ora bi sisaol, kend bi menger kilo supu kab kab hor kab oran sisesa.*

⁴⁰ Ngo tomb aol nda kabom Njiseson toklo mu pabur kisbin, mbini Nju semom aol hememe o maol buklbur bimi ub mbibim is ibao wel non bi kao ebe ora pebe ndam Njiseson toklol sulabur, lab lab haek bim tanga paesbisa.

* 19:37: Kao 1:7 * 19:38: Njo 7:13 * 19:39: Njo 3:1-2

⁴¹ Ngo tomb su ngo Njises is pe kowal bil nil li mbaesmi ndan teb sol em obal bombor mend wisesa. Ngub wisaol em obal ngo bor aol maol han te wen waru wi bombor mend, mbes di aol mend nao tangaesmi o ngol hasesa.

⁴² Ngo tomb bao ngon ekerana nan Nju semon Waran Aeben Bisao bao aondao o pindib paklao kobur birismi ndan sisaol, han te ngo teb sol ora hasaol hondobur mbinim Njiseson toklo han te ngo bor maol bisbisa.

20

Njises waki enjaokl pisao o

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben ora em hundur bao u mba haenbur, Mak-tala Mariya obu Njiseson maol han te nda bor pobur hindisaol, Njiseson maol bor han aondao mend tu manga mbaesmi nda nao manga mba hasaol hindisesa.

² Ngub haondaokl bir kisaon obum Simon Pita hesa man pange aol mend Njiseson turi homo kone wisao nda kab birisbil akl was pobur, Mariya obum mbibi bor kakl, Aorao Aondaon toklo obun maol bor nao wi mondom taokl paemi o, mbinim obun toklo ngo as bor taokl po wimib ko nao nao hende kisesa.*

³ Ten ndam ngub kisaol pangaokl bir Pita hesa Njiseson man pange aol mende nda kab mbibi su ngol hakl bir akl was Njiseson maol nda bor hondokl pisbisa.

* **20:2:** Njo 13:23

⁴ Mbibim ngub akl was pisbi o Njiseson man pange aol mende ndam Pita mama ubukl win mao hesa wibir obu mbes akl was pobur kisaon, Njiseson maol ndal po pindib paesesa.

⁵ Ngub bubur kisaon obum Njiseson maol bor nao hondae deral sul tumu saor peyobur hendae-saol, Njises obu tanga pabur maol bismi lab lab haek bi nda baeben nan wisaol hindisao o, obum moklo Njiseson toklo ora wismi bor nao honda hindisesa.

⁶ Ngub bisaol Simon Pita obu man pange aol ngon mama ibisao ndam akl ora obobur Njiseson maol bor penar bu ora honda hindisaol, obum lab lab haek bi nda baeben wisaol hindisao tomb

⁷ lab lab mend mbinim Njiseson wesmbao el wil bor wen maol buklbur tanga mbaesmi nda di, maomunu nao wi armend karu u mba hasaol hindisesa.*

⁸ Ngo tomb man pange aol mende Njiseson maol bor obu mbes ibisao ndam di, Njiseson maol ngo bor honda hindisao tomb Njises obu heneng ora wاكل enjaokl pene ko nen sabisesa.

⁹ Ngub bisao o mbinim ngo tomb oran Ngaoron mbuk waeb bor Njises obu obun maol bor wاكل enjaokl poklao ke wisao nda ub nen nao sabis-misa.*

¹⁰ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda kabom Njiseson maol bor ngo bisao sao haon-daoklbir kisbin anda wاكل bokesbisa.

*Maktala Mariyam Njises hindisao o
Mak 16:9-11*

* **20:7:** Njo 11:44 * **20:9:** Bis 2:24-32; 1 Kor 15:4

¹¹ Ngo tomb Maktala Mariya obu di Njiseson maol ndan dera nan teb sol sao po habur, Njises hond homobur de kakl hasao o obum ngub de kakl kakl tumu saor peyobur Njiseson maol nda bor hendaesesa.

¹² Ngub hendaesaol mbes Njiseson toklo ora wisao ndal Ngaoron angal mini wesao is kab mend mbibin lab lab haek bi ora bubuk birisbil hindisao tomb, is mende Njiseson wesmbao haen tangaesmi nan ber, is mende aongao haen tangaesmi nan ber bisbil hindisesa.

¹³ Ngub hindisaol angal mini wesao nda kabom Mariya bor kakl, Ten o njem asub ko de kal? kisbil, Maktala Mariyam mbibi bor kakl, Mondom nao Aorao Aondaon toklo taokl paemi o, mbinim obu abor taokl po wimib ko ni nao hendel de kakl kisesa.

¹⁴ Ngo ora tomb ten ndam ngub kao peyobur obun mesao nan baol munubur Njises obu teka hasaol hindisao o, obum Njises ora e ko nen nao sabisesa.*

¹⁵ Ngo tomb Njisesom Mariya bor kakl, Ten o njem asub ko de kal? Njem aeb ora es bil? kisesa. Ngub kisaol Mariyam aol ngo obu em ngon maeb haraoklao aol mend e ko pangobur obu bor kakl, Aol ebe ka, njem obu mendbor taokl po tangari sin, nim obu wakl taokl pon ub njem obu ngo bor tangayo ko kao nji kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol Njisesom Maktala Mariya obu bor kakl, Mariya o kisaol, Mariyam baol munu hondobur Hiburu angal kobur kakl, Rabona o kisaol, imbi Rabona ngon te aol aondaon o kisesa.

* **20:14:** Luk 24:16; Njo 21:4

17 Ngub kisaol Njisesom Mariya bor kakl, Nim ngubi tomb yu heben nao Ab hayaol nao pe wen ngao, njem ni nao men ha wi kisesa. Ngub kobur kakl, Njem ngubi tomb ninao haeme nda baeben beremel pobur lesin, nim mbini bor ngub ka kaebe. Ni ngubi tomb wakl nao Ab Ngaor ngo obu, ini di inin Ab Ngaor ora hayao ndal poklbur hae ka ko kao kalaebe kisesa.*

18 Ngo tomb Maktala Mariyam ngub haondaoklbir anda pobur kisaon, obum Njiseson man pange nda baeben kao kalobur kakl, Nim Aorao Aondao obu haondaokl ubukl kisesa. Obum ngub kobur kisaon Njisesom obun man pange baeben bor angal ngo kao weyaesao nda ub di mbinim pangen kao kalisesa.

Njiseson man pange baebenom Njises hindismi
O

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

19 Ngo tomb Nju semon kongon mubao ngon nend kao mbaesao tomb Njiseson man pange nda baebenom Nju semom mbini luklemi ko pakl homobur, and ngo mbini birismi on tiriyo bo tundabur ber mba hasmisa. Ngub ber mba hasmil Njises obu ngo mbini birismi nda daruklol obo habur obun man pange ngo baeben bor kakl, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kisesa.*

20 Njisesom ngub kobur kisaon obun ki bor nil lismi nda hakl di, obun obare bor tomom asismi on mung wisao nda di, obun man pange ngo baebenom henden muwalisesa. Ngub bisaol

* 20:17: Oro 8:29; NjuS 2:11-12 * 20:19: Njo 19:38

Njises obun man pange aol nda baebenom mbinin Aorao Aondao ngo wakl enjaokl ibisao o hondobur mbinin kone bor turi aondao bu ora himismisa.*

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor wakl kakl, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe. Pangeklem. Ni nao Abom ora pu kisaol obowao ub nim ini bor di nao angal bib hobao sao ngo kam puklub kakl kisesa.*

²² Ngub kobur kisaon obun ne pobom obun man pange nda baeben birismi bor po ko tu men sabar obum mbini bor kakl, Inim Wesao Ebe Tangar ngo mib kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakl, Inim tenaol mendborom khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao o kunakaen ko Ngaor bor kao kalaem sin, mbinim khorob bimi sao ngo mbinin kone bor nao win kunaklao ora. Ngub inj, inim mbinin kone bor khorob bimi sao ngo uklaol ub kunaebe ko Ngaor bor nao kao kale bao warim sin, bao uklaol ora kisesa.*

Tomasom Njises hindisao o

²⁴ Ngo tomb Njises obu obun man pange baeben ber mba hasmi ol ngo obo pindi paesao ub, Njiseson man pange aol duteb nan o Tomas obu obun imbi mende Sango Wakl Mari ko karu wismi o, aol ngo obu nao haru birismi tomb ibisesa.*

* **20:20:** Njo 16:22; Njo 19:34; 1 Njo 1:1 * **20:21:** Njo 17:18

* **20:23:** Mat 16:19 * **20:24:** Njo 11:16; Njo 14:5; Njo 21:2

²⁵ Ngub sisaol Njiseson man pange aol aeben nda baebenom Tomas bor kakl, Naom Aorao Aondao obu enjaokl obonaol hondomao ora kismisa. Ngub kismi o Tomasom mbini bor kakl, Nim obun ki hobao bor nil lismi on mung uklao o hesa obun obare bor tomom asismi on mung uklao o kab bor, nao ki honde oram bember habur heneng ora mung ngo wi o e ko nao handa sin, nim obu heneng ora enjaokl pene ko nen nao saboklwao ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb mabor bao hor duklab mend pibi hasao tomb Njiseson man pange aol aeben nda baeben di Tomas di mbini hambun tiriyo baeben hambun bo tundam akol bubuk ber mba hasmil, Njises obu obun man pange ngo baeben birismil obo habur mbini bor kakl, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kisesa.

²⁷ Obum ngub kobur Tomas bor kakl, Njem njen ki honde oram nao ki hobao bor nil lismi on mung ngo wi o bember peyobur hend. Aoh, nao obare bor tomom asismi bor dir di ngo wi ong, dir ngo bor njen ki takl hondobur, njem njen kone taol taol bubuk ni wakt enjaokl peyao ko nen nao sabel ub nao bibi ora. Ngub inj, njem ni wakt enjene ko nen sabo, nil hul ha ora haebe kisesa.

²⁸ Ngub kisaol Tomasom Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Aorao Aondao o, nje nao Aorao Aondao Ngaor ora hael kisesa.

²⁹ Ngub kisaol Njisesom Tomas obu bor kakl, Njem ni hondobur ora nil hul ha haril be? Pangal mbini tenaol mendbor ni nao hendebur nil hul ha haklemi baebenom werek bu turi aondao ora homoklemi kisesa.*

* 20:29: 1 Pit 1:8

Njonom mbuk ngo waeb bu wisao on te wiyao
 O

³⁰ Aol mbuk ngo waeb bu wisao om ngub kiao. Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao di andub ora obun man pange baebenom henden bu hasao o, nim ngo bu hasao sao baeben hambun sao waeb bu wib se ko, nao wi ol nim mbuk ngo bor nao waeb bu urukl ka.*

³¹ Ngub bi o nim mbuk ngo bor ngo waeb bu urukl baeben, inim Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora habur, obu Ngaoron Isi ora hayao ko nen sabeklemin ko, nim mbuk ngo waeb bu urukl ol, inim Njises obul heneng ora hul ha harim sin obun burim ini haeben mao saklao ora ko waeb bu wisesa.*

21

Man pange aol is haoklaom Njises hindismi o

¹ Ngo tomb ib mal menden imbi Tabiriyas kismil, ib mal aondao ngo wisao on teb so bor Njises obu wakl obun man pange baebenon el so oral pindib paesaol, obum ngub pindib paesao ka.

² Simon Pita di, Tomas obu obun imbi mende Sango Wakl Mari kismil obu di, Nataniyel obu Kalili aol su Kena bor hakl ibisaol obu di, Seberin isi kab di, Njiseson man pange aol is kab mende di, mbini ngo baeben was ber mba hasmisa.*

³ Ngo tomb Simon Pitam mbini aol aeben ngo ber mba hasmi nda baeben bor kakl, Ni ib wen ongon bu mukl pukl kisaol, mbinim obu bor kakl, Nao haru mbi ko pobur kismin mbinim ib

* **20:30:** Njo 21:25 * **20:31:** Njo 3:15; Oro 1:17; 1 Njo 5:13

* **21:2:** Njo 20:24; Njo 1:45-51

taokaoll bor honda burubur wen ongon bismisa. Ngub bubur kismin mbinim bao somna ngon kongon buri ora bismi o ib wen is bombor ora di nao mismisa.

⁴ Ngo tomb hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Njises obu ib mal ngon marel hasaol hindismi o, mbini Njiseson man pange aol nda baebenom obu Njises ora e ko nen nao sabis-misa.*

⁵ Ngub bismil Njisesom mbini bor kakl, Nas o hakl o, inim ib wen mendbor mu mariyem be? kisaol, mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Is bombor ora di nao mu mari kismisa.*

⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor wakl kakl, Inim ib wen ongon bu moroklme sao ngo ib taokaoll abon mende nan, ki tao nan o bor unu ib ndaon bor tu kobabur ib wen baoklmend mib kisesa. Ngub kisaol mbinim ib wen moroklme sao nda unu ib ndaon bor pen kismi tomb ib wen andub ora honda burubur kend aondao ora bisaol, mbinim ib wen ongon bu moroklme sao nda wakl men mukl buwaesmisa.*

⁷ Ngub bismil Njiseson man pange aol is mend obum turi aondao ora himisao ndam Simon Pita bor kakl, Aol ngo obu Aorao Aondao e kisesa. Ngub kisaol Simon Pitam obun lab lab hakl kolo u mbabur wen ongon bi wisao o, aol ngo obu Aorao Aondao e kisao nda pangobur obun toklo and turub bi nda mu somaoklbir kisaon unu ibol bonge hasesa.*

⁸ Ngub bisao tomb mbini Njiseson man pange

* 21:4: Njo 20:14 * 21:5: Luk 24:41 * 21:6: Luk 5:4-7

* 21:7: Mat 14:29; Njo 13:23

aeben ngo hasmi nda baebenom ib taokaoll nda bor bao ber mba habur kismis, ib wen moroklme sao nda taokaoll ngon kungni ma non eben munu soklo taokl ibismisa. Ngub bismi o ib mal ngon mare enderael inj, teb sol ora win hasmisa.

⁹ Ngo tomb mbinim ib ngon marel po pindib pabur hindismil, is mend ngol do hasao ndal ib wen mend ngol her mba hasaol hindismi tomb palawe di mend wisaol hindismisa.

¹⁰ Ngub disaol hindismi tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim ib wen ngo ngubi tomb maemndan mendbor haremin mini ubuklub kisesa.

¹¹ Ngub kisaol Simon Pitam ib taokaoll ndan bongeyabur, ib wen ongon bu moroklme sao nda enjo ib mare nan eben munu sokl misesa. Ngub bisaol ib wen aondao was andub ora 153 oran wen moroklme sao ngo bor tumbi ha wisao o, wen moroklme sao ngo di ib wen aondao ngo birisao saon kend tiril kaollu bowes bu menjao nao bisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim ne nokl ubuklub kisesa. Ngub kisao o mbinim obu Aorao Aondao e ko ora hindismil, mbinim burir biyubur mondom nje aeb ora hael ko ne mu di menjao nao bismisa.

¹³ Ngo tomb Njisesom palawe nda mubur kisaon obun man pange aol nda baeben nen taol bu kalobur, obun ib wen nda hakl di bombor ngo bisao ub was bisesa.*

¹⁴ Ngub bisaol Njisesom ngub ngo bisao o, Njises obu pe paen lismi nda obun maol bor waki enjaokl pobur pibnao ko kab mend mbes obun

* **21:11:** Luk 5:6 * **21:13:** Njo 6:11

man pange baeben el sol obo pindib paesao o, ngo ne taol bu kalisao om ko tebo nan sisesa.*

Njisesom Pita bor nao some sib baeben maeb haebe kisa o

¹⁵ Ngo tomb mbinim ne nda nao paesmi tomb Njisesom Simon Pita bor kakl, Njonon isi Simon Pita o, aol ngo hayem baebenom ni turi homo kone woroklme ub men mbabur, njem nil aondao bu ora kone u hael be? kisesa. Ngub kisaol Pitam kakl, Aorao Aondao o, heneng ora njem di ora hendel ub nim njel kone u turi aondao ora homo haruklu kisesa. Ngub kisaol Njisesom Pita bor kakl, Njem mbini nao some sib hondbao non bi hayem baeben maeb ha, ne taol bu kalo haebe ora kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur Njisesom Pita bor ko mende kao kalobur kakl, Njonon isi Simon Pita o, njem nil kone u harili be? inj kisesa. Ngub kisaol Pitam kakl, Aorao Aondao o, e ka. Njem di ora hendel ub nim nje turi homo kone u ora haruklu kisesa. Ngub kisaol Njisesom Pita obu bor kakl, Njem nao some sib non bi baeben maeb ha, ne taol bu kalo haebe kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur Njisesom wakl Pita bor ko tebo kao kalobur kakl, Njonon isi Simon Pita o, njem nil kone u harili be? inj kisesa. Ngo tomb Njisesom Pita obu bor njem ni turi homale be? ko, ko teb ngub ne misaol, Pita obun kone bor kho so kend aondao ora bisaol obum Njises bor kakl, Aorao Aondao o, njem hambun sao ora hendel ol, nim njel kone uruklu ub di ora hendel kisesa.

* **21:14:** Njo 20:19; Njo 20:26

* **21:15:** Mat 26:33; Njo 1:42

* **21:16:** Bis 20:28

Ngub kisaol Njisesom Pita obu bor wakl kakl, Njem nao some sib non bi baeben maeb ha ne taol bu kalo haebe ora kisesa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, mbes nje nas hasi tomb njen mbib njen hakl munu kere mba samobur, harer njem turi homo pokl bele on paokl was pili nda o, mabor nje aol kon wi ora sam sam buklesi tomb njen ki dundukl beklesil, aol mondom njen ki kab munu tanga pabur, obum nje harer tangar mende njem turi homo pokl ko nen nao saboklesi on kemi poklao ora kisesa.*

¹⁹ Ngub kisaol Njisesom angal ngo kisao o mabor Pita obum Ngaoron imbi aondao bu ora win kobur homoklao bor kisaol, Njises obum ngo buklaosao menger mubur angal ngo kisao ora. Njisesom ngub kobur Pita bor kakl, Njem ni taol mi ib kisesa.*

Man pange aol Njisesom turi himisao ndam angal ngo waeb bu wisao o

²⁰ Ngo tomb Pitam obun mesao nan baol munubur hindisaol, man pange aol mend Njisesom turi aondao ora himisao nda, mbibin mama mbibi taol mi ibisaol hindisesa. Ngub taol mi ibisao o, Njiseson man pange aol ngo obu mbinim mbes ne no birismi tomb obu Njises hesa bomborol ne no burubur kisaon, obum Njises bor ne wi aeben sabur, Aorao Aondao o nje aebom ora ngub karu luklao bor kal? kisao nda obu sisesa.*

* **21:17:** Njo 13:38; Njo 16:30
16:24-25; Mak 1:17; Njo 13:36

* **21:18:** 2 Pit 1:14 * **21:19:** Mat
* **21:20:** Njo 13:23-25

²¹ Ngo tomb Pitam ngub hondobur Njises bor kabl, Aorao Aondao o, njem aol ngo ebe o obu asub buklaol ko nen sobal? kisesa.

²² Ngub kisaol Njisesom Pita bor kabl, Nim obu ngub bao haen was wabl oba sin, njen menjao yaol kal be? Aoh, njen menjao mend inj ngao, njem ni taol mi ib ora kisesa.

²³ Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol ngo obum turi aondao ora himisao nda bor angal ngo kisao ub, mendborom kam aeben aeben bismil mbini Njiseson man pange tenaol aeben o birismi baebenom ngub pangismi. Njisesom obun man pange aol obum turi aondao ora homaoklao ngo obu nao homoklao ora kene ke pangam aeben aeben bismi. Ngub bismi o Njisesom angal ngo obun man pange aol obum turi aondao ora himisao ngo nao homoklao kobur inj kisao ka. Ngub inj, obum nao man pange aol ngo obu bao haen was ni wabl oba sin, njen menjao mend inj kobur kisao.

²⁴ Njises obun man pange aol obum turi aondao ora himisao ngo obum Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao baeben tenaol hambunom pangen kao kalo habur, mbuk ngo di obum ora waeb bu wisao. Ngub ora bisaol obum angal hambun sao ngo kao dund bu hae sao baeben di, heneng ora ko hae ko naom ora hendeyom ka.*

²⁵ Heneng ora Njisesom tangar tangar hambun sao bu hasao sao baeben di arman andub ora wiyao, mondom Njises obum hambun sao ngo bu hasao sao baeben waeb bukwaol ko panga sin, obum mbuk andub ora waeb bu uklaol ka.

* 21:24: Njo 19:35

Ngub bukla o su andub ora nao wi ol, mbuk ngo baeben baehaemen haonao ora u haklao ko pangakl ko Njonom ngub waeb bu wisesa.*

* **21:25:** Njo 20:30

Angal Heneng
The New Testament in the Angal Heneng Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Angal Heneng long
Niugini

copyright © 1978 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Angal Heneng

Dialect: Waola

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Apr 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

c8dd6c38-df9b-5879-8a56-970aaf6fa08b